

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT

Helin Kikerpill

KINNIPEETAVA ÕIGUS SUHELDA LAPSEGA

Magistritöö

Juhendajad:
Anneli Soo, PhD
Kerly Espenberg, PhD

Tartu 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
I. KINNIPEETAVATE ÕIGUS ERA- JA PEREKONNAELU AUSTAMISELE	7
1.1. Era- ja perekonnaelu austamise kohaldumine kinnipeetavatele	7
1.2. Era- ja perekonnaelu puutumatus ning sõnumi saladuse piiramine	10
1.2.1. Piiramise õiguslikud alused	10
1.2.2. Piirangute kohaldamise eeldused	12
1.3. Õigus era- ja perekonnaelu puutumatusle laste õiguste vaatenurgast	14
II. VANGLAVÄLINE SUHTLEMINE	19
2.1. Vanglavälise suhtlemise olulisus vangistuse täideviimisel	19
2.1.1. Vanglavälise suhtlemise seos vangistuse täideviimise eesmärgiga	19
2.1.2. Erinevate praktikate mõju vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamisel	23
2.1.3. Füüsiline kontakt ja selle olulisus	25
2.2. Vanglavälise suhtlemise liigid	27
2.2.1. Lühiajaline kokkusaamine	27
2.2.2. Pikaajaline kokkusaamine	36
2.2.3. Kirjavahetus ja telefonikõned	44
2.2.4. Alternatiivsed võimalused telefonikõnede ja kirjavahetuse kõrval	49
2.2.5. Lühiajaline väljasõit ja väljaviimine	51
2.2.6. Lisaõigused emadele	55
KOKKUVÕTE	59
SUMMARY	63
KASUTATUD ALLIKAD	69
KASUTATUD KIRJANDUS	69
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	76
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	78

SISSEJUHATUS

2015. aastal oli Eestis umbes 1000 või enam kinnipeetava last¹. Lõplikku nimekirja ei olnud võimalik tol ajal ja pole ka töö valmimise hetkel võimalik vormistada, kuna andmeid kinnipeetavate laste kohta ei koguta. Õiguskantsler nägi, et kinnipeetavate lapsed on haavatavamad kui lapsed, kelle vanem ei viibi vangistuses, ning vajavad seetõttu suuremat riigipoolset kaitset. Selleks, et neile vajalikku kaitset võimaldada, peab aga olema nendest lastest ülevaade, mistõttu palus õiguskantsler juba 2015. aastal hakata koguma süstemaatiliselt vangistuses vanemaga laste kohta käivat infot². Sega aga ei tehta tänaseni³.

Vaatamata sellele, et kinnipeetavate laste arvu ei teata, on kinnipeetavate lapsi palju ja neid nimetatakse nende kurva olukorra pärast ununenud lasteks, kaasohvriteks, õigusemõistmise orbudeks ning paljuks muuks⁴. Kuigi lapsed ei vastuta oma vanemate tegude eest, on vanemate karistus ka laste karistus⁵, mistõttu kannatavad vanemast eraldatud lapsed tihti ka emotsionaalsete ja arenguliste häirete all⁶. Kuna aga side lapse ning tema vanema vahel on üks tugevamaid, siis mõjutab lapse olukord ka kinnipeetavat ja vastupidi. Seega, et näha, kas ning kuidas võimaldavad ja toetavad Eesti vanglad kinnipeetavate ning nende laste vahelist suhtlust, otsustas autor kirjutada oma magistritöö kinnipeetavate vanglavälise suhtlemisega seotud õigusraamistikust Eesti vanglates lastega suhtlemise võtmes.

Töö eesmärgiks on analüüsi käigus anda hinnang, kas ja millised on Eesti vangistusõiguse kitsaskohad vanglavälise suhtlemise ning vangistuse täideviimise eesmärgi vahel. Uuritakse, kas ja kuidas toetavad erinevad vanglavälise suhtlemise viisid vangistuse täideviimise eesmärgi

¹ Žurakovskaja-Aru, K. Lapse õigus vs. võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest ümberpööratuna. – *Juridica* 2015, nr 6, lk 405.

² Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest Eesti Vabariigi kolmanda ja neljanda perioodilise aruande kohta. *Sine loco: Õiguskantsler 2015*, lk 16. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf (18.01.2021).

³ Autor esitas 15.01.2021 Justiitsministeeriumile teabenõude, küsides palju on arvuliselt lapsi, kelle üks või mõlemad vanemad viibivad vanglas ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond vastas järgmiselt: „Kahjuks ei ole võimalik teabenõuet täita, kuna Teie poolt küsitud statistilisi andmeid meil ei ole ja sellist statistikat Justiitsministeerium ei tee.“ Vt Vastus teabenõudele. Justiitsministeeriumi 18.01.2021 kiri nr 11-8/299-2 (kiri Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses).

⁴ Philbric, K., Ayre, L., Lynn, H. *Children of Imprisoned Parents. European Perspectives and Good Practice*. Pariis: Children of Prisoners Europe 2014, lk 17. – http://www.academia.edu/7444964/Children_of_Imprisoned_Parents_Ed (12.10.2020).

⁵ Cunningham, A. *Forgotten Families: the impacts of imprisonment*. – *Family Matters* 2001, no. 59, lk 35-38.

⁶ UN Office on Drugs and Crime. *Handbook for prison managers and policymakers on Women and Imprisonment*. New York: United Nations 2008, lk 71. – <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women-and-imprisonment.pdf> (12.02.2021).

täitmist või kuidas nad võiksid eesmärgi täitmisele kaasa aidata. See, kui palju vanglad vanema ning lapse vahelist suhtlust toetavad, võib olla seotud sellega, kas ja kuidas vangistuse täideviimise eesmärk täidetud saab ehk milline on kinnipeetava tulevik.

Töö eesmärgist lähtuvalt on peauurimisküsimuseks: Millised on Eesti vanglasüsteemi kitsaskohad vanglavälisel suhtlemisel lastega? Alaküsimused, mis aitavad leida vastuse peauurimisküsimusele, on järgmised:

1. Mis alusel piiratakse kinnipeetava õigust perekonna- ja eraelu puutumatusse ning sõnumi saladusele?
2. Millist rolli mängib vanglaväline suhtlemine vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamises?
3. Kuidas suhestub Eesti vanglate praktika rahvusvaheliste põhimõtetega vanglavälise suhtlemise osas?
4. Milline on tänane vanglasüsteem, mis on selle kitsaskohad ning kuidas neid lahendada?

Eesti õigusraamistikku vaadates võib kahelda, kas selline teema on väärt uurimist, sest vanglavälise suhtlemise regulatsiooni pole ligi 19 aastat muudetud. Õigusnormide muutumatus aga ei tähenda, et praktikas muutusi ei toimu. 2018. aastal jäigi autorile bakalaureuseõpingutel uurimistööd⁷ kirjutades mulje, et kinnipeetavad ei ole vanglavälise suhtlemise ja selle praktikaga rahul. Juba selles uurimuses, mis oli osalejate arvu ning uurimistöö piiratud mahu tõttu iseenesest väike, oli näha, et kinnipeetavate valusaimad kohad seostusid lastega ja nendega sideme hoidmisega.

Olenemata sellest, et seadusi pole selles valdkonnas muudetud, näitavad nii Eesti ajakirjanduses avaldatud artiklid kui ka varasemad analüüsid, et vanglavälise suhtlemisega seotud probleemid on juba pikalt aktuaalseks probleemiks olnud⁸. Samas ei nähtu, et Eestis oleks selle teemaga põhjalikult tegeletud, kuna selleteemalisi teadusmagistri- ning doktoritöid ja õigusteaduslikke

⁷ Kikerpill, H. Euroopa Vanglareeglistiku kohaldamine Eesti vangistusseaduses Tallinna Vangla näitel. Uurimistöö. Juhendaja Merika Kadanik. Tallinn: Tartu Ülikool 2018, lk 28-29 (uurimistöö autori valduses).

⁸ Autori valduses on Justiitsministeeriumi koostatud vangistusõiguse kohtupraktika analüüsid 2015.-2020. aastate kohta, milledest nähtub, et probleeme vanglavälise suhtlemisega ilmnes juba 2015. aastal ning probleeme on jätkunud 2020. aastani. Vt Krillo, K. Vangistusõiguse kohtupraktika analüüsid 01.01.2015 ... 31.03.2020. Tartu: 2015 ... 2020 (analüüsid Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses); Meediast leiab vanglavälise suhtlemise probleemidega seotud artikleid samamoodi aastast 2015. Vt Teder, M. Õiguskantsler: vangide suhtlust oma lastega tuleb lihtsustada. – Postimees 02.12.2015; Isad ei saa Tallinna Vanglas lastega vabalt kohtuda – vangla kaebab otsuseid edasi. – Kuurija 10.06.2019; Tallinna Vangla ja pereema vaidlus: „Olen õnnelik, et meie kohtusüsteem...“. – Kuurija 03.07.2019; Žurakovskaja-Aru. Viidatud töö; Boudin, C. Children of incarcerated parents: the child's constitutional right to the family relationship. – The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-) 2011, no. 1, lk 78-79.

artikleid on Eestis vähe. Viimase ametliku teadustöö vanglavälise suhtlemise kohta kirjutas 2010. aastal Tartu Ülikooli magistrant Margot Olesk. Tema töö teemaks oli "Kinnipeetava õigus vanglavälisele suhtlemisele"⁹ ning see oli Oleskile teadaolevalt esimene magistritöö sel teemal. Kuna aastakümne jooksul muutub ühiskonnas palju ja peale Oleskit pole sarnast teadustööd kirjutatud, siis on uue ülevaate saamine vangistusõiguse parendamiseks olulise tähtsusega.

Magistritöö objektiks on seega kinnipeetava õigus suhelda oma lapsega ning see on osa kinnipeetava inim- ja põhiõigustest. Töö keskendub kahe kinnipeetava piiratud põhiõiguse analüüsimisele, millest tuleneb õigus vanglaväliseks suhtluseks – perekonna- ja eraelu puutumatus ning sõnumi saladus. Nende rahvusvaheline regulatsioon tuleneb inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist¹⁰ ning täiendav Euroopa-alane regulatsioon Euroopa Liidu põhiõiguste hartast¹¹. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist on asjakohased artiklid 3 (piinamise keelamine), 8 (õigus era- ja perekonnavalule), 10 (õigus sõnavabadusele), ning 2 (õigus perekonna- ja eraelu puutumatussele). Euroopa Liidu põhiõiguste hartast on asjakohased aga artiklid 4 (piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld), 7 (era- ja perekonnavalu austamine), 9 (õigus abielluda ja õigus luua perekond) ning 11 (sõna- ja teabevabadus).

Kitsaskohtade leidmiseks tuleb uurida mitmeid erinevad allikaid. Lisaks rahvusvahelistele ning Euroopa Liidu aktidele analüüsib autor siseriiklikku õigust, alustades põhiseadusega¹², millele järgnevad vangistusseadus¹³, vangla sisekorraeeskiri¹⁴ ja vanglate kodukorrad. Allikatena kasutab autor veel Eesti ning Euroopa Liidu kohtupraktikat, teadusartikleid, empiirilisi uuringuid ja muid asjakohaseid kirjalikke allikaid. Suurem osa välismaisest kirjandusest on valitud Euroopa Liidu riikidest, kuna Euroopa Liidus on või vähemalt peaks olema ühtne vangistusõiguse poliitika. Sellegipoolest on mõned küsimused ning probleemid universaalsed, mistõttu ei ole ka kirjandus väljaspool Euroopa Liitu välistatud. Suur osa on ka soovituslikel juhistel õiguskantslerilt või muult oluliselt institutsioonilt mis annavad suuniseid, kuidas tuleks vanglavälise suhtlemist parandada ja milliseid õiguseid oleks kinnipeetavatele veel võimalik võimaldada, mis omakorda toetaksid vangistuse täideviimist.

⁹ Olesk, M. Kinnipeetava õigus vanglavälisele suhtlemisele. Magistritöö. Juhendaja Madis Ernits. *Sine loco*: Tartu Ülikool 2010, lk 8-9 (magistritöö TÜ digitaalarhiivis DSpace ja autori valduses).

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II, 2000, 11, 57.

¹¹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT 2012/C 326/02.

¹² Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2

¹³ Vangistusseadus. – RT I, 06.05.2020, 43.

¹⁴ Vangla sisekorraeeskiri. – RT I, 12.06.2020, 4.

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimene peatükk hõlmab ülevaadet perekonna- ja eraelu puutumatuses, sõnumi saladusest ning sellest, kas ja kuidas neid õiguseid on võimalik seaduste alusel Eestis piirata. Teise peatüki all analüüsitakse täpsemalt vanglavälist suhtlemist ning selle seotust vangistuse täideviimise eesmärgiga. Vanglaväline suhtlemise viisid on: lühiajaline kokkusaamine, kirjavahetus, telefonikõned, lühiajaline väljasõit ning -viimine, ja emade ning laste osakond.

Magistritöö pidi esialgu sisaldama ka empiirilist osa, kuid Justiitsministeerium ei andnud küsitluse läbiviimiseks kinnipeetavate seas autorile luba. Keelduti, kuna Justiitsministeeriumi hinnangul lähtuvad vanglad vangide ja nende laste peresuhete soodustamisel alati lapse huvidest ning magistritöö eesmärk ei olevat seotud Vanglateenistuse töö eesmärkidega.¹⁵ Viimasest järeldab autor, et Justiitsministeeriumi hinnangul ei ole vanglaväline suhtlemine ja selle kitsaskohad seotud vanglateenistuse kohustusega soodustada vanglavälist suhtlemist, rääkimata vangistuse täideviimise eesmärgist.

Tegemist on õigusdogmaatilise magistritööga, kus meetoditena kasutatakse tõlgendamist ning süstematiseerimist. Normatiivne järeldus sellest, millised on kitsaskohad ja mis võiks olla paremini, saadakse nii õigusaktide analüüsi kui ka empiiriliste uuringute tulemuste pinnalt. Magistritööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: kinnipeetavad, vanglad, suhtlusõigus, lapse õigused ning inimõigused.

¹⁵ Justiitsministeeriumi 27. jaanuari 2021 e-mail (e-mail on autori valduses).

I. KINNIPEETAVATE ÕIGUS ERA- JA PEREKONNAELU AUSTAMISELE

1.1. Era- ja perekonnaelu austamise kohaldumine kinnipeetavatele

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis tuleneb õigus era- ja perekonnaelu austamisele ning sõnumite saladusele artiklist 8 ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas reguleerib seda artikkel 7. Riigisiselt tuleneb era- ja perekonnaelu puutumatus PS §§-st 26, 27, 33 ning õigus sõnumi saladusele §-st 43. Kõik eelnimetatud on õigusaktid, mis kehtivad eranditult kõikidele inimestele, seega asjaolu, et kinnipeetavatelt ei ole võimalik süüdimõistva otsusega era- ja perekonnaelu puutumatus ega sõnumi saladust ära võtta, ongi selles töös põhiargument, mis kajastub iga vanglavälise suhtlemise viisi juures.

Glasgow Ülikooli avaliku õiguse professor Jim Murdoch on oma raamatus kinnipeetavate kohtlemise kohta rõhutanud, et kuigi osa inimestest nii arvab, siis tegelikkuses ei ole kinnipeetavatel ühtegi lisa- või eriõigust, mida tavainimestel ei ole. Vangistus võtab isikutelt vabaduse¹⁶, aga mitte põhivabadusi, mistõttu ei ole kuidagi võimalik järeldada, et vangistus muudab miskipärast õigused privileegideks.¹⁷ Kinnipeetavad ei ole erinevad ülejäänud ühiskonna kodanikest, mistõttu kohalduvad neile täpselt samad inimõigused nagu ülejäänud elanikele, sh perekonna- ja eraelu puutumatus ning sõnumi saladus¹⁸. Ka Euroopa Nõukogu Ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta¹⁹ (edaspidi lühendatult "Vanglareeglistiku soovitus") on sätestatud, et kinnipeetavaid tuleb kohelda nende inimõigusi austavalt ja kinnipeetaval jäävad alles kõik õigused, mida ei ole seaduslikult süüdimõistva otsusega ära võetud²⁰.

¹⁶ Naylor, B. (toim.), Debeljak, J. (toim.), Mackay, A (toim.). Human Rights in Closed Environments. Melbourne: The Federation Press 2014, lk 84; Vt ka Sobol, N. Connecting the Disconnected: Communication Technologies for the Incarcerated. – Wake Forest Law Review 2018, no. 3, lk 572.

¹⁷ Murdoch, J. The treatment of prisoners. European standards. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2006, lk 15 ja 237.

¹⁸ EIKo 4451/70, *Golder vs. Suurbritannia*, p 41-45; Kilkelly, U. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe 2001, lk 12 ja 45. – <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/13cf271736f4ad8cb93d144ca5c897d9.pdf> (01.02.2021).

¹⁹ Ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta, Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 2006. - <https://rm.coe.int/16806f4023> (24.02.2021).

²⁰ Vanglareeglistiku soovitus, p 1 ja 2.

Vaatamata eeltoodule on ikkagi üritatud süüdimõistvale otsusele tuginedes kinnipeetavalt täiendavalt muid õiguseid ära võtta. Näiteks üritati ühes Euroopa Kohtu kaasuses isikult koos vabadusega hooldusõigus täielikult ära võtta, tuues põhjenduseks lapse õiguste kaitsmise. Kohus aga leidis, et kuna isik oli oma lapse eest alati hoolitsenud ning kaebusi selles osas ei esinenud, siis oli tegemist kinnipeetava õigusliku aluseta karistamisega, mitte lapse õiguste kaitsmisega, nagu riik väitis.²¹ Autor mõnab, et iseenesest on võimalik kinnipeetavalt perekonnaseaduse²² § 135 tähenduses hooldusõigus täielikult ära võtta, kuid selleks peab järgima samu reegleid nagu vabaduses isiku puhul. Seega ei ole pelgalt süüdimõistva otsusega lubatud eeldada, et kinnipeetav ei sobi lapsevanemaks ning et tema era- ja perekonnaellu võiks seetõttu sekkuda.

Õigus era- ja perekonnaelu austamisele jaguneb kaheks: (i) era- ja perekonnaelu puutumatus ning (ii) sõnumi saladus. Era- ja perekonnaelu puutumatus on oma sisult laiem õigus, mistõttu alustab autor esmalt just selle tähenduse selgitamisega. Era- ja perekonnaelu puutumatus tuleneb riigisisest eelkõige PS §-st 26. Riigikohtu sõnul on PS §-i 26 põhieesmärk kaitsta isikut riigivõimu meelevaldse sekkumise eest perekonna- ja eraellu ning riigivõimul on otseselt kohustus tagada perekonna- ja eraelu puutumatus²³. Pereliikmetel on õigustatud ootus, et riik ei tee õigusvastaseid ega ülemääraseid takistusi nende kooselule²⁴, mh annab PS § 26 õiguse hoida perekondlikke sidemeid nende kõige laiemas tähenduses²⁵.

Seega on era- ja perekonnaelu puutumatus preventiiv- ehk tõrjeõigus. Inimõigusena kuulub see poliitiliste ning isiklike õiguste rühma, mida riik peab asjakohaseid abinõusid rakendades tagama. Ajalooliselt on see alati olnud ühes või teises vormis ka siseriiklikus õiguses. SA Inimõiguste Keskus on perekonna- ja eraelu puutumatusel kohta öelnud, et „[s]elle inimõiguse omapära on see, et iga rikkumine võib inimese elus mängida väga suurt rolli“²⁶. Niisiis võib järeldada, et kinnipeetavate õigus era- ja perekonnaelu puutumatusel austamisele on õigustatud ning iga riive võib kinnipeetavat, nagu iga teist inimest, kahjustada.

Õigus era- ja perekonnaelu puutumatusel sisaldab kahte elementi – era- ning perekonnaelu. Õiguslikult on neid võimalik kahe eraldi definitsioonina vaadelda, kuid üldpildis on nad

²¹ Murdoch, lk 244.

²² Perekonnaseadus. – RT I, 27.10.2020, 15.

²³ RKHKm 16.05.2012, 3-3-1-11-12, p 14.

²⁴ RKo 13.10.2005, 3-3-1-45-05, p 16.

²⁵ RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10, p 43.

²⁶ Käsper, K., Meior, M. Õigus austusele perekonna- ja eraelu vastu. – Käsper, K. (toim.), Meior, M. (toim.). Inimõigused Eestis 2011. *Sine loco*: SA Eesti Inimõiguste Keskus 2012, lk 61.

sarnased. Neid ei ole võimalik seadusandlusega ammendavalt piiritleda, kuna seadusandja ei saa oma äranägemise järgi otsustada, kes kuhu sfääri kuulub. Lisaks ei ole eraelu võimalik piirata nii-öelda "sisemise ringiga", kuna eraelus peab olema võimalus luua ja arendada suhteid kellega iganes isik soovib ning perekonnaelu kuulub juba täielikult isiku erasfääri, kuhu riigivõim sekkuda ei tohi.²⁷ Osad Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunikud on ka öelnud, et eraelu puutumatus peaks võimaldama isikul efektiivselt oma sotsiaalelu nautida²⁸, st eraelu kaitsealasse jääb vaimne puutumatus ja õigus luua ning arendada suhteid teiste inimeste ja välismaailmaga²⁹. Selle võimaldamisel on suur roll just vanglal, kuna autori hinnangul hõlmab sotsiaalelu vanglas suuremas osas just vanglavälist suhtlemist. Perekonnaelu juures on veel oluline see, et sõltumata lapse ning kinnipeetava varasemast suhtest, moodustavad nad automaatselt perekonnaelu³⁰. Kuna aga vanglaametnikud isikutevahelist suhet hindama ei pea, st kas isik on osa kinnipeetava era- või perekonnaelust, siis on kinnipeetaval igal juhul õigus suhelda talle oluliste inimestega, sh nii bioloogilise kui ka kasulapsega või muul moel olulise isikuga. Vanglaväline suhtlemine eraellu kuuluvate isikutega on sama oluline kui perekonna alla kuuluvate isikutega³¹.

Perekonnaelu juures on muuhulgas olnud küsimuseks ka selle kestvus ja kuigi see on autori hinnangul üsna loogiline, et perekonnaelu ei saa lihtsalt niisama lõppeda, on kohtud pidanud seda siiski inimestele selgitama. Kui näiteks laps ning vanem elasid enne vangistust koos, ei saa seda, et nad vanema vangistuse tõttu enam koos ei ela, käsitleda lapse ja vanema vahelise sideme ehk perekonnaelu lõppemisena³². Perekonnaelu kui mõistet tuleb inimõiguste vaates tõlgendada objektiivselt, st sõltumata sellest, mida siseriiklik õigus ütleb, peab perekonnaelu tunnustama nii *de jure* kui ka *de facto*.³³ Kui perekonnaelu on juba loodud, siis ei saa see lõppeda, välja arvatud äärmistel asjaoludel³⁴.

²⁷ EIKo 35968/97, *Van Kück vs. Saksamaa*, p 69; EIKo 13134/87, *Costello-Roberts vs. Suurbritannia*, p 34; Kilkelly, lk 11-12 ja 16-19; Roagna, I. Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe 2012, lk 12. – https://is.muni.cz/el/law/jaro2020/MVV21468K/RE2/Protecting_the_rights_to_respect_for_private_and_family_life_Art_8.pdf (01.02.2021); EIKo 10730/84, *Berrehab vs. Holland*, p 21.

²⁸ Kilkelly, lk 12.

²⁹ EIKo 44599/98, *Bensaid vs. Suurbritannia*, p 47.

³⁰ EIKo 9697/82, *Johnston jt vs. Iirimaa*, p 56; EIKo 22070/93, *Boughanemi vs. Prantsusmaa*, p 35; EIKo 113/1997/897/1109, *Söderbäck vs. Rootsi*, p 24.

³¹ Roagna, lk 28.

³² 10730/84, *Berrehab vs. Holland*, p 16.

³³ Van Dijk, P., Van Hoof, G. J. H. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. London/Boston: Haag 1998, lk 378; Uibopuu, H.-J. Inimõiguste rahvusvaheline kaitse. Salzburg/Tallinn: Juura 2000, lk 16 ja 20.

³⁴ 22070/93, *Boughanemi vs. Prantsusmaa*, p 35.

Teine oluline õigus era- ja perekonnaelu austamise juures on sõnumi saladus. Õigus sõnumi saladusele tähendab seda, et suhtlemist ei tohi õigusliku aluseta segada ega jälgida. Suhtlemise vormid ei ole seadusega piiritletud, mis annab võimaluse tehnoloogia arenguga kaasas käia ning vastavalt oludele uute vahenditega suhtlemise sõnumi saladuse alla liigitada. Kui aga vaadelda vanglavälise suhtlemise viise Eestis ja nende mahajäämust, siis ei ole Eesti vanglad autori hinnangul tehnoloogia arenguga kaasa läinud ega selle võimalusi ära kasutanud, kuigi seadus seda lubab.

Nii nagu era- ja perekonnaelu puutumatus, on ka sõnumi saladus oma olemuselt preventiiv- ehk tõrjeõigus, kuid sõnumi saladuse puhul on riigile keeruline preventiivseid kohustusi määrata, sest esiteks suhtlemisvõimalused varieeruvad riigiti ning teiseks on asjaolusid, mis eeldaksid preventiivset tegu, raske tuvastada. Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et kui riik suudab ühiskonna ja üksikisiku huvide vahelise tasakaalu häirituse tuvastada, siis vajaks selline olukord riigipoolset preventiivset tegu, milleks on üldiselt täiendavate meetmete kasutuselevõtt, et isiku sõnumi saladust efektiivsemalt kaitsta.³⁵ Sõnumi saladus ei ole kohtupraktikas olnud nii päevakajaline kui eespool kirjeldatud era- ja perekonnaelu puutumatus. Kuigi eraisikud seda kontrollida ei saa, siis autorile tundub, et avalik-õiguslikud institutsioonid, sh vanglad, austavad või vähemalt üritavad sõnumi saladust austada. Mõned korduvad probleemid on küll esinenud, kuid nendest on pikemalt juttu töö teises peatükis.

1.2. Era- ja perekonnaelu puutumatus ning sõnumi saladuse piiramine

1.2.1. Piiramise õiguslikud alused

EIÕK art 8 ning harta art 7 annavad õiguse sekkuda era- ja perekonnaelu puutumatusse ning sõnumi saladusse, kui see on kooskõlas seadusega ja demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või näiteks kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kaasinimeste õiguste ning vabaduste kaitseks. Vanglareeglistiku soovitusel sätestavad lisaks, et kinnipeetavatele kehtestatavad piirangud peavad olema minimaalselt vajalikud ja proportsionaalsed nende kehtestamise õiguspärase eesmärgiga³⁶. Isikult vabaduse võtmine, sh tema ellu sekkumine sellega, et laps ning tema vanem ei saa enam koos elada või ilma valveta suhelda, selle tõttu, et ta on toime pannud kuriteo, on autori hinnangul põhjendatud kõigi

³⁵ Kilkelly, lk 20-22; Roagna, lk 32-33.

³⁶ Vanglareeglistiku soovitusel, p 3.

eeltoodud alustega. Kui isik otsustab toime panna teo, mis paneb ohtu riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse, tervise või kaasinimeste õigused ja vabadused ning see tegu toob kaasa vangistuse, siis ei saa oodata, et üksikisiku või lapse õigus perekonnaelu puutumatusel või sõnumi saladusele kaalub üle ülejäänud inimeste huvid ja õigused. Riik ongi ühiskonna turvalisuse nimel isikud mõneks ajaks või vajadusel eluks ajaks ühiskonnast eemaldanud.

Riigikohtu Üldkogu leiab, et „[v]angistuse sisu on isikult vabaduse võtmine, st teatud ajaks piiratakse isiku liikumisvõimalust ja võimalust realiseerida sellega olemuslikult seotud subjektiivseid (põhi)õigusi. Vangistust ei ole aga õige mõista üksnes füüsilise liikumisvabaduse piiranguna. Kinnipeetava kogu eluolu seotakse vanglaga - tema vabadus allutatakse vangistusseaduse 2. ja 3. peatükist tulenevatele piirangutele, mis on vajalikud vangistuse kui karistuse täideviimiseks. Ühtlasi määrab vangistusseadus ka kinnipeetava põhiõiguste piiramise mahu.“³⁷ Liikumisvabaduse piiramine on olemuslikult seotud isiku era- ja perekonnaeluga, mistõttu ei saa sellesse sekkumist lugeda inimõiguste rikkumiseks või riigivõimu meelevaldseks sekkumiseks, kuna kuriteo toimepanemisel isik teadis või vähemalt pidi teadma, millised tagajärjed teda ees võivad oodata. Seega ei ole lapse ning vanema lahutamine ülemäärane takistus nende kooselule, kuid vanglavälise suhtlemise alusetu piiramine või valede praktikate järgimine võib siiski ülemäärase takistuse alla kuuluda.

Vangistuses võimalikult täisväärtusliku perekonnaelu tagamiseks peavad kokkuvõttes olema igasugused piirangud õiguslikult põhjendatud ja seadusega kooskõlas, vastasel juhul sekkub vangla meelevaldselt nii kinnipeetava kui ka tema perekonnaliikmete era- ja perekonnaellu.³⁸ Selleks, et perekondlikud sidemed säiliks ka vanglas viibides, ei tohi vanemlike õigustesse sekkuda rohkem, kui vangistuseks vajalik, välja arvatud erandjuhtudel³⁹. Erandjuhuks võib olla näiteks 2020. ning 2021. aastal aktuaalseks olnud COVID-19 viiruse tõttu vanglates alates 27. augustist 2020 lühi- ja pikaajaliste kokkusaamiste ajutine peatamine⁴⁰. Eelduslikult on tegemist seaduses sätestatud sekkumise alusega, st vangla üritab kinnipeetavate, nende külaliste, aga ka vanglaametnike tervist kaitsta.⁴¹ Autorile teadaolevalt⁴² on 27. augustil "ajutiselt" peatatud

³⁷ RKÜKo 07.12.2009, 3-3-1-5-09, p 30.

³⁸ Jaanimägi, K., Oja, L. PSK § 26/16. – Madise, Ü. (toim.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5., parand. ja täiend. vlj. Tartu: SA Iuridicum 2020.

³⁹ Murdoch, lk 244.

⁴⁰ Vangide arv ja jaotus. Vanglateenistus. – <https://www.vangla.ee/et/print/637> (24.09.2020); Vanglates peatatakse ajutiselt kokkusaamistele registreerimised. – Delfi 27.08.2020.

⁴¹ Jaanimägi, K., Oja, L. PSK § 26/4, 16.

⁴² Töös kasutatakse terminit "autorile teadaolevalt" mitmeid kordi, kuna osa informatsioonist, mis autor on vastavate teemade kohta saanud, on olnud suuline ning kirjalikes allikates neid ei käsitleta. Informatsioon on tulnud Tallinna Vangla kinnipeetavatelt ning nende elukaaslastelt, kes on selles teemas ise sees.

pikaajalised kokkusaamised 28. aprilli seisuga endiselt keelatud, kuid lühiajalised kokkusaamised on osaliselt taastatud.

Sõnumi saladusse riik niivõrd kergekäeliselt sekkuda ei või, st liikumisvabaduse piiramine ei ole oma olemuselt seotud sõnumi saladusega. Isegi, kui isik on vanglas, säilib õigus sõnumi saladusele sajabrotsendiliselt, välja arvatud erandjuhtudel. Erandid on aga lubatud vaid kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks. Kui puudub igasugune kahtlus kinnipeetava kuritegeliku käitumise osas, siis ei tohi sõnumi saladusse sekkuda. Autori hinnangul on oluline rõhutada, et erandeid, mis lubavad sõnumi saladusse sekkuda, on lastega suhtlemisel raske rakendada. Lapsed on ühiskonnas ühed kõige süütumad liikmed, mistõttu peaks autori hinnangul lapsega suhtlemise jälgimiseks olema väga selgelt põhjendatud ning tõendatud asjaolud. Niisiis leiab autor, et sõnumi saladus on üks kinnipeetava õiguseid, mis vähemalt lastega suheldes peaks jääma ka vangistuses viibides sisuliselt puutumata, kuna selle piiramiseks puudub otsene õiguslik alus.

1.2.2. Piirangute kohaldamise eeldused

Nagu eespool mainitud, on kinnipeetavate osas nii Euroopa Liidu kui ka Eesti seadustes olemas alused era- ja perekonnaelu puutumatus ja sõnumite saladuse piiramiseks. Piirangud on nii kinnipeetavate kui ka muude kodanike osas õigustatud vaid juhul, kui need on proportsionaalsed või kui on vaja kaitsta teiste inimeste õigusi ja vabadusi⁴³. Piirangute kohaldamiseks on aga oluline aru saada, mida tähendab sõna "piiramine". See on millegi või kellegi esinemusele, tegevusele, toimele kindlaid, harilikult kitsendavaid piire seadma, midagi või kedagi tõkestama või midagi vähendama⁴⁴. Seega ei ole ühestki õigusest täielikult ilma jätmine lubatud isegi siis, kui alljärgnevad eeldused oleksid täidetud. Lubatud on vaid piiramine.

Eestis on põhiõiguste piiramise tingimuste määratlemisel keskne koht PS §-l 11, mis sisaldab põhiõiguste, vabaduste ning kohustuste tõlgendamise ja kohaldamise fundamentaalseid põhimõtteid⁴⁵. PS §-st 11 tulenevad kolm eeldust, millele õiguste ning vabaduste piiramine peab vastama. Esimeseks eelduseks on kooskõla põhiseadusega, st iga riive peab selle

⁴³ EKo C-292/97, *Karlsson and others*, ECLI:EU:C:2000:202, p 45.

⁴⁴ Sõna "piirama" tähendus. Eesti keele seletav sõnaraamat. – <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=piirama&F=M> (22.09.2020).

⁴⁵ RKÜKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01, p 12; RKÜKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06, p 27.

normidele vastama⁴⁶. Teiseks eelduseks, mis pärineb inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist, on riive vajalikkus demokraatlikus ühiskonnas, seega on lubatud vaid meetmed, mis on vajalikud legitiimse eesmärgi järgimiseks. Kolmas eeldus keelab moonutada piiratavate õiguste ning vabaduste olemust, st põhiõiguse olemust ei tohi moonutada nii, et see kaotaks oma tähenduse või et isik kaotaks põhiõiguse täielikult.⁴⁷

PS § 11 on eelduste osas üldsäte. Kinnipeetava õiguste piiramiseks on vangistusseaduses aga erisäte § 4¹ näol. VangS § 4¹ lg-t 2 võib käsitleda erisättena PS §-i 11 suhtes, kuna see täpsustab, et kinnipeetava vabadus allutatakse seaduses toodud ja julgeoleku kaalutlustel vajalikele piirangutele (PS § 11 esimene eeldus), sh peavad piirangud vastama täideviimise eesmärgile (PS § 11 teine eeldus) ning inimväärikuse põhimõttele (PS § 10) ega tohi moonutada seaduses sätestatud teiste õiguste ja vabaduste olemust (PS § 11 kolmas eeldus). Riigikohus on siinjuures rõhutanud, et kui seadus ei sätesta konkreetset piirangut, tuleb kohaldada vaid selliseid piiranguid, mis on vajalikud vangla julgeoleku kaalutlustel⁴⁸. Igasuguseid piiranguid vangla julgeoleku kaalutluste alla ei saa aga paigutada, vaid need piirangud peavad endiselt vastama Euroopa Liidu ning Eesti õigusaktides märgitud piirangute eesmärkidele.

Nagu eelnevalt nähtub, sisaldab VangS § 4¹ lg 2 sõnastus ka inimväärikuse põhimõtet, mis tuleneb hoopis PS §-st 10. Selle järgi peavad kõik piirangud vastama lisaks PS §-s 11 nimetatud kolmele eeldusele ka inimväärikuse põhimõttele. Kuna PS § 12 järgi ei tohi kedagi diskrimineerida, siis tuleb inimväärikus tagada kõikidele inimestele, sh kinnipeetavatele. Riigikohus on leidnud, et vangistusseaduses on inimväärikuse põhimõte isegi laiem kui põhiseaduses. VangS § 4¹ lg 1 näeb ette kinnipeetava sellisel viisil kohtlemise kohustuse, mis austab tema inimväärikust ja kindlustab, et karistuse kandmine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas kinnipidamisega⁴⁹. Ka endine riigikohtunik ning praegune Euroopa Kohtu kohtunik Priit Pikamäe kirjutab vangistusseaduse kommentaarides, et VangS § 4¹ lg 1 sätestab „[e]xpressis verbis kinnipidamiskohas hoitava isiku inimväärika kohtlemise nõude“⁵⁰.

⁴⁶ RKPJKo 26.11.2007, 3-4-1-18-07, p 35.

⁴⁷ Kalmo, H., Kask, O. PSK § 11.

⁴⁸ RKHKo 25.10.2012, 3-3-1-28-12, p 9.

⁴⁹ RKPJKo 20.06.2014, 3-4-1-9-14, p 40.

⁵⁰ Pikamäe, P. VangSK § 4¹/1. – Madise, L. (toim.), Pikamäe, P. (toim.), Sootak, J. (toim.). Vangistusseadus. Komm vlj. 2., täiend. ja ümbertööt. tr. Tallinn: Juura 2014.

Piirangute juures on veel oluline välja tuua, et kinnipeetavate õiguste piiramise aluseid ega eelduseid ei saa arvatavasti kunagi ammendava loeteluna sätestada, kuna seadusandja ei suuda ette näha kõiki situatsioone, mille lahendamine vajaks kinnipeetava õiguste piiramist⁵¹. Seetõttu ongi oluline, et piiramise aluseid oleks võimalik konkreetsete eelduste täitmisel nii-öelda "juurde tekitada".

1.3. Õigus era- ja perekonnaelu puutumatuselaste õiguste vaatenurgast

Õigust era- ja perekonnaelu puutumatusel tuleb vaadelda ka laste õiguste vaatenurgast, sest lisaks eeltoodule on vanglaväline suhtlemine era- ja perekonnaelu puutumatuselaste juures oluline ka lapsele. Kui vanglaväline suhtlemine on puudulik või riivab era- ja perekonnaelu puutumatusel, siis võib see lapse jaoks olla isegi kahjustavam rikkumine kui täiskasvanu jaoks, sest laste isiksused võivad alles areneda ning seega peaks nende pereelu säilima üsna puutumatu. Seetõttu on kehtestatud erinevad õigusnormid, mis peaksid aitama vanglatel lastega seotud küsimustes paremini orienteeruda. Omaette küsimus on selles, kas ja kui palju Eesti vanglad laste õiguseid ning huve vanglavälise suhtlemisega seotud otsustel arvesse võtavad.

Laste õiguseid, nagu ülejäänud inimeste õiguseid, reguleerivad lisaks muudele deklaratsioonidele ja konventsioonidele ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Neile põhinedes koostas ÜRO eraldi lapse õiguste konventsiooni⁵², millele omakorda põhinedes on koostatud lastekaitseseadus⁵³. Nende kohaselt on lastel õigus heaoluks vajalikule kaitsele ning hoolitsusele. Kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid ja lastel on õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ning otsene kontakt oma mõlema vanemaga, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus (harta art 24). Lapsed peavad nende isiksuse täielikuks ja harmooniliseks arenguks kasvama perekonna keskel õnne, armastuse ning üksteisemõistmise õhkkonnas.⁵⁴

Kui üks või mõlemad vanemad viibivad aga vangis, siis on eelnimetatud laste õiguseid keeruline tagada, kuid see ei tähenda automaatselt, et vangla võiks laste õigused täielikult kõrvale jätta. Lapse huvide esikohale seadmist puudutavad LÕK art 7, mis seab lastele õiguse

⁵¹ Pikamäe, P. VangSK § 4¹/4.1.

⁵² Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.

⁵³ Lastekaitseseadus. – RT I, 12.12.2018, 49.

⁵⁴ Smith, P. S. Children of Imprisoned Parents in Scandinavia: Their Problems, Treatment and the Role of Scandinavian Penal Culture. – Law Context: A Socio-Legal J. 2015, no. 32, lk 147-148.

tunda oma vanemaid ja olla nende poolt hooldatud. 8. artikli kohaselt ei tohi perekondlikesse suhetesse ebaseaduslikult vahele segada. Kui laps on vanemast lahutatud, tuleb riigil artikli 9 alusel säilitada lapse ning vanema regulaarseid isiklikud suhted, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus. LKS § 7 lg 2 lisab juurde, et riigi ja selle ametiasutused ning -isikud peavad toetama lapsevanemat lapse õiguste ja heaolu tagamisel. LÕK art 16 sätestab, et lapse eraellu, perekonnaellu, kodusse ega kirj vahetusse ei või meelevaldselt ega ebaseaduslikult sekkuda ning seda tuleb seaduslikult kaitsta. Artikkel 18 toob veel välja, et riigid peavad kindlustama selle põhimõtte tunnustamist, et mõlemad vanemad vastutavad ühiselt lapse üleskasvatamise ja arendamise eest.

LÕK art 2 sätestab, et riik peab tagama igale lapsele konventsioonis sätestatud õigused ning võtma tarvitusele kõik sobivad abinõud, et tagada lapse kaitse igasuguste diskrimineerimis- ja karistusvormide eest tema vanemate seisundi, tegevuse või nende tõekspidamiste pärast. Lastekaitseadus viitab LÕK art-s 2 nimetatud põhimõttele § 5 p-s 2. Eelnev seostub vangistusega just seetõttu, et "vanemate seisundi" alla võib langeda kinnipeetava staatus, "tegevuse" alla kuriteo toimepanemine ning "tõekspidamiste" alla näiteks kuritegeliku eluviisi pooldamine, mistõttu on vanem kuriteo toime pannud ja vanglasse sattunud. Diskrimineerimise all mõistetakse üldjuhul soo, vanuse, rassi ning muu sarnase põhjal inimeste eristamist ja teisiti kohtlemist. Artikli 2 mõte on lisaks sellele, et eelnimetatud põhjustel last halvasti ei koheldaks, ka see, et kõikidel lastel peaks olema võrdselt võimalus oma õiguseid kasutada. Kui lapse vanem või vanemad on aga vanglas, ei saa ta näiteks õigust kasvada perekonna keskel kasutada samamoodi nagu laps, kelle vanemad on vabaduses ning autori hinnangul võib sisuliselt väita, et tegemist on diskrimineerimisega. Selles ei ole otseselt süüdi riik, aga just riik on see, kes lõhub perekonna ja asetab lapse ebavõrdsesse olukorda, samal ajal, kui riik peaks sedasama võrdsust lapsele tagama.

LÕK art 3 nõuab, et igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb riiklikel organitel seada esikohale just lapse huvid, sh tuleb arvestada tema vanemate õigusi ning kohustusi. LKS § 2, mis defineerib lastekaitseaduse eesmärki, ja § 5 p 3 toovad samuti välja, et lapse huvid tuleb alati esikohale seada. Laste huvide esikohale seadmine on lapse õiguste konventsiooni üks alustalasisid ning otsuse tegemisel, mis mõjutab lapse huve, tuleb sellest lähtuda. Kui varasemalt kohaldati seda põhimõtet põhiliselt perekonnaõigusega seotud küsimustes, näiteks lahutus või adopteerimine, siis lapse õiguste konventsioon laiendab põhimõtet kõikidele last mõjutavatele otsustele, sh lapsi puudutavate meetmete kasutamisel riigiasutustes. Lapse õiguste konventsiooni eelnõu koostamisel oli arutlusel, kas artikkel 3 peaks olema sõnastatud "peavad

esikohale seadma" või "peavad alati esikohale seadma", kuid kuna ei saanud välistada, et mõni muu õigustatud ja võistlev huvi kaalub lapse huvid üle, jäädi leebema sõnastuse "peavad esikohale seadma" juurde. Eeltoodust lähtuvalt ei saa lapse huvid olla otsuse tegemisel ainuke arvestatav asjaolu, kuid ta peaks olema üks esimesi.

Vanemate külastamine on Rootsist pärit inimõigustega, sh palju ka laste õigustega, tegelevate Hammarbergi ning Holmbergi sõnul näiteks üks küsimus, kus lapse huvid on kõige tähtsamad, kuid pole täpsustatud, kas selle all võiks rääkida ka vanemate külastamisest vanglas. Autor aga ei leia ühtegi põhjust, miks ei võiks selle all ka vanglakülastustest rääkida. Vaatamata sellele, et lapse õiguste konventsioon annab õigusliku aluse laste huvide esikohale seadmiseks kõikides lapsi puudutavates otsustes, siis leidsid Hammarberg ja Holmberg 2005. aastal siiski, et väga vähesed riigid seavad neid väljaspool pereprobleeme (lahutus, hooldusõigus, jmt) esikohale.⁵⁵

Siinkohal tekib aga küsimus sellest, et kuidas saab üldse seada ühe indiviidi huvid terve ühiskonna huvidest ette. See ongi vangistuse ning laste õiguste raames keeruline. Ühelt poolt peaks lapsel olema õigus kasvada koos perekonnaga ja olla vanemate poolt hooldatud ning teiselt poolt tuleb tagada ühiskonna turvalisus selle kaudu, et kurjategijatelt võetakse vabadus – tekib konflikt. Laste Õiguste Komitee hinnangul tekivad sellised konfliktid eelkõige ressursside pärast. Selleks, et laps saaks kas oma kinnipeetavast vanemaga koos elada või vähemalt igapäevaselt suhelda ja üksteist näha siis, kui pooled seda soovivad, oleks vaja täiesti teise süsteemiga vanglaid. Sellist olukorda on keeruline ette kujutada ning autori hinnangul välistaks riik selle juba julgeolekuohtude tõttu. Kui kinnipeetav saab ilma piirangutega lastega suhelda, siis kuidas kontrollida, et ta just lapsega suhtleb ja kuidas kõiki muid kaasnevaid ohte maandada? Samas ütleb lapse õiguste konventsioon, et lapse õiguste teostamiseks tuleks ressursse maksimaalselt ära kasutada, aga kuna autoril puudub info selle kohta, millised on Eesti vanglate ressursid vanglavälise suhtlemise võimaldamisel, siis ei saa välistada, et Eestis on võimalus arvestada rohkem laste õigustega, kuid seda ei rakendata. Nagu näha, ei olegi siinkohal ühte kindlat vastust, aga Lapse Õiguste Komitee on andnud mõned suunised, kui lapse ning ülejäänud ühiskonna huvide vahel on konflikt.⁵⁶

Hammarberg ja Holmberg kirjutavad, et kui otsusega on seotud laste huvid, siis tuleb lähtuda kahest etapist. Esiteks tuleb otsuse tegemisel hinnata, milline on lapse jaoks kõige parem

⁵⁵ Hammarberg, T., Holmberg, B. Lapse huvide esikohale seadmine – põhimõte ja protsess. – Pedak, P. (toim.). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. Tallinn: Lastekaitse Liit 2005, lk 7-8 ja 30-32.

⁵⁶ Hammarberg, lk 35-36.

lahendus ning teiseks tuleb leida tasakaal lapse ja ülejäänud huvide vahel. Lapse jaoks on parim lahendus praeguse teema raames mõistagi võimalikult tihe suhtlus kinnipeetavast vanemaga, kuid seda piiravad ülejäänud isikute huvid, näiteks huvi olla kaitstud. Võistlevaid huvisid aitab hinnata ning kaaluda mõjuanalüüs. Üheks eesmärgiks mõjuanalüüsi puhul on otsuste tegemisel tõsiselt hinnata, milliseid tagajärgi üks või teine otsus lapsele kaasa toob ja teine eesmärk on tagada kaalumise läbiviimine, kuna otsuse tegija peab alati suutma tõendada, et ta on tõesti erinevaid tagajärgi kaalunud.⁵⁷ Autoril puudub info, kas vangistusseaduse väljatöötamisel võeti lapse huve arvesse või kaaluti erinevaid tagajärgi, kuna tõendusmaterjal selle toetamiseks puudub.

Mõjuanalüüside puudumine viitab sellele, et vanglavälise suhtlemise viiside seadmisel ei ole laste õiguseid ega huve kas üldse arvestatud või on seda tehtud väga vähesel määral. Samas on lapse õiguste komitee, UNICEF ning mitmed valitsusvälised organisatsioonid rõhutanud, et „selline toimimisviis pole mitte üksnes soovitatav, vaid kuulub õiguslikult siduvate kohustuste hulka, mille konventsiooniosalised on endale võtnud konventsiooni ratifitseerides“. Autori hinnangul võib see tähendada, et kinnipeetavate ja nende lastega seotud otsuste tegemisel võib otsuse taotleja nõuda otsuse tegijalt mõjuanalüüsi. Vaadates teiste riikide praktikat mõjuanalüüside osas, nähtub, et Rootsis on mõjuanalüüsid kasutusele võetud lapse õiguste konventsiooni rakendamise riiklikus strateegias, mis sätestab, et lastega seotud otsuste vastuvõtmise eel tuleb analüüsida ning ka dokumenteerida otsuste mõju lastele.⁵⁸ Norra oli aga üks esimesi, kes kombineeris laste õigused riiklikku vangistusõigusesse. Näiteks on Norra seadustes sätestatud, et vangistuse täideviimisel tuleb pöörata erilist tähelepanu lapse õigusele suhelda oma vanematega.⁵⁹

Rootsis, Taanis ja Norras on välja kujunenud ka Laste Ametnikud (ing. k. *Children's Officers*), kes vastutavad selle eest, et laste õiguste põhimõtted kinnistuksid vajalikes institutsioonides, sh vanglates. Nad tegelevad kokkusaamistega seotud tingimuste ning protseduuridega, vangla uuringutega, lastele suunatud üritustega vanglas jmt-ga. Eestis küll Laste Ametnikke hetkel pole, kuid tegevusi lapse õiguste põhimõtete kinnistamiseks oleks Eesti vanglates mitmeid. Selleks, et lapse era- ja perekonnaelu vähem riivata ja et lastele jääks vanglatest hea mulje, tuleks pöörata tähelepanu kokkusaamiste ruumide ning kokkusaamiste protseduuride parandamisele, lapsesõbralike ürituste korraldamisele, kinnipeetavate harimisele laste

⁵⁷ Hammarberg, lk 37-38.

⁵⁸ Hammarberg, lk 38.

⁵⁹ Smith, lk 165.

kasvatuse osas (näiteks korraldada vanemate õppegrupe, individuaalseid vestlusi, proovida projekte "unejutud"⁶⁰ jmt) ja vanglaametnike harimisele selles osas, kuidas lastega kokkusaamistel õige käituda on. Kusjuures Taanis on Laste Ametnikud juba tõestanud, et eelnimetatud aspektide parandamine aitab kaasa lapse ning vanema vanglavälisele suhtlemise edendamisele.⁶¹

Eestis on laste õiguste kaitseks olemas lasteombudsman, kelleks on õiguskantsler. Lasteombudsmani tööle aitab kaasa Õiguskantsleri Kantslei laste õiguste osakond, kus töötab viis inimest. Ka nemad kaitsevad laste õiguseid avalik-õiguslikes suhetes ja üritavad neid edendada.⁶² Selle kohta, kas laste osakonnas töötavate inimeste seas on ka keegi, kes tegeleb ainuüksi laste õigustega seoses vanglatega, autoril info puudub.

Eeltoodu näitab, et nagu kinnipeetavate puhul, on ka laste õiguste vaatenurgast riigil kohustus säilitada lapse ning vanema vaheline suhe. Muuhulgas annab lastekaitseseadus kinnipeetavale lapsega suhtlemiseks argumente juurde, kuna lastekaitseseaduse järgi peab riik vanemat lapse õiguste ja heaolu tagamisel toetama, mitte lihtsalt õiguste riivamisest hoiduma. See kinnitab veelgi, et era- ja perekonnaelu puutumatus on oluline õigus, millega riik peab aktiivselt tegelema. Kui kinnipeetavate puhul on era- ja perekonnaelu puutumatus austamine ühiskonnas veel probleemne, siis laste poolt vaadatuna ei peaks ühiskonnal, sh vanglal, tekkima probleeme lapse ning vanema suhtlemise olulisuse nägemisel. Seega saavad laste õigused aidata kaasa kinnipeetava era- ja perekonnaelu puutumatus austamisele ning vanglavälise suhtlemise edendamisele.

Kokkuvõttes tundub autorile, et kuigi laste õigused saaksid ning peaksid kinnipeetavate õiguste tagamist toetama, siis hetkel on need Eestis pigem tahaplaanile jäetud. Rahvusvaheliselt on mitmeid võimalusi laste õiguste edendamiseks, kuid Eesti pole veel nendeni jõudnud, mis omakorda mõjutab seda, et kinnipeetava era- ja perekonnaelu puutumatus austamist vanglate poolt ei saa laste õigustega tugevdada ega edendada.

⁶⁰ Tegemist on projektiga, kus vanglas viibiv lapsevanem saab näiteks Skype teel lapsele unejuttu lugeda.

⁶¹ Smith, lk 165-167.

⁶² Laste ja noorte õigused. Õiguskantsler. – <https://www.oiguskantsler.ee/et/laste-ja-noorte-%C3%B5igused> (26.03.2021).

II. VANGLAVÄLINE SUHTLEMINE

2.1. Vanglavälise suhtlemise olulisus vangistuse täideviimisel

2.1.1. Vanglavälise suhtlemise seos vangistuse täideviimise eesmärgiga

Vangistusseaduse 2. peatükist leiab vangistuse täideviimise eesmärgi, milleks on kinnipeetava suunamine õiguskorrale käitumisele ning õiguskorra kaitsmine (VangS § 6 lg 1). Õiguskorrale käitumisele suunamine on selline karistuse täideviimine, mille tulemusena suudab kinnipeetav edaspidises elus toime tulla ilma, et ta peaks seadust rikkuma. See ei tähenda kinnipeetava parandamist, ümberkasvatamist või enda muutmisele sundimist, vaid selliste tingimuste loomist, kus kinnipeetav ise suudab resotsialiseeruda ja ühiskonnas kuritegusid toime panemata toime tulla. Õiguskorra kaitsmine on tegelikult täidetud juba isiku vanglasse paigutamise ja aga vanglas viibimine on üldjuhul ajutine. Õiguskord pikas plaanis on kaitstud siis, kui on suudetud isik õiguskorrale käitumisele suunata, kuna kui viimane täidetakse, on ka õiguskord kaitstud.⁶³ Ka õiguskantsler on mitmeid kordi välja toonud, et vanglate elukorraldus ning tingimused peavad võimaldama kinni peetavate isikute taasühiskonnastamist, st andma panuse selleks, et karistuse kandnud isik elaks edaspidi õiguskorrale elu, mitte ei naaseks tagasi kuritegevuse poole. Seega on vanglatel retsidiivsuse vähendamisel suur roll.⁶⁴ See, kas vanglad suudavad vangistuse eesmärki täide viia või mitte, on autori hinnangul otseses seoses retsidiivsusega.

Vangistusseaduse 2. peatüki 3. jagu on aga pühendatud vanglavälisele suhtlemisele. Vanglaväline suhtlemine on kontakti hoidmine perekonna, sugulaste ja teiste lähedaste inimestega, et vältida sotsiaalsete sidemete katkemist (VangS § 23 lg 1). See on ühtlasi ka vanglavälise suhtlemise võimaldamise eesmärgiks (kontaktide hoidmine ning säilitamine). Vanglateenistus peab vanglavälise suhtlemist ka soodustama⁶⁵ (VangS § 23 lg 1). Selles osas on vangistusseadus igati kooskõlas Vanglareeglistiku soovitusetega⁶⁶.

⁶³ Sootak, J. VangSK § 6/2-3.

⁶⁴ Vt nt õiguskantsleri 2019. aasta Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõtet (viide nr 116) ja 2017. aasta Tallinna Vangla kontrollkäiku (viide nr 91). Vanglavälise suhtlemise positiivne mõju retsidiivsusele on tõestatud ka uuringutega. Vt nt Duwe, G., Clark, V. Blessed Be the Social Tie That Binds: The Effects of Prison Visitation on Offender Recidivism. – Criminal Justice Policy Review 2011, no. 3, lk 276-277 (6-7).

⁶⁵ Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud, et EIÖK art 8 nõuab, et riik abistaks vange vanglavälise suhtlemise osas nii palju kui võimalik, et kinnipeetavate rehabilitatsiooni soodustada. Vt EIKo 15817/89, *Wakefield vs. Suurbritannia*, lk 3.

⁶⁶ Vanglareeglistiku soovituset, p 24.

Kui rääkida vanglavälisest suhtlemisest lapsega, siis lisaks kontaktide soodustamisele ja hoidmisele, on vanglavälise suhtlemise eesmärgiks ka kinnipeetava ning lapse heaolu saavutamine. Igasugused takistused vanglavälisel suhtlemisel tekitavad nii lapses kui ka kinnipeetavas frustratsiooni ja stressi. Aastate jooksul on leitud, et kinnipeetava vaimne tervis sõltub otseselt vanglavälisest suhtlemisest, sealjuures suures ulatuses tema ja lapse vahelise suhte kvaliteedist. Ka pikaajalist karistust kandvatele kinnipeetavatele on sidemed lapsega sama tähtsad nagu kinnipeetavatele, kes peavad karistust kandma vaid paar kuud või aastat.⁶⁷ Asjaolu, et vanem ei pruugi enam oma päris koju naasta, ei võta talt soovi osaleda oma lapse elus.

Vanglavälise suhtlemise viisideks on lühi- ja pikaajaline kokkusaamine, kirjavahetus, telefonikõned, lühiajaline väljasõit ning väljaviimine ja emadel on veel võimalus oma lapsega tema kolm esimest eluaastat koos elada, et lapsega võimalikult head kontakti saavutada ning säilitada. Vanglavälise suhtlemise jao all toodud suhtlemise võimalused võivad esmapilgul tunduda nagu eriõigused, mis ainult kinnipeetavatel eksisteerivad, aga tegelikult on tegemist kinnipeetavate põhiõiguste ja -vabaduste piirangutega. Kõik piirangud peaksid eelduslikult töö I peatüki punktis 1.2.2 toodud eeldustele vastama, kuna vangistusseadus koos 3. jao sätetega on olnud kasutuses ligi 19 aastat. Neid on küll aja jooksul veidi muudetud ja seda pigem formaalses mõttes, kuid ühtegi neist pole kehtetuks tunnistatud ning ühtegi õigust pole ka juurde lisandunud.

Vanglavälise suhtlemine ja vangistuse täideviimine on omavahel seotud eelkõige sellega, et vanglavälise suhtlemine on vanglaelu normaalseks toimimiseks eluliselt vajalik. See valmistab kinnipeetavat ette eluks vabaduses, aitab rehabilitatsiooniga ning vähendab olukorda, kus vangid kohanevad vangla eluga, sh vangla subkultuuriga.⁶⁸ Paljud oma ala spetsialistid on märkinud, et inimlikkus tuleneb suures osas suhetest teiste inimestega, järelikult aitab igasugune kontakt, mis kinnipeetaval välismaailmaga on, isolatsioonist tulenevaid negatiivseid tagajärgi vähendada⁶⁹. Seega on vanglavälise suhtlemise mõjud kinnipeetavale rehabilitatsiooni

⁶⁷ Sharratt, K. Children's Experiences of Contact with Imprisoned Parents: A Comparison Between Four European Countries. – *European Journal of Criminology* 2014, no. 6, lk 8; Hairston, C. F. Family Ties During Imprisonment: Important to Whom and For What? – *The Journal of Sociology & Social Welfare* 1991, no. 1, lk 93-94.

⁶⁸ Easton, S. Prisoner's Rights. Principles and practice. New York: Routledge 2011, lk 141; Liba, P. Korrektsiooniline sotsiaaltöö: rakenduskõrgkooli õpik. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2017, lk 94.

⁶⁹ Haney, C. Reforming Punishment: Psychological Limits to the Pains of Imprisonment. Washington, DC: APA Books 2006; Guenther, L. Solitary Confinement: Social Death and Its Afterlives. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press 2013; Fulcher, P. A. The Double-Edged Sword of Prison Video Visitation: Claiming to Keep Families Together While Furthering the Aims of the Prison Industrial Complex. – *Florida A & M University Law Review* 2013, no. 1, lk 85.

mõttes ainult positiivsed⁷⁰. Erinevate uuringutega on ka tõestatud, et peresidemete säilitamine läbi vanglavälise suhtlemise vähendab korduvkuritegude arvu.⁷¹ Lühidalt öeldes aitab vanglaväline suhtlemine vangistuse eesmärki täide viia.

Autor leiab, et kuigi vangistuse täideviimise eesmärk VangS § 6 lg-s 1 ei anna sõna-sõnalt kinnipeetavale õigust lapsega suhtlemiseks, on see väga tugevaks põhjuseks, miks kinnipeetav üldse sooviks õiguskuulekalt käituda ja kuritegude toimepanemisest lahti öelda. Seda toetab ka Riigikohus, kes on öelnud, et kinnipeetava jaoks sotsiaalsete sidemete säilimine aitab kaasa vangistuse eesmärkide saavutamisele ning isegi kindlustab seda, suurendades sealjuures kinnipeetava vabanemisjärgse resotsialiseerimise väljavaateid⁷². Ka erinevad uuringud on näidanud, et lapsega suhtluse jätkamine on äärmiselt tähtis kinnipeetavale tema individuaalsuse kaotuse ja vangla autonoomiaga toimetulekuks. Lapse ning muude lähedastega suhtlemine tekitab kinnipeetavas ka tunde, et tal on endiselt õigused nagu kõigil teistel, et ta on armastatud ja kuulub kuskile.⁷³ Vanglas võib see tunne kiirelt kaduda, mistõttu on selle säilitamine kinnipeetavale vaimse tervise seisukohalt oluline.

Õiguskantsler kirjeldas 2013. aastal vanglavälise suhtlemise olulisust vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamisel järgmiselt: „Kinnipeetav võib küll vangistuse ajal käia koolis, tööl, osaleda sotsiaalprogrammides, kuid kui tal vabanedes ei ole tugivõrgustikku, kui ta ei tunne end oma lähedastega seotuna ja nende eest vastutavana, ei pruugi vangistuses viibides omandatud haridusest ja oskustest piisata õiguskuulekale teele naasmiseks. Seetõttu on äärmiselt oluline, et vangla soodustaks oma tegevustega kinnipeetavate suhtlemist nende

⁷⁰ Vanglaväline suhtlemine võib ja on kaasa toonud ka negatiivseid tagajärgi. Näiteks üritatakse kokkusaamiste või kirja teel vanglasse tuua keelatud esemeid – suitsu, narkootikume, jmt. Selline teguviis ning keelatud ainete tarvitamine ei mõju kinnipeetavale ega tema rehabilitatsioonile positiivselt. Muul juhul on vanglaväline suhtlemine positiivse efektiga.

⁷¹ Adalist-Estrin, A. Strengthening inmate-family relationships: Programs that work. – Corrections today 1995, no. 57, lk 115-138; Gabel, K. (toim.), Johnston, D. (toim.), Hairston, C. F. Children of incarcerated parents. Fathers in prison. New York: Lexington Books 1995, lk 31-40; Carlson, P. M. (toim.). Prison and jail administration: Practice and theory. Visiting in prison. Gaithersburg, MD: Aspen Publication 1999, lk 281-286; Festen, M. From Prison to Home: The Effect of Incarceration on Children, Families and Communities. – Conference Report January 2002. The Department of Health and Human Services, lk 18-20. – <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/74976/report.pdf> (02.03.2021); Petersilia, J. When Prisoners come home: Parole and prisoner reentry. New York: Oxford University Press 2003; Mills, A., Codd, H. Prisoners' families and offender management: Mobilizing social capital. – Probation Journal 2008, no. 1, lk 9; Easton, lk 141-142; DeVuono-Powell, S. Who pays? The true cost of incarceration on families. Oakland, California: Ella Baker Center for Human Rights 2015, lk 29; Sobol, lk 572-573.

⁷² RKo 26.05.2005, 3-3-1-21-05, p 14; RKHko 01.03.2007, 3-3-1-103-06, p 9.

⁷³ Naylor, lk 102; Johnson, R., Toch, H. Pains of Imprisonment. Ameerika Ühendriigid: Sage Publications 1982; DeVuono-Powell, lk 31; Hollihan, A., Portlock, M. Video visiting in corrections: Benefits, limitations, and implementation considerations. Washington, DC: US Department of Justice, National Institute of Corrections 2014, lk 6.

lähedastega.⁷⁴ Kinnipeetavate hinnangul ei ole hetkel aga vanglaväline suhtlus piisav ning see pidavat olema üks suurimaid puudujääke vanglas. Tugev tugisüsteem vanglast vabanedes on ka kinnipeetavate endi hinnangul tähtis õiguskuuleka elu alustamiseks. Praeguse vanglavälise suhtlemise juures on kinnipeetavad tihti mures, et nende pere ei jõua neid ära oodata ja et sidemed pere, sh lapsega, katkevad enne kui kinnipeetav vanglast vabaneb. Põhjuseks on kindlasti piiratud suhtlus, mida pole piisavalt, aga ka see, et kokkusaamised ning muud vanglavälise suhtlemise viisid on aega- ja rahanõudvad, rääkimata ebamugavusest (näiteks alasti läbiotsimine Eesti vanglates), mistõttu võib pere, sh lapsed, valida kinnipeetava asemel enda heaolu nii vaimses kui ka finantsilises mõttes ning suhtlemise lõpetada.⁷⁵

Nagu eeltoodust nähtub, omab vanglaväline suhtlemine suurt tähtsust vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamisel, seega peaksid vanglad autori hinnangul tegema endast kõik võimaliku, et olulised positiivsed sidemed kinnipeetaval ei katkeks. Vanglad peaksid igapäevaselt tegelema sellega, et vanglavälise suhtlemise meetmeid parandada ja laiendada. Ühiskonnast eemaldamine ning isiku karistamine ei ole ainuke põhjus, miks isik vanglasse paigutatakse. Talle antakse aeg enda arendamiseks ja siin peabki vangla appi tulema. Laps on kinnipeetava üks tugevamaid sidemeid perekonnaga ning kui lisaks vabadusele kinnipeetavalt tema side perekonnaga ära võetakse, ei ole autori hinnangul eeltoodule tuginedes mõistlik loota, et isik oma käitumist muuta sooviks ja vangistuse täideviimise eesmärk jääkski täitmata. Ka vanglareeglistiku soovitusel peab perekondlikku sidet väga tähtsaks, mistõttu peavad kinnipeetavad saama võimalikult tihti perega suhelda.⁷⁶

Ühes 2006. aastal läbi viidud uuringus toodi ka see välja, et perekonna olemasolu, nende tugi ning tugev emotsionaalne side aitab kinnipeetavatel tunda end osana perest, hoolimata sellest, et ta ei ela nendega koos, ja läbi selle ka osana ühiskonnast.⁷⁷ Endistel vangidel on tegelikult keeruline tunda end osana ühiskonnast, kuna vaatamata nende püüdlustele esineb endiste kinnipeetavate halvustamist ühiskonnas endiselt palju.

Vanglaväline suhtlemine on oluline ka vabanemisel. 412 mehe seas, kes olid vanglast vabanenud, viidi läbi uuring, et aru saada, milline on vangistuse ajal vanglavälise suhtlemise

⁷⁴ Eraldamiseta lühiajaline kokkusaamine. Õiguskantsleri 31.03.2013 kiri nr 7-4/151006/1601363, lk 3. – [eraldamiseta_luhiajaline_kokkusaamine.pdf\(oiguskantsler.ee\)](#) (15.02.2021).

⁷⁵ Hairston. Family Ties During Imprisonment, lk 94.

⁷⁶ Murdoch, lk 238.

⁷⁷ Christian, J., Mellow, J., Thomas, S. Social and economic implications of family connections to prisoners. – Journal of Criminal Justice 2006, no. 34, lk 446.

olemasolu tähtsus vabaduses hakkamasaamisel. Uuritavaid jälgiti vähemalt 12 kuud. Tuli välja, et kinnipeetavate seast, kellel oli aasta enne vabanemist kolm või enam kokkusaamist, sattus ainult 2% vabanenutest aasta jooksul tagasi vanglasse (esimene grupp). Nende seast, kellel polnud aasta enne vabanemist ühtegi kokkusaamist, sattusid vanglasse tagasi 12% vabanenutest (teine grupp). Ka järelevalvega ning katseaja reeglitest kinnipidamisega polnud 70%-l esimese grupi kinnipeetavatest probleeme, st ainult 30%-l vabanenutest esines probleeme. Teisest grupist esines järelevalve ja katseajaga probleeme pooltel vabanenutest.⁷⁸ Kokkuvõttes oli kinnipeetavatel, keda käidi külastamas vähem probleeme õiguskuulekusega ning kinnipeetavatel, keda külastamas ei käidud ja kellel eeldatavasti puudus tugisüsteem väljaspool vanglat, oli õiguskuulekusega palju rohkem probleeme. Siin on näha selget seost vanglavälise suhtlemise ning õiguskuuleka elu ehk vangistuse täideviimise eesmärgi realiseerumise vahel.

Pole välistatud, et mõned pered võivad üksteisele negatiivselt mõjuda, kuid pere üldine olemasolu, toetus ja kontakt on üldjuhul positiivne ning suurendab kinnipeetava vabaduses hakkamasaamise tõenäosust. Lapse puhul suurendab õiguskuuleka elu elamise soovi kinnipeetavas kindlasti ka see, et lapsed järgivad oma vanemate eeskju, mistõttu peab vanem enne süüte toimepanemist mõtlema, kas ta ikka on valmis sellist eeskju oma lapsele näitama.⁷⁹

2.1.2. Erinevate praktikate mõju vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamisel

Vanglavälisest suhtlemisest ja selle rakendamist on Taanist pärit vanemteadlaste Andrew M. Jeffersoni ning Tomas Max Martini hinnangul võimalik vaadelda mitmeti. Üks võimalus on vaadelda vanglavälisest suhtlemisest positiivsest küljest ehk kui kinnipeetava inimõigust, mis aitab suuresti tema heaolule kaasa. Vanglavälise suhtlemise keelamine oleks selle vaate järgi ebainimlik ja läheks otseselt vastuollu vanglateenistuse kohustusega soodustada vanglavälisest suhtlemist. Selliselt lähenedes ei kaota kinnipeetavad oma kohta laste silmis, kuna nad on vaid ajutiselt eemal ning naasevad mõne aja pärast koju. Siin lähtutakse seisukohast, et perekondliku sideme hoidmine on otseses seoses sellega, kas kinnipeetaval on pere ja kodu, kuhu vabanemisel naasta.⁸⁰

⁷⁸ Hairston. Family Ties During Imprisonment, lk 98.

⁷⁹ Liba, lk 95-96.

⁸⁰ Jefferson, A. M., Martin, T. M. Connecting and Disconnecting: Exploring Prisoners' Relations with the Outside World in Myanmar. – The Cambridge Journal of Anthropology 2020, no. 1, lk 108.

Teise vaatenurga puhul lähtutakse sellest, kuidas vanglat juhtima peaks. Vanglaväline suhtlemine on sel juhul vahend, mida saab hea käitumise eest anda preemiaks ning halva puhul karistusena ära võtta. Seda lähenemist toetavad Jeffersoni ja Martini sõnul karistuspoliitika kujundajad ning vanglaametnikud. Ka kriminoloogid kirjutavad sellest enim, analüüsides, mis suunas vanglavälise suhtlemisega manipuleerimine kinnipeetavat tegutsema paneb. Vanglavälise suhtlemise võimaldamisega antakse kinnipeetavale midagi, mida pikisilmi oodata. Kinnipeetavad teavad, et halva käitumise puhul võetakse võimalus oma lähedasi näha ära, mistõttu on nad motiveeritud hästi käituma. Kuna siin käsitletakse vanglavälisest suhtlemisest sisuliselt privileegina, siis kokkusaamise positiivne laeng peaks lõppkokkuvõttes tekitama kinnipeetavas tunde, et perega koosolemine on olulisem kui kuritegelik elu. Nad peaksid jõudma järeldusele, et õiguskaualekas elu tagab tulevikus võimaluse olla perega piiramatult, mitte siis, kui vangla seda võimaldab.⁸¹

Kolmandaks ja kõige negatiivsemaks vaatenurgaks on vanglavälise suhtlemise keelamine kinnipeetava karistamiseks, ohjeldamiseks või isegi piinamiseks. Sellisel juhul jäetakse kinnipeetav pidevalt vanglavälisest suhtlemisest ilma ning murtakse vähehaaval tema isiksust. Jefferson ja Martin ütlevad, et sellest ei soovita väga rääkida, kuna selline lähenemisviis peaks tänaseks vähemalt Euroopa Liidus olema keelatud. Maailm peaks vähemalt teoorias olema jõudnud aega, kus vangistuspoliitika näeb kurjategijate arvu vähenemist pigem proaktiivseid meetmeid rakendades kui karistades.⁸²

Täna üritatakse maailmas just esimest mõtteviisi juurutada. Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni kohaselt on vanglaväline suhtlemine võtmetähtsusega kinnipeetavate õiguste kaitse osas. Vanglavälisest suhtlemisest tuleb rahvusvaheliste põhimõtete järgi alati võimaldada, et kinnipeetaval säiliks tugisüsteem, kuhu pärast vabanemist naasta. Kui isik kaotab pere või muude tähtsate inimeste toe, kuna vangla ei suutnud vanglaväliseid kontakte piisavalt võimaldada, on üsna tõenäoline, et ka vangistuse eesmärk jääb täitmata ning kinnipeetav satub mõne aja pärast tagasi vanglasse.⁸³

Autor nõustub Jeffersoni ja Martini seisukohtadega vanglavälise suhtlemise osas. Kuigi väidetavalt üritatakse maailmas esimest mõtteviisi juurutada, siis kohati on autorile siiski

⁸¹ Jefferson, lk 108.

⁸² Jefferson, lk 108.

⁸³ Jefferson, lk 108-109.

jäänud mulje, et Eesti vanglad ei soovi teisest mõtteviisist ning selle praktikast lahti lasta⁸⁴. Loodetavasti ei kasutata vanglavälist suhtlemist preemia või karistusena, aga on võimalik, et sellega manipuleeritakse. Seda just selles võtmes, et kinnipeetaval tekiks negatiivne seos kuriteo toimepanemise ja perega, st kui isik paneb toime kuriteo, järgnevad sellele takistused perega suhtlemisel, mis omakorda tekitab negatiivseid emotsioone. Lõpuks peaksid kinnipeetaval tekkima negatiivsed emotsioonid juba enne kuriteo toimepanemist.

2.1.3. Füüsiline kontakt ja selle olulisus

Nagu peatükist 2.2.1 nähtub, ei võimalda Eesti vanglad, vaatamata õiguskantsleri ning muude rahvusvaheliste institutsioonide juhiste ja ettekirjutustele, tänaseni eriti füüsilist kontakti kinnipeetava ning lapse vahel (lühiajalistel kokkusaamistel). Vanglate põhiline argument on see, et vanglaväline suhtlemine ei koosne ainult lühiajalisest kokkusaamisest, vaid ka muudest suhtlemisvõimalustest, mille abil saavad kinnipeetavad oma pere ja lastega kontaktis olla. Tundub, et vanglad kas ei soovi aktsepteerida seda, et just lühiajalise kokkusaamise ajal on füüsiline kontakt oluline või nad tõepoolest ei ole tänase praktikaga kursis. Viimane näide tundub ebatõenäoline ning kui eraisiku puhul pole seaduse mittetundmine aluseks selle rikkumisele, siis peab sama kehtima ka riigiasutustele.

Vangla mõtleb mõiste "kontakt" all ilmselt seda, et kinnipeetavad saavad oma perega suhelda kirja ja telefoni teel, neid läbi klaasi näha ning paar korda aastas ühe ööpäeva koos veeta ja see peaks kinnipeetava ning ta pereliikme vahelise kontakti ehk isikutevahelise suhtluse efektiivselt tagama. Kontakti tuleks aga laiemalt mõista. Inglisekeelsed mõisted *connect* ja *connection* annavad hea arusaama sellest, et kontakt ei tähenda ainult suhtlemist, vaid pere, eelkõige lapsega, kontakti saavutamiseks ning ka selle hoidmiseks on lisaks üldisele suhtlusele vaja füüsilist puudutust ja emotsionaalselt sidet. Füüsiline puudutus tagab tugeva emotsionaalse sideme ning vastupidi ja need omakorda tagavad järjepideva suhtluse kinnipeetava ning ta lähedaste vahel. Seega kui lähtuda sellest, et vangla peab vanglavälist suhtlemist soodustama, siis tuleks esmajärjekorras võimaldada füüsiline kontakt ehk jõutakse tagasi selle juurde, mida õiguskantsler on üle seitsme aasta rõhutanud – lühiajaline kokkusaamine peab toimuma eraldamiseta.⁸⁵

⁸⁴ Vt nt kokkusaamiste kitsaskohti töö alapeatükkidest 2.2.1 ja 2.2.2, mis näitab seda, millist mõtteviisi ja praktikat Eesti vanglad täna rakendavad.

⁸⁵ Jefferson, lk 116-117.

Õigusprofessor Bronwyn Naylor viis 2014. aastal läbi uuringu Austraalia kinnipeetavate seas ja üheks murekohaks osutusid kokkusaamised ning kontakt perega. Kinnipeetavad, keda intervjueriti, leidsid, et puudutamise ja kallistamise keelamine kokkusaamistel mõjub lastele halvasti, sest lapsed ei saa piirangutest ning nende põhjustest aru ja nad võivad füüsilise kontakti puudumist seostada emotsionaalse kontakti puudumisega. Sarnaselt Nayloriga näitas aastaid varem, juba 2003. aastal, Arditti läbi viidud uuring, et kokkusaamised põhjustavad külastajatele palju stressi ning uuringust nähtus, et füüsilise kontakti puudumine oli just lastele eriti traumaatiline⁸⁶. Ka ÜRO on leidnud, et eelkõige läbi füüsilise kontakti saab vanem oma kiindumust ja armastust lapse vastu väljendada ning selle keelamine tekitab nii lapses kui ka vanemas nõrdimust⁸⁷. Lapsed tahavad oma vanemat lihtsalt kallistada, puudutada ja temaga mängida, kuid see pole lubatud.⁸⁸

Kinnipeetavad, kellel on kokkusaamistel laste puudutamine keelatud, rääkisid Naylorile, et nad tahaksid külastustel oma "pehmemat" poolt näidata – oma lähedasi kallistada, last süles hoida ehk füüsilist kontakti kasutades oma tundeid väljendada, kuid see on üldjuhul keelatud. Esines ka juhtumeid, kus vanglaametnikud tõstsid häält ka juba ühe puudutuse peale. See võib autori hinnangul olla nii lapsele kui ka kinnipeetavale traumeeriv kogemus, mispärast võib soov kokkusaamisteks üldse ära kaduda. Kinnipeetavad, kellel aga oli võimalus füüsilist kontakti kasutada ütlesid, et füüsiline kontakt pani neid tundma justkui nad oleksid osa millestki heast ning vahel ununes külastuste hetkeks vangla ja selle keskkond sootuks.⁸⁹

Naylori ning Arditti läbi viidud uuringud ei leidnud aset küll Eestis, kuid autori hinnangul saab uuringutes osalenud kinnipeetavate kogemusi arvestada ka Eesti kontekstis. Kuigi riigid on erinevad, siis võib eeldada, et tunded füüsilise kontakti puudumise osas on üle maailma inimestel samad. Samas on ka Eestis mõningal määral räägitud sellest, mida toob kaasa füüsilise kontakti puudumine lühiajalistel kokkusaamistel. Tartu Vangla naiskinnipeetavad rääkisid 2016. aasta kontrollkäigul õiguskantsleri nõunikele, et nad ei käi eriti lühiajalistel kokkusaamistel, sest need toimuvad klaasiga eraldamisega ja selline keskkond ei ole lastele sobiv. Samuti mõjaks naiste sõnul klaasi taga kohtumine ilma igasuguse füüsilise kontaktita

⁸⁶ Arditti, J. A. Locked doors and glass walls: Family visiting at a local jail. – Journal of Loss and Trauma 2003, no. 8, lk 115-138.

⁸⁷ UN Office on Drugs and Crime, lk 62-63.

⁸⁸ Naylor, lk 100; Samad tulemused, eelkõige laste emotsioonid füüsilise kontakti keelamisel, nähtusid ka Sharratti 2014. aastal läbi viidud uuringus. Vt Sharratt, lk 11-12.

⁸⁹ Naylor, lk 101.

lastele traumeerivamalt kui see, et nad ei käi üldse lühiajalistel kokkusaamistel.⁹⁰ Tallinna Vangla kinnipeetavad rääkisid 2017. aastal samamoodi, et lühiajalise kokkusaamise tingimused tekitavad nii lapses kui ka vanemas suurt nõrdimust, sest füüsilist kontakti ei ole. Kokkusaamised olid intervjueeritavatel olnud emotsionaalselt rasked, kus näiteks mitme lapsega kokkusaamisel ei saanud vahel mõni laps üldse sõna, kuna telefoni on ainult üks.⁹¹

Kui teised võivad eraldamisega kokkusaamistega ühel või teisel viisil hakkama saada, siis väikelaste puhul, kes on terve oma elu elanud emaga vanglas, peab igal juhul eksisteerima füüsiline kontakt isikutega, kelle juurde nad elama suunduvad (kui ema ei vabane enne lapse 4-aastaseks saamist). Kusjuures kui lapsel muid pereliikmeid peale ema pole ning laps suundub näiteks lastekodusse, siis on füüsiline kontakt usalduse saavutamiseks äärmiselt oluline. Selleks, et lapsel emast lahutamisel suuremat traumat ei tekiks kui tavapäraselt, peab ta end nende inimestega mugavalt tundma. Sellist kontakti ei ole aga võimalik klaasi tagant luua.⁹²

Kokkuvõttes on autori hinnangul õige järeldada, et füüsilise kontakti piiramine ja keelamine ei aita vanglavälisele suhtlemisele kaasa. Vangla peaks seda just soodustama. Füüsilise kontakti puudumine mõjub kõikidele negatiivselt, sh lapse ning vanema vahelisele suhtele, ja selle keelamine on otseses vastuolus vangla kohustusega soodustada vanglavälisist suhtlemist.

2.2. Vanglavälise suhtlemise liigid

2.2.1. Lühiajaline kokkusaamine

VangS §§-d 24 ning 25 reguleerivad vanglasiseseid kokkusaamisi, milleks on lühi- ja pikaajaline kokkusaamine. Õiguskantsler on rõhutanud, et „[k]okkusaamistest saadud positiivne kogemus tugevdab peresidemeid ja aitab suunata kinnipeetava õiguskuulekale teele. Nii on võimalik vähendada uute kuritegude toimepanemise riski ja seega mh vangistuskulusid“⁹³.

⁹⁰ Õiguskantsleri Tartu Vangla 24.11-26.11.2016 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 11. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik_Tartu%20Vangla_kokkuv%C3%B5te_0.pdf (12.02.2021).

⁹¹ Õiguskantsleri Tallinna Vangla 13.03-15.03.2017 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 8-9. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tallinna%20Vanglas_kokkuv%C3%B5te_0.pdf (12.02.2021).

⁹² Tartu Vangla 24.11-26.11.2016 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 11.

⁹³ Pereliikmete vastuvõtmine vanglas. Õiguskantsleri 20.01.2020 kiri nr 7-7/191450/2000290, lk 1. – [Pereliikmete vastuvõtmine vanglas.pdf \(oiguskantsler.ee\)](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Pereliikmete_vastuvõtmine_vanglas.pdf) (04.02.2021).

Lühiajaline kokkusaamine kestab kuni 70 minutit (VangS § 24 lg 2) ning seda on kinnipeetavale lubatud vähemalt üks kord kuus. Nii lühi- kui ka pikaajalisele kokkusaamisele võivad tulla perekonnaliikmed, sh bioloogilised, lapsendatud ja võõras- või kasulapsed (VangS § 24 lg 1 ja § 25 lg 1). Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika näitab, et piiratud hulk kokkusaamisi on aktsepteeritav, kui vangla tagab maksimaalse ressursikasutuse. See tähendab, et igal vanglal on võimalik läbi viia kindel arv kokkusaamisi ning kui maksimaalne arv on saavutatud, siis ei pea vangla Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul rohkem kokkusaamisi võimaldama ja seda isegi juhul, kui kinnipeetavate hinnangul ei saa nad piisavalt kokkusaamisi.⁹⁴ Autoril puudub info selle kohta, kas Eesti vanglates on tagatud maksimaalne ressursikasutus või mitte, mistõttu ei saa täie kindlusega väita, et Eestis on piisaval hulgal kokkusaamisi.

Kokkusaamiste luba ei ole alati garanteeritud ning seda eriti juhul, kui esineb üks keeldumise alustest. Järgmised keeldumise alused kehtivad lisaks lühiajalisele kokkusaamisele ka pikaajalisele kokkusaamisele alapeatükis 2.2.2 (VangS § 24 lg 1¹ lühiajalise ja § 25 lg 1¹ pikaajalise kokkusaamise osas): (i) kokkusaamine ei ole kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärkidega; (ii) kokkusaamine võib ohustada vangla julgeolekut või korda; (iii) kokkusaaja maines on alust kahelda või (iv) kokkusaamine võib ohustada kokkusaaja või kinnipeetava tervist ning heaolu.

ÜRO Bangkoki eeskirjade⁹⁵ art 28 ütleb, et lastega kohtumised peavad leidma aset keskkonnas, mis soodustab külastusest positiivse kogemuse saamist. See hõlmab ka vanglaametnike hoiakuid, seega peaksid vanglateenistuse ametnikud olema võimalikult suhtlemisaldid ja nad peaksid oskama lastega sooja ning inimlikku kontakti luua. Lapsed võivad olla ärevuses ja hirmul ning positiivne õhkkond aitab neid rahustada. Vanglareeglistiku soovitude p 24.4 kohaselt tuleb kinnipeetavate kokkusaamisi korraldada nii, et need võimaldaksid hoida ning luua perekondlikke suhteid nii loomulikult kui võimalik, mistõttu peaksid vanglaametnikud vältima näiteks sõna "kinnipeetav" kasutamist⁹⁶, kuna see võib lapses tekitada ja süvendada vanema ning vanemaga kokkusaamise suhtes stressi.⁹⁷ Nagu vangistuse täideviimise eesmärgi täitmine, sõltub ka see, kas ning kui tihti soovib laps oma vanemaga vanglas kohtuda just vanglast ja selle ametnikest⁹⁸. Nagu eelnevalt korduvalt välja on toodud, siis VangS § 23 lg 1

⁹⁴ Murdoch, lk 241.

⁹⁵ The Bangkok Rules, General Assembly 2011. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf (23.02.2021).

⁹⁶ Sõna "kinnipeetav" kasutamine võib lastes ebamugavust tekitada, kuna kinnipeetavatel ei ole ühiskonnas hea maine.

⁹⁷ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 2.

⁹⁸ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 2.

ning Vanglareeglistiku soovitude p 24.5 alusel peavad vanglaametnikud vanglavälist suhtlemist soodustama, seega on nende roll kokkusaamistel väga tähtis.

Vangla sisekorraeskirjas reguleerib lühiajalise kokkusaamise tingimusi § 31, mis sätestab, et lühiajaline kokkusaamine toimub vangla territooriumil kokkusaamisruumis või muus kokkusaamiseks ettenähtud kohas vanglateenistuja järelevalve all ja tänase seisuga reeglina klaasist vaheseinaga. Vaheseinaga eraldamist kui reeglit märgib ka 2014. aasta vangistusseaduse kommenteeritud väljaanne⁹⁹. Tartu Halduskohtu sõnul on kokkusaamine klaasist vaheseinaga ette nähtud julgeolekukaalutlusel. Kaitsma peab nii kinnipeetavat ennast ning temaga kohtuma tulnud isikuid võimalike rünnete vastu kui ka tagama selle, et kinnipeetavale ei püütaks üle anda vanglas keelatud esemeid.¹⁰⁰

Vanglale on antud ka võimalus korraldada lühiajalist kokkusaamist eraldamata ruumis vangla korraldatavate tegevuste raames VangS § 23 lg-s 1 sätestatud isikutega ja eesmärgil (VSkE § 31 lg 2¹ p 3) ning muude isikutega õigusaktist tuleneval alusel (VSkE § 31 lg 2¹ p 4). Eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise võimaldamine on vanglate diskretsiooniotsus. Haldusmenetluse seaduse¹⁰¹ § 4 lg 2 kohaselt tuleb kaalutusõigust teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ja õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve. Piirid otsustamiseks on määratud VangS §-ga 24. Kokkusaamine lähedastega, kelle maine on korras ja kellega suhtlemine aitab kaasa kinnipeetava resotsialiseerimisele, peaks toimuma eraldamiseta.¹⁰² Autori hinnangul kuuluvad selliste lähedaste alla eranditult lapsed, kellega pole näiteks varasemalt üritatud keelatud asju vanglasse sisse tuua.

Kaalutusõiguse teostamisel tuleb vanglal muuhulgas arvestada kinnipeetava käitumisega vangistuse ajal (kas on esinenud intsidente teiste kaaskinnipeetavatega või vanglaametnikega; kas kinnipeetaval on distsiplinaarkaristusi; kas ning kuidas on kinnipeetav osalenud talle määratud programmides), millised on kohtuvate inimeste omavahelised suhted (kas on esinenud tülisid, konflikte, jmt) ja kas ning milline on julgeolekuoht keelatud esemete ja ainete vanglasse sattumise osas (kas kinnipeetav on varasemalt üritanud midagi sisse tuua; kas kinnipeetaval on mõni sõltuvus, jmt). Järelikult peab otsus olema alati põhjendatud.¹⁰³

⁹⁹ Sootak, J. VangSK § 24/1.

¹⁰⁰ TrtHKo 13.06.2013, 3-13-358, p 6.

¹⁰¹ Haldusmenetluse seadus. – RT I, 13.03.2019, 55.

¹⁰² Õiguskantsler 7-4/151006/1601363, lk 1-2.

¹⁰³ Õiguskantsler 7-4/151006/1601363, lk 2.

Oluline on märkida, et Riigikohtu leidis 2015. aastal, et lühiajalist kokkusaamist tuleb vajadusel võimaldada vaheseinata ning asjaolu, et vanglas puuduvad lühiajaliste kokkusaamiste korraldamiseks vaheseinata ruumid, ei saa olla keeldumise aluseks¹⁰⁴. See on olnud läbi aastate suur probleem, kus vanglad põhjendavad eraldamiseta kokkusaamise mittevõimaldamist sellega, et puuduvad sobivad ruumid. Seda sama on rõhutatud ka Euroopa Inimõiguste Kohtus, Vanglareeglistiku soovitustes ning Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitees¹⁰⁵. Juba siit nähtub, et eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise võimaldamine on Eesti vanglates probleemiks.

Kuigi Riigikohus leidis, et vaheseinaga eraldamine peab olema alati põhjendatud, tõlgendas 2016.¹⁰⁶ ning 2017.¹⁰⁷ aastal Tartu Ringkonnakohus seda veidi teises võtmes, mistõttu kirjutati ka 2016. ja 2017. aastate vangistusõiguse kohtupraktika analüüsides, et „kehtivate õigusaktide alusel [on] klaasist vaheseina kohaldamine reegel, millest põhjendatud juhtudel on kaalutusõigust kasutades võimalik teha erisusi“¹⁰⁸. Analüüsides kohtulahendeid, millele vangistusõiguse kohtupraktika analüüsid tuginenud on, ei mõista autor, kuidas sellise järelduseni jõuti, kuna ükski kohtulahend ei sätesta seda sõna-sõnalt ega ka kaudselt. 2018. aastal, kui eelnimetatud 2016. aasta haldusasi jõudis halduskohtust uuesti ringkonnakohtusse, rõhutas Tartu Ringkonnakohus siiski, et vangla peab teostama kaalutusõigust ning oma otsust väga põhjalikult põhjendama, vastasel juhul on tegemist riivega perekonnapõhiõigustele (PS § 16)¹⁰⁹.

2019. aastal arendas Tallinna Ringkonnakohus sama küsimust edasi ja sätestas, et kui kinnipeetav taotleb VSKE § 31 lg 2¹ p-s 3 nimetatud alusel¹¹⁰ eraldamiseta kokkusaamist, siis võib erandi tegemisest keelduda ainult juhul, kui kokkusaamisega kaasneb täiendav

¹⁰⁴ RKHKo 08.05.2014, 3-3-1-12-14, p 14; RKHKo 30.01.2015, 3-3-1-40-14, p 16 ja 18.

¹⁰⁵ Vanglareeglistiku soovitused, p 4; EIKo 24205/06, *Boguslaw Krawczak vs. Poola*, lk 18; EIKo 39758/05, *Trosin vs. Ukraina*, lk 10-11; Report to the Government of the Netherlands on the visit to the Caribbean part of the Kingdom of the Netherlands carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from the 12th to 22nd of May 2014. CPT/Inf (2015) 27, p 43. – [II. Facts found during the visit and action proposed / BONAIRE / B. Dutch Caribbean Correctional Institution - JICN / 4. Other issues / b. contact with the outside world \(coe.int\)](#) (05.02.2021).

¹⁰⁶ TrtRnKo 08.12.2016, 3-14-52552, p 22.

¹⁰⁷ TrtRnKo 09.11.2017, 3-15-2989, p 26.

¹⁰⁸ Krillo. Vangistusõiguse kohtupraktika analüüs perioodil 01.10. – 31.12.2016, lk 17; Krillo. Vangistusõiguse kohtupraktika analüüs perioodil 01.10. – 31.12.2017, lk 10.

¹⁰⁹ TrtRnKo 28.08.2018, 3-14-52552, p 25.

¹¹⁰ VSKE § 31 lg 2¹ p 3 lubab võimaldada eraldamata kokkusaamist vangla poolt korraldavate tegevuste raames VangS § 23 lg-s 1 sätestatud isikutega ja eesmärgil. Tallinna Ringkonnakohus on oma otsuses nr 3-18-1596 leidnud, et termin "vangla poolt korraldatud tegevus" on ka lühiajalise kokkusaamise korraldamine, seega ei ole eelnimetatud alusel eraldamiseta kokkusaamise taotlemiseks vaja tähtpäeva või kindlat sündmust. Vt TlnRnKo 30.04.2019, 3-18-1596, p 15.

Julgeolekuoht ning lisas, et eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised lastega peaksid olema hoopis reegliks, mitte erandiks¹¹¹. Riigikohus on täpsustanud, et ohuriski määramisel peaks arvestama muuhulgas kinnipeetava isikut ja tema eelnevat käitumist, aga ka kinnipeetavast tulenevaid ohte ning kinnipeetavaga kohtuda soovivast isikust lähtuva ohu tõenäosust. Ohuriskide olemasolul tuleb hinnata ka piiranguvaba kohtumise põhjendatust ja muid olulisi asjaolusid.¹¹²

Seega võib autori hinnangul järeldada, et 2016. ning 2017. aastate vangistusõiguse kohtupraktika analüüse koostades on kohtute seisukohtadest veidi valesti aru saadud. Seda kinnitavad ka mitmed järgnevate aastate kohtulahendid. Autori hinnangul on ka eelnimetatud 2019. aasta Tallinna Ringkonnakohtu seisukoht, et eraldamiseta lühiajaline kokkusaamine lapsega peaks olema reegliks, kooskõlas Riigikohtu praktikaga, kuna lapsest tulenev ohu tõenäosus on ilmselt nullilähedane ja eraldamiseta kohtumine võimaldab saavutada füüsilist kontakti vanema ning lapse vahel, mis on eriti oluline väikelapse puhul (alla 2-aastane laps)¹¹³. Siit tekib aga järgmine probleem, kus vanglad võivad hakata liigselt läbiotsimisi teostama. Näiteks ütles Viru Vangla 2014. aastal, et kui lühiajaline kokkusaamine toimuks vaheseinata, tuleks kõik kokkusaajad läbi otsida ja see riivaks sügavalt isiku õiguseid ning oleks aja- ning töömahukas¹¹⁴.

Tundub, et 2016. ja 2017. aastate Tartu Ringkonnakohtu lahendite väär tõlgendamine on suures osas põhjuseks, miks tänaseni on lühiajaline kokkusaamine reeglina klaasist vaheseinaga. Teadmata asjaoludel võtsid nii vanglad kui ka vangistusõiguse kohtupraktika analüüsides koostajad kiirelt selle "reegli" omaks ning see on nendega kaasas käinud tänase päevani. Vaatamata sellele, et Riigikohus oli aasta varem (2015. aastal) teisel arvamusel ja ka järgnevatel aastatel rõhutati, milline on korrektne "reegel", lähtuvad vanglad endiselt ringkonnakohtu arvamusest. Ka õiguskantsler on juba 2014. aastast saadik rõhutanud, kui oluline on eraldamiseta lühiajaline kokkusaamine ning et Eesti vanglad peavad oma praktikat muutma¹¹⁵. Üks viimaseid Viru Vangla kontrollkäike 2019. aastal näitas, et hoolimata 2014. aasta kontrollkäigu kokkuvõttes esitatud palvest, ei võimaldata peredele endiselt eraldamiseta

¹¹¹ TlnRnKo 30.04.2019, 3-18-1596, p 15.

¹¹² EIKo 31827/02, *Laduna vs. Slovakkia*, lk 15-16; EIKo 42615/06, *Varnas vs. Leedu*, p 121; RKHKo 30.01.2015, 3-3-1-40-14, p 16; EIKo 39633/10, *Costel Gaciu vs. Rumeenia*, lk 9.

¹¹³ TlnRnKo 30.04.2019, 3-18-1596, p 15.

¹¹⁴ Viru Vangla 28.08.2014 otsus nr 6-10/41435-4 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).

¹¹⁵ Selles töös kasutatud kõikides õiguskantsleri kontrollkäikude kokkuvõtetes Eesti vanglatesse on sees õiguskantsleri nõue võimaldada lühiajalisi kokkusaamisi ilma klaasseinaga eraldamata (eriti lastega). Vanglad põhjendavad sellele vaatamata siiani eraldamiseta kokkusaamise mittevõimaldamist sellega, et "reegliks" on eraldamisega, mitte eraldamiseta kokkusaamised.

kokkusaamisi, mistõttu rõhutas õiguskantsler 2019. aasta kokkuvõttes uuesti, et „lühiajalised kokkusaamised pereliikmetega ja eelkõige alaealiste lastega peaksid toimuma peamiselt ilma eraldamiseta“¹¹⁶.

Vaadates eraldamiseta kokkusaamise probleemi rahvusvahelises mastaabis, siis nähtub, et Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee juhtis juba 1997. aastal ehk 24 aastat tagasi tähelepanu sellele, et kinnipeetavate ning nende perekonnaliikmete kokkusaamiste tingimuste parendamiseks tuleb teha pingutusi, eelkõige luua sobivad ruumid, kus kokkusaajad saaksid privaatsest aega veeta. Õiguskantsleri hinnangul on vanglatel kohustus tagada, et kokkusaamise ruum oleks mugav ja võimaldaks privaatsust ning seal peaksid olema vahendeid mänguks ja ühistegevusteks, kuna lastel on raske veeta aega laua taga rääkides. Pingevara õhkkond soodustab positiivsete suhete loomist ning nende säilitamist.¹¹⁷

Kuna õiguskantsler on alati olnud seda meelt, et kokkusaamised peaksid toimuma eraldamiseta ja kuna eeltoodud õiguskantsleri hinnang järgnes tema 2014. aasta soovitus Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee rõhutusele, siis võib autori hinnangul järeldada, et Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee sõnakasutus "ruumid, kus kokkusaajad saaksid privaatsest aega veeta" tähendabki seda, et kokkusaamised peaksid toimuma eraldamiseta. Järelikult on Eesti vanglad ligi veerand sajandit tegutsenud vastupidiselt rahvusvahelistele põhimõtetele, Eesti ning Euroopa kohtupraktikale, õiguskantsleri soovitudele ja ettekirjutustele ning Euroopa Nõukogu seisukohtadele, rääkimata siseriiklikest põhimõtetest. Seda tõendab ka üks Tallinna Vangla kinnipeetava K.V. eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise taotluse rahuldamata jätmise otsus¹¹⁸, millele autorile ligipääs võimaldati. Autor avab selle sisu laiemalt.

Esiteks tuuakse otsuses välja, et „üldreeglina peab vanglateenistus kinnipeetava ja temaga kokkusaamisele tulnud isiku eraldama ning kaalumise õigus on tal ainult siis, kui tegemist on juhtumiga, mille suhtes on ette nähtud erandi kohaldamise võimalus“. Lähtudes eespool toodust, võib sellist väidet lugeda õigusvastaseks, kuna selline tegutsemisviis ei olnud 2018. aastal enam "üldreegel" hoolimata sellest, mida vanglad arvasid. 2019. aastal vanglate eraldamiseta kokkusaamisest keeldumise põhjendusi kontrollides ütles ka õiguskantsler, et

¹¹⁶ Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõte. Õiguskantsleri 07.08.2019 kiri nr 7-7/181264/1903882, lk 2. – [Kontrollkäik Viru Vanglasse.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (05.02.2021).

¹¹⁷ Uue Tallinna Vangla kinnipidamistingimused. Õiguskantsleri 14.11.2014 soovitus nr 7-7/141329/1404720, lk 7-8. – [õiguskantsleri soovitus uue tallinna vangla kinnipidamistingimused.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (04.02.2021).

¹¹⁸ Tallinna Vangla 03.08.2018 otsus nr 5-11/18/16654-4 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses).

vanglate põhjendused ei ole kooskõlas õiguskantsleri soovitustega, Eesti kohtute ega Euroopa Inimõiguste Kohtu viimase aja praktikaga, rahvusvaheliste dokumentide ega ekspertidega, sh Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee seisukohtadega. Kuna õiguskantsler on vähemalt viimased seitse aastat järjepidevalt rõhutanud vajadust eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste osas, on Tallinna Vangla õiguskantsleri sõnul „juba aastaid hästi kursis nii õiguslike kui ka teaduslike põhjendustega, mis rõhutavad lastega eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste olulisust ja vajalikkust“.¹¹⁹ Seega käitub Tallinna Vangla eraldamiseta kokkusaamistest keeldudes, ilma õiguspärasest kaalutlust teostamata, õigusvastaselt.

Lisaks eeltoodule ei ole Tallinna Vangla hinnangul asjaolu, et üheksakuuse lapsega kokkusaamisele tulnud ema peab hakkama saama telefoni hoidmisega, lapse rahustamisega, söötmise jmt-ga, piisav argument eraldamiseta kokkusaamiseks ning 70 minutit on vangla sõnul objektiivselt suhteliselt lühike ajavahemik, mille jooksul üheksakuune laps ei tohiks probleeme tekitada. Ema ja lapse ebamugavus ei kaalu üle kogu vanglat puudutava julgeolekuohu, mida võivad kujutada vanglale ilma vaheseinaga eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised, mille käigus võib potentsiaalselt anda üle vanglas keelatud esemeid. Autor Tallinna Vangla hinnanguga ei nõustu ning leiab, et kuna tänaseks on teada, et eraldamiseta kokkusaamised peaksid olema reeglilik, siis on jällegi selline vangla vastuväide õigusvastane ja põhjendamatu.

Autor mõõnab, et ühe isiku subjektiivne arvamus selle kohta, et lühiajaline kokkusaamine on ebamugav, ei pruugi esmapilgul olla kaalukas argument, kuid lühiajaliste kokkusaamiste keskkonna ebamugavust kinnitab ka õiguskantsleri 2014. aasta Viru Vangla kontrollkäik, st keskkonna ebamugavus oli teada juba seitse aastat tagasi. Nagu juba mitmeid kordi mainitud, rõhutab õiguskantsler ka selles kontrollkäigus, et eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised, eelkõige lastega, peaksid olema reeglilik, mitte erandiks, ja õiguskantsler soovib kokkusaamisi ilma eraldamiseta võimalikult tihti korraldada¹²⁰. Niisiis on K.V. taotluse rahuldumata jätmise otsuses juba kaks kaalutlus- ning põhjendusviga.

Kinnipeetava murele, et elukaaslane plaanib eelnimetatud põhjustel lapse koju jätta, vastab Tallinna Vangla vaid, et nemad ei saa mõjutada, kas laps võetakse kaasa või mitte. Siinkohal

¹¹⁹ Eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste korraldamine. Õiguskantsleri 05.11.2019 kiri nr 7-4/191395/1905411, lk 1-2. – [Eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste korraldamine.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (26.02.2021).

¹²⁰ Õiguskantsleri kontrollkäik Viru Vanglasse 19.11.2014-21.11.2014, lk 18-19. – [Kontrollkäik Viru Vanglasse 2011 \(oiguskantsler.ee\)](#) (05.02.2021).

eksib vangla järjekordselt, sealjuures jättes ühe oma kõige olulisema kohustuse – soodustada vanglaväliseid kontakte – täitmata.

Vangla tugineb oma keeldumise otsuses ka ühele Tallinna Halduskohtu 2016. aasta otsusele¹²¹, milles soovitatakse eraldamiseta kokkusaamist võimaldada üks kord poole aasta jooksul ja 2017. aasta eespool nimetatud Tallinna Ringkonnakohtu otsusele nr 3-15-2989. Nagu eespoolt nähtub, on Eestis Riigikohtu lahend, millest peaks otsuste tegemisel eelisjärjekorras lähtuma, selle asemel, et tugineda haldus- või ringkonnakohtule. 2018. aastaks, mil analüüsitud otsus väljastati, oli küsimust eraldamiseta kokkusaamiste osas veelgi edasi arendatud ning ka Tartu Ringkonnakohtus oli oma seisukohta muutnud ja täpsustanud, sh oli teada, et vangistusõiguse kohtupraktika analüüsides oli valele järeldusele jõutud. Samuti oli selleks ajaks õiguskantsler korduvalt eraldamiseta kokkusaamiste vajadust rõhutanud.

Seega selle asemel, et täita oma kohustust ehk vanglaväliseid kontakte soodustada, ei paku vangla lühiajalise kokkusaamise osas välja ühtegi võimalust, et kinnipeetav saaks oma lapsega koos olla ning teda näha. Muuhulgas keeldub vangla eraldamiseta kokkusaamise lubamisest üldiste viidetega julgeolekule, mis tegelikkuses on keelatud (keelduda võib ainult juhul, kui kokkusaamisega kaasneb täiendav julgeolekuoht). Üheks keeldumise põhjuseks, mida Tallinna Vangla kasutab, on see, et taotlejale on juba eraldamiseta kokkusaamist võimaldatud, järelikult rohkem pole vaja. Kui üldised viited julgeolekule on keelatud, siis võib autori hinnangul eeldada, et selline keeldumise alus on samamoodi keelatud. Eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised lastega peavad tänase selge praktika kohaselt olema reeglilik ja siin ei oma tähtsust see, mitu korda kinnipeetav eraldamiseta kokkusaamisi saanud on. Eraldamiseta kokkusaamine ei ole kinnipeetava privileeg, vaid see on vangla kohustus.

Eraldamiseta kokkusaamisest keeldumine läheb lisaks eeltoodule vastuollu ka ÜRO lapse õiguste konventsiooni art-ga 9, mis annab lapsele õiguse säilitada regulaarsed isiklikud suhted ning otsene kontakt mõlema vanemaga. Tänapäevaks on teada, et "üldreegel" ei ole eraldamisega kokkusaamine, vaid just eraldamiseta kokkusaamine. Sellest saab järeldada, et Eesti vanglate praktika, millega tehakse eraldamiseta lühiajaline kokkusaamine keeruliseks ja kohati isegi võimatuks, on otseses konfliktis LÕK art-ga 9. Kui muudes valdkondades (näiteks adopteerimine, vanemlikud õigused, haridus, jmt) on väga selgelt lapse huvidega arvestamine

¹²¹ TlnHKO 29.03.2016, 3-16-861.

oluline osa otsuste tegemisel, siis vangistusõiguses ei ole lapse huvidega arvestamist ette nähtud.¹²²

Mõned probleemid esinevad lühiajaliste kokkusaamiste juures ka kokkusaamiste ajaliste piirangutega. Tallinnas peab külaline olema kohal vähemalt 30 minutit enne kokkusaamise aega, täitnud kokkusaamise taotluse ning esitanud vanglaametnikule isikut tõendava dokumendi. Tartu ja Viru Vanglas peavad eelnimetatud toimingud olema tehtud 40 minutit enne kokkusaamist. Selline aeg on vajalik dokumentatsiooni koostamiseks ning vangla sisemiste kontrolltoimingute tegemiseks. Kui ametnik määrab kokkusaamise taotlemisel veelgi pikema aja, mil isik peab toimingutega valmis ja pääsma külaliste ooteruumis olema, peab sellest kinni pidama. Eelnimetatud aja ületamisel ei pea vangla kokkusaamist võimaldama.¹²³

Viru Vangla kinnipeetavad kurtsid 2014. aasta kontrollkäigul õiguskantsleri nõunikele, et laupäevase kokkusaamise kellaaeg (09:30-11:00) on liiga varajane ning tööpäevadel ei saa paljud inimesed kokkusaamistele tulla. Seega ei saanud mitmete kinnipeetavate lähedased lühiajalistel kokkusaamistel üldse käia. Õiguskantsler leidis, et arvestades ühistranspordi liikumise aega, võib laupäeval kell 08:50 Viru Vanglasse jõudmine tööpoolest osutada võimatuks (kohal peab olema 40 minutit enne kokkusaamise aega), mistõttu soovitas õiguskantsler vanglal laupäevane kokkusaamise aeg ära muuta.¹²⁴ Autor kontrollis Viru Vangla kodukorda 28. aprillil 2021 ja hetkel on laupäevase kokkusaamise kellaaajaks märgitud 13:00-15:00¹²⁵, järelkult on Viru Vangla õiguskantsleri soovitus ellu viinud. Autor soovib välja tuua, et tegelikult nähtub kogu tööst, et tegemist on ühe juhtumiga väheste seas, kus vanglad on kümneaastase ajavahemiku sees õiguskantslerit kuulda võtnud¹²⁶. Enamuste soovitude osas ei ole olnud näha muutust.

Ajaliste piirangutega seondub ka 2015. aasta Justiitsministeeriumi vangistusseaduse muutmise eelnõu väljatöötamise kavatsus (edaspidi "VTK"), millele õiguskantsler hinnangu andis. VTK-ga planeeriti pikendada lühiajaliste kokkusaamiste aega. Õiguskantsler leidis, et kokkusaamise

¹²² Boudin, lk 85-86.

¹²³ 29. septembri 2020. aasta Tallinna Vangla kodukord, p 12.1.5. – [tallinna vangla kodukord terviktekst al 29.09.2020.pdf](#) (26.02.2021); 20. detsembri 2019. aasta Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 12.1.5. – [tallinna vangla kodukorra seletuskiri al 29.09.2020.pdf](#) (26.02.2021).

¹²⁴ Kontrollkäik Viru Vanglasse 19.11.2014-21.11.2014, lk 15-18.

¹²⁵ 26. septembri 2019. aasta Viru Vangla kodukord, p 13.1.2.2. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/21_o_viru_vangla_kodukord_muudetud_26.09.2019_kk_1-1-89_joust_01.10.2019.pdf (14.10.2020);

¹²⁶ Praegusel juhul on mõeldud lühiajalisi kokkusaamisi, kuid järgmistest alapeatükkidest nähtub, et lühiajaline kokkusaamine ei ole ainuke kitsaskoht, mille osas õiguskantsleri soovitusi kuulda ei võeta.

ajaline pikendamine ei ole mõistlik, eriti kui see tähendaks arvuliselt kokkusaamiste vähendamist. Samas oli õiguskantsler Justiitsministeeriumiga nõus selles osas, et vajaduse korral võiks kokkusaamist pikemalt võimaldada, aga eeldusel, et arvuliselt kokkusaamisi ei vähendata. Seda eriti nende isikute puhul, kes tulevad kokkusaamisele kaugelt või kellel puudub võimalus külastamiseks igakuiselt.¹²⁷ VangS § 24 lg 2 on vaatamata eelnimetatud VTK-le jäänud samaks.

2.2.2. Pikaajaline kokkusaamine

Pikaajaline kokkusaamine on oluline, sest lühiajaline kooselamine lapsega tugevdab kinnipeetava ning ta lapse vahelist emotsionaalset sidet. Pikaajaline kokkusaamine kestab üks kuni kolm ööpäeva (VangS § 25 lg 2), kuid reeglina siiski üks ööpäev. Pikaajalise kokkusaamise lühike aeg aitab vangla järelevalvet tugevdada ja selle ressursse optimeerida. Pikema kestusega pikaajaline kokkusaamine peab olema põhjendatud – näiteks lapse liikumine on pika vahemaa tõttu raskendatud.¹²⁸ Nagu ka lühiajalise kokkusaamise puhul, võivad tulla pikaajalisele kokkusaamisele perekonnaliikmed, sh bioloogilised, lapsendatud ning võõras- ja kasulapsed (VangS § 24 lg 1 ja § 25 lg 1). Pikaajalisele kokkusaamisele kohaldatakse VSKE § 40 alusel selle 8. peatüki sätteid, seega kõike, mis on lühiajalise kokkusaamise alapeatükis 2.2.1 välja toodud, arvestades erisustega vangla sisekorraeskirja 9. peatükis.

Pikaajalisele kokkusaamisele kohalduvad samad keeldumise alused, mis on välja toodud lühiajalise kokkusaamise juures. Riigikohtu praktika kohaselt kaitseb VangS § 25 lg 1 kinnipeetava põhiseaduslikku õigust perekonnaelu puutumatusel, st tal on õigus pikaajalisele kokkusaamisele¹²⁹ ning selle lubamine ei saa olla preemia hea käitumise või teatud tegevuste eest vangistuses¹³⁰. Järelikult ei tohiks Eestis alapunktis 2.1.2 toodud teist varianti kokkusaamiste puhul rakendada. Riigikohus on muuhulgas rõhutanud, et pereliikmetega pikaajalise kokkusaamise keeld riivab vahistatu PS §-ga 26 tagatud õigust perekonnaelu puutumatusel¹³¹. Tegemist on küll lahenditega vahistatu kohta, kuid seda saab autori hinnangul analoogia korras ka kinnipeetavate osas kohaldada. Seega tuleb vanglal olla pereliikmetega

¹²⁷ Arvamus vangistuseseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusele. Õiguskantsleri 29.04.2015 kiri nr 18-2/150499/1501894, lk 7-8. – [6iguskantsleri arvamus vangistuseseaduse muutmise seaduse eelnou valjatootamise kavatsusele.pdf](https://oiguskantsler.ee/6iguskantsleri_arvamus_vangistuseseaduse_muutmise_seaduse_eelnou_valjatootamise_kavatsusele.pdf) (oiguskantsler.ee) (15.02.2021).

¹²⁸ Sootak, J. VangSK § 25/1, 2.3.

¹²⁹ RKHKm 16.05.2012, 3-3-1-11-12, p 13-15.

¹³⁰ TrtRnKo 28.08.2019, 3-18-1910, p 17.

¹³¹ RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10, p 44; PSJVKo 16.11.2016, 3-4-1-2-16, p 9.

pikaajalise kokkusaamise keeldumisel eriti ettevaatlik ja karistusena pereliikmetega pikaajalise kokkusaamise keelamine on keelatud.

Erinevalt lühiajalisest kokkusaamisest ei ole pikaajalist võimalik pidevalt jälgida, mistõttu saavad kinnipeetav ning ta külaline pikaajalisel kokkusaamisel privaatset suhelda, süüa, pesta ja magada (VSkE § 41 lg 1). Pikaajalist kokkusaamist võimaldatakse VSkE § 45 kohaselt vähemalt üks kord kuue kuu jooksul. Nii lühi- kui ka pikaajalisele kokkusaamisele pole lubatud minna isikut, kes on alkoholi- või narkojoobe nähtudega (VSkE § 36 lg 1), aga kui vangistusseaduses sätestatud muid keeldumise aluseid ei esine, on kinnipeetaval õigus kokkusaamisele. Üks muudest keeldumise alustest on distsiplinaarkaristusena kokkusaamise ärajätmine, kuid see ei keela sama poolaasta ees kokkusaamist uuesti taotleda¹³². Kusjuures juhul, kui kinnipeetav on paigutatud kartserisse distsiplinaarkaristusena, siis ei ole vanglal õigust jätta pikaajaliste kokkusaamiste keeldu kinnipeetava suhtes rakendamata, kuna see on osa distsiplinaarkaritusest¹³³. Distsiplinaarkaristus ei ole sama nagu karistusena kokkusaamise keelamine. Kui distsiplinaarkaristus on antud kinnipeetavale põhjendatult ning see pole seotud kokkusaamisega, siis ei riivata distsiplinaarkarituse ajal kokkusaamise tühistamisel PS §-st 26 tulenevat perekonnaelu puutumast.

Õiguskantsleri hinnangul on distsiplinaarkarituse kui pikaajalise kokkusaamise keelamine (VangS § 63 lg 1 p 2) küll põhiseadusega kooskõlas¹³⁴, kuid selle keelamine vangistuse täideviimise eesmärkide kontekstis on küsitav meede. Õiguskantsler leiab, et pikaajalise kokkusaamise keelamine distsiplinaarkaristusena ei tohiks olla distsiplinaarkarituste nimekirjas, kuid VangS § 63 lg 1 p 2 on tänaseni muutmata.¹³⁵ Samas ei ole õiguskantsler pikemalt selgitanud, miks ta nii arvab. On võimalik, et kui pikaajalist kokkusaamist ei saa distsiplinaarkaristusena ära keelata, siis võivad kinnipeetavad hakata seda ära kasutama ja enne kokkusaamisi vanglas rikkumisi toime panema. See ei ole aga pikaajaliste kokkusaamiste kõige suurem probleem, mistõttu pole õiguskantsler sellele teemale eriti keskendunud.

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 3. oktoobril 2019, kuidas võetakse uues Tallinna Vanglas vastu pikaajalisele kokkusaamisele tulnud kinnipeetavate lähedasi ning lapsi. Leiti, et vanglateenistuse ametnikud ei pööranud lastele piisavalt tähelepanu ega pakkunud vajalikku tuge, st vanglaametnikud ei osanud lastega korrektselt ümber käia. Samuti puudusid eelpäaslas

¹³² RKHKo 15.04.2015, 3-3-1-3-15, p 28.

¹³³ TrtRnKo 27.06.2019, 3-18-604, p 14.

¹³⁴ RKHKo 15.04.2015, 3-3-1-3-15, p 28.

¹³⁵ Õiguskantsler 18-2/150499/1501894, lk 8.

laste ajaveetmise võimalused – mängunurk, joonistusvahendid, raamatud, jmt. Pärast 2017. aasta kontrollkäiku endisesse Tallinna Vanglasse hankis vangla ooteruumi lastele vajalikud vahendid, kuid uude vanglasse neid ilmselt kaasa ei võetud, kuna tänase seisuga on Tallinna Vanglal õiguskantsleri soovitus siiski täitmata.¹³⁶

Kokkusaamise aegade sätestamisel ei olnud kontrollkäigu ajal arvestatud ühissõidukite sõiduplaaniga, mistõttu oli inimestel, kel puudus oma auto või rahalised võimalused taksoga sõitmiseks, võimalus jõuda kokkusaamisele kas oluliselt varem või hilineda ja parimal juhul saada ametnike pahameele osaliseks; halvimal juhul jääda kokkusaamisest ilma.¹³⁷ Vaadates tänast seisu, nähtub, et kuigi pikaajalised kokkusaamised algavad peaaegu samal ajal¹³⁸, on kohaloleku aega varasemaks tõstetud. Kui 2019. aastal pidi külastaja olema vangla pääsلاس üks tund ning 45 minutit varem, siis nüüd peab pääsلاس olema kaks tundi ja 30 minutit varem.¹³⁹ Lisaks on siiani probleeme ühistranspordi graafikuga, kuna tööpäevadel jõuab buss vanglasse kell 10:33, aga külastajad peavad pääsلاس olema 10:30. Teine võimalus on tulla varasema bussiga, mis saabub vanglasse kell 08:35 ehk oluliselt varem. Laupäeval on bussi ning kokkusaamise graafikud omavahel kooskõlas.¹⁴⁰ Seega on Tallinna Vangla kokkusaamiste ajad teisipäeva ja neljapäeva osas endiselt ühistranspordi graafikuga konfliktis. Tallinna Vangla kodulehel on küll kirjas, et „[h]ilinemisest palume aegsasti teavitada“¹⁴¹, kuid seda, kas hilinemisest teavitamine garanteerib igal juhul kokkusaamisele lubamise, kirjas pole. Kui lähtuda tsiviilõiguse põhimõttest "kõik, mis pole keelatud, on lubatud", võiks eeldada, et kuna hilinimine pole sõna-sõnalt keelatud, lubatakse külastajad kokkusaamisele ka siis, kui nad hilinevad, aga sellest teavitavad.

Probleeme on esinenud ka sellega, et lapsi ei lasta üksi kokkusaamistele. VSKE § 31 lg 3 alusel võib täiskasvanu võtta kokkusaamisele kaasa alaealisi lapsi, kuid see ei tähenda, et laps ei või kokkusaamisele üksi tulla. Sellegipoolest esines alles hiljuti, täpsemalt 2020. aasta septembris, probleem, kus Tartu Vangla hakkas üks hetk VSKE § 31 lg-t 3 valesti tõlgendama ning ei lubanud enam kinnipeetava last üksi kokkusaamisele, kuigi varem oli see lubatud olnud¹⁴².

¹³⁶ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 2-3.

¹³⁷ Õiguskantsleri 7-7/191450/2000290, lk 3.

¹³⁸ 2019. aastal algas kokkusaamine kell 13:15 ning 2021. aastal algab kokkusaamine kell 13:00 ehk 15 minutit varem.

¹³⁹ Tallinna Vangla kodukord, p 12.2.1-12.2.2.

¹⁴⁰ Bussi nr 160 Tallinn-Soodevahe sõiduplaan. – [Sõiduplaanid - Buss \(tallinn.ee\)](https://www.tallinn.ee/soiduplaanid-buss) (26.02.2021).

¹⁴¹ Tallinna Vangla koduleht, rubriik "Pikaajaline kokkusaamine". – [Pikaajaline kokkusaamine | Vanglad](https://www.vangla.ee/pikaajaline-kokkusaamine) (26.02.2021).

¹⁴² Tartu Vangla 02.12.2019 otsus nr 1-13/210-2 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris); Tartu Vangla 05.03.2020 vastus nr 2-5/293-2 (vastus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).

Õiguskantsler analüüsis olukorda ja leidis, et selline tõlgendus ei ole õige. Vangla peab kinnipeetava ning tema lapse kokkusaamise korraldama, kui sellega on nõus lapse teine vanem või eestkostja ja puudub oht lapse tervisele ning heaolule. Vangla ise ei saa otsustada, kas kokkusaamine on lapsele hea või halb. Seda otsustavad lapse vanemad või eestkostja. Juhul kui vanemate vahel on vaidlus selle üle, kas laps peaks vanglasse vanemale külla minema või mitte, siis lahendab vaidluse kohus, aga mitte vangla. Sisuliselt ei ole vanglal endal õigust lapse või vanema eest otsustada, kas kokkusaamine on lubatud või mitte.¹⁴³

Sellegipoolest astub vangla vahel lapse või vanema positsiooni ja üritab nende eest otsuseid teha, sealjuures olles üldiselt seisukohal, et lapsed ei peaks pikaajalistel kokkusaamistel käima. Põhjusteks tuuakse vanglate halb keskkond ning protseduurid kokkusaamise eel, mis kahjustavad last. Kahjustavate protseduuride all mõeldakse laste alasti läbiotsimist. Nagu allpool nähtub, ei ole tegelikult lapse alasti läbiotsimine lubatud, seega ei ole see pädev argument, kuna vangla ise oma tegevusega tekitab nimetatud halva keskkonna ja teostab õigusvastaseid protseduure. Positiivne on aga see, et kinnipeetav saab sellise otsuse, kus vangla võtab vanema asemel lapse osas seisukoha, vaidlustada. Vaidlusõigus puudub ainult siis, kui laps ise ütleb, et ta ei soovi kokkusaamisele tulla, kuna lapsel on õigus, aga mitte kohustus, vanemaga suhelda.¹⁴⁴

Üks võimalus vanglal kokkusaamise keelamiseks siiski on. Vanglal tekib kokkusaamisloa andmisest keeldumise kohustus siis, kui vanglal on teavet selle kohta, et kohtumine võib olla lapse tervisele ning heaolule ohtlik. Sellised olukorrad võivad esineda, kui kinnipeetaval on ebastabiilne vaimne tervis või lapsel on erivajadused, millega kinnipeetavast vanem ei oska toime tulla, jmt.¹⁴⁵ Sellises olukorras vanglal kaalutusõigust pole ja kokkusaamine tuleb igal juhul ära jätta¹⁴⁶.

Üheks suurimaks probleemiks pikaajalise kokkusaamise juures on läbiotsimine ning selle õigusvastane praktika. Pikaajalise kokkusaamise korral on kinnipeetaval kohustus end enne kokkusaamisele minekut alasti võtta, et vanglaametnik saaks ta läbi otsida. Vanglate kodukorrad küll ei täpsusta, kas alasti läbiotsimise all mõeldakse ka kehaõõnsuste läbivaatust,

¹⁴³ Kokkusaamine lapsega. Õiguskantsleri 21.09.2020 kiri nr 6-7/201158/2005051, lk 1. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kokkusaamine%20lapsega.pdf (12.02.2021).

¹⁴⁴ Õiguskantsler 6-7/201158/2005051, lk 1-2.

¹⁴⁵ Õiguskantsler 6-7/201158/2005051, lk 2.

¹⁴⁶ Justiitsministri 14.08.2020 vastus õiguskantslerile nr 10-2/4285, lk 1 (kiri on Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).

aga ka ainult alasti läbiotsimise korral, st ilma kehaõõnsuste läbivaatusega, peab vanglal Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt olema piisavalt põhjust. Vanglate kodukordade kohaselt on põhjusteks keelatud esemete ja ainete vanglasse sattumise, samuti esemete ning ainete vanglast väljatoimetamise vältimine, millega omakorda tagatakse vangla julgeolek. Lihtsalt viitest kodukorrale ei piisa, vaid Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul peavad jõuliselt sekkuvad ja potentsiaalselt alandavad meetmed (keha läbivaatused või alasti läbivaatused) olema usutavalt õigustatud.¹⁴⁷ Seega kui vangla kasutab läbiotsimise põhjendamiseks kodukorras märgitud, siis on läbiotsimine põhjendamata ning tegemist on inimõiguste rikkumisega.

Külaline ega kinnipeetav ei tohi olla alkoholihoobes või narkootilise või psühhotroopse aine mõju all ega keelatud esemeid kokkusaamisele kaasa võtta¹⁴⁸ ja ka külalist, olenemata tema vanusest, otsitakse alasti läbi. Vanglate sõnul tuleneb selleks alus justiitsministri 05.09.2011 määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“¹⁴⁹ (edaspidi "määrus nr 44") § 31 lg-test 1 ja 4, millede kohaselt on vanglateenistuse ametnikul õigus koos asjadega läbi otsida vanglasse sisenev ja vanglast väljuv või vanglas viibiv isik. Samas ei ütle nimetatud sätted, millise põhjalikkuse ning ulatusega tuleb isikuid läbi otsida, järelikult on alasti läbiotsimine kinnistunud just praktika käigus, milleks teoreetiliselt otsest alust pole.¹⁵⁰

Kui aga lähtuda sellest, et määrus nr 44 § 31 lg-tes 1 ja 4 märgitud läbiotsimine tähendab alasti läbiotsimist, siis on autori hinnangul määruse nr 44 § 31 lg-d 1 ja 4 põhiseadusega vastuolus. PS § 3 sätestab, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon on seega Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa ning selle rikkumine ei ole lubatud. Tänapäevase seisuga, kui Eesti vanglad otsivad valimatult kõiki külastajaid läbi, toimub suuremahuline põhiseaduse ja inimõiguste rikkumine. Õiguskantsler toob seda pidevalt välja, kuid vanglad oma praktikat ei muuda ning mingeid sanktsioone sellega ei kaasne.

¹⁴⁷ Tallinna Vangla kodukord, p 12.2.8; Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 12.2.8; 27. augusti 2020. aasta Tartu Vangla kodukord, p 13.2.7. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukord_12.pdf (09.12.2020); Viru Vangla kodukord, p 13.2.7; 26. septembri 2019. aasta Viru Vangla kodukorra seletuskiri, p 13.2.7. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/21.1_o_viru_vangla_kodukorra_seletuskiri_muudetud_26.09.2019_kaskkirjaga_nr_1-1-89_jouust_01.10.2019.pdf (09.12.2020); EIKo 9635/13, *Dejneka vs. Poola*, p 70; EIKo 16563/08, *Julin vs. Eesti*, lk 37-38.

¹⁴⁸ Tallinna Vangla kodukord, p 12.2.9; Tartu Vangla kodukord, p 13.4.

¹⁴⁹ Justiitsministri 05.09.2011 määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“. – RT I, 24.07.2019, 7.

¹⁵⁰ Lapsega kokkusaamise tingimused. Õiguskantsleri 15.12.2020 kiri nr 7-4/202089/2007058, lk 3. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Lapsega%20kokkusaamise%20tingimused.pdf (12.02.2021).

Tuleb tõdeda, et ka Eesti kohtupraktika on pigem läbiotsimise poolt kui vastu. Tallinna Ringkonnakohus leidis 2016. aastal, et ükski õigusakt ei tee alaealistele enne kokkusaamisele minemist kokkusaaja läbiotsimisel erandit¹⁵¹. 2017. aastal täpsustas kohus veel, et kuigi määruse nr 44 § 31 lg 5 annab vanglale õiguse kasutada läbiotsimise tõhustamiseks metallidetektorit, riideid ja keha pealispinda läbivalgustavat seadet ning muid vahendeid või hoopis teenistusköera, siis sellest ei saa järeldada, et vaatlus ja kompamine poleks lubatud¹⁵². Olles analüüsinud õiguskantsleri ning rahvusvahelisi seisukohti, ei saa autor sellise kohtupraktikaga nõustuda.

3. oktoobril 2019 toimunud õiguskantsleri kontrollkäigul Tallinna Vanglasse nähtus, et külastajaid ja nende asju otsitakse läbi nii teenistusköeraga, röntgeniseadmega, metalliseadmega, kompamisega, kehaskanneriga kui ka täielikult lahtiriietamisega. Kusjuures teenistusköer lasti läbiotsimise ajaks vabaks, mis ehmatas lapsi ning nad hakkasid nutma. Autori hinnangul võib lapse nutust järeldada, et ehmatas oli piisavalt suur, et tekitada lapsel väiksemat või isegi suuremat sorti traumat. Täieliku lahtiriietamise puhul tuldi lastele nii palju vastu, et nemad alasti kükitama ei pidanud.¹⁵³

Kuna kõiki otsitakse iga kord kõikide vahenditega läbi¹⁵⁴, sh täieliku lahtiriietamisega, viitab õiguskantsleri hinnangul see kinnistunud reeglile ja kaalutluse puudumisele. Iga kord kõikide inimeste alasti läbiotsimine ei ole lubatud, kuid Eesti vanglad teevad seda tänase päevani, mis on õiguskantsleri sõnul äärmiselt kahetsusväärne¹⁵⁵. See on nii õiguskantsleri hinnangul kui ka teiste riikide vanglate praktikas¹⁵⁶ äärmuslik abinõu, mille puhul ei piisa üldisest viitest julgeolekukaalutlustele või aastate jooksul leitud esemetele ning ainetele. Kõikide külastajate osas ei ole kõrgendatud ohtu esemete ja ainete vanglasse toimetamiseks, seega kõiki ei tohiks

¹⁵¹ TlnRnKo 21.04.2016, 3-15-566, p 4.

¹⁵² TlnRnKo 02.03.2017, 3-15-1951, p 11.

¹⁵³ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 1-3.

¹⁵⁴ Õiguskantsleri Tartu Vangla 2016. aasta kontrollkäigu kokkuvõtte p-st 6.2 nähtub, et ka Tartu Vanglas otsitakse enne pikaajalist kokkusaamist eranditult kõik külastajad läbi lahti riietamisega. Ka Tallinna Vangla 2017. aasta kontrollkäigu kokkuvõtte lk-l 9 nähtub, et kõik kokkusaajad otsitakse alasti läbi. Sisuliselt on õiguskantsleri pikaajalise kokkusaamise etteheited Tallinna Vanglale 2017. aastal täpselt samad nagu need olid 2016. aastal Tartu Vanglale.

¹⁵⁵ Õiguskantsler 7-4/202089/2007058, lk 3.

¹⁵⁶ Vt ka järgmisi akte: Taani korraldust vanglate külastuse kohta §§-d 10–14. – <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2019/108> (26.02.2021); Rootsi vangistusseaduse ptk 7 § 3, ptk 8 jaod 3–7. – https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/fangelselag-2010610_sfs-2010-610 (26.02.2021); Norra karistuste täideviimise akti jaod 27–28. – <https://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html> (26.02.2021); Islandi karistuste täideviimise akti § 47. – <https://www.althingi.is/altext/145/s/1025.html> (26.02.2021); Soome vangistusseaduse ptk-d 13 ja 17. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767> (26.02.2021); Austria vangistusseaduse § 101. – <https://www.jusline.at/gesetz/stvg> (26.02.2021).

alasti läbi otsida. Vangla ning selle ametnikud peaksid tundma kinnipeetavaid, suhtlema nendega ja tajuma, kas nad näiteks üldse üritaksid külastajate kaudu midagi sisse tuua.¹⁵⁷

Täielik lahtiriietamine tuleb dokumenteerida ning see peab sisaldama õiguspärast põhjendust, milleks võib olla näiteks külalise varasem käitumine, vanglale eelnevalt teadaolev info või vanglas külastuse eel või selle ajal ilmnunud asjaolud. Tallinna Vangla aga läbiotsimist ei fikseeri. Õiguskantsler palus Tartu Vanglal, kuid arvatavasti kehtib see palve kõikidele Eesti vanglatele, 2016. aasta kontrollkäigu kokkuvõttes eelistada alasti läbiotsimisele alternatiivseid läbiotsimisvahendeid ja -meetodeid (kompamisega läbiotsimine, inimeste ning asjade uurimiseks kasutusel olevad skännerid, teenistuskooera kasutamine jmt) ja juhendada siseriiklikest ning rahvusvahelistest reeglitest ja kohtupraktikast. 2019. aasta kontrollkäik Tallinna Vanglasse tõendas aga, et vanglad kasutavad kõiki eespool nimetatud alternatiivseid läbiotsimisvahendeid ning -meetodeid ja otsivad sealjuures endiselt inimesi alasti läbi.¹⁵⁸ 2016. aastal tõid paljud kinnipeetavad välja, et just alasti läbiotsimise pärast ei soovi lapsed kokkusaamisele tulla, kuna protseduur on nende jaoks alandav¹⁵⁹. See on vastupidine õiguskantsleri soovitudele, mis ütlevad, et kõik osapooled ehk nii vangla kui ka vanem peavad tegema tugevat koostööd, et lapsed saaksid kokkusaamistest positiivse, mitte negatiivse kogemuse¹⁶⁰.

Laste puhul rõhutas õiguskantsler alles eelmisel aastal, et niivõrd intensiivset lapse kehalisse puutumatusse sekkumist peab igal võimalikul moel vältima. Laste alasti läbiotsimine ei ole õiguspärane ega lubatav. See on õiguskantsleri hinnangul väga väär praktika ning see tuleb lõpetada.¹⁶¹ Autor nõustub õiguskantsleriga. Ka uuringud näitavad, et sellised alaväärivad läbiotsimised ja muud negatiivsed asjaolud nagu näiteks ebaviisakad ametnikud, karmid reeglid ning regulatsioonid jmt, tekitavad vanglat külastavates lastes hirmu ja ebamugavust. Selline keskkond on lapse emotsionaalsele heaolule kahjulik ning mõjutab lapse ja vanema vahelist suhtlust, piirates seeläbi positiivsete suhete säilitamise võimalust.¹⁶²

¹⁵⁷ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 1-4.

¹⁵⁸ Õiguskantsler 7-7/191450/2000290, lk 1 ja 4.

¹⁵⁹ Tartu Vangla 24.11-26.11.2016 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 6-7.

¹⁶⁰ Õiguskantsler 7-4/202089/2007058, lk 3.

¹⁶¹ Õiguskantsler 7-4/202089/2007058, lk 1.

¹⁶² Chui, W. H. Pains of imprisonment: narratives of the women partners and children of the incarcerated. – *Child & Family Social Work* 2010, no. 2, lk 196-205; Nesmith, A., Ruhland, E. Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. – *Children and Youth Services Review* 2008, no. 10, lk 1119-1130; Brown, K., Dibb, L., Elson, N. *No One's Ever Asked Me: Young People with a Prisoner in the Family*. London: Federation of Prisoners' Families Support Groups 2001; Tudball, N. *Doing it hard: A study of the needs of children and families in Victoria*. Australia: VACRO 2000.

Euroopa Inimõiguste Kohus on samamoodi rõhutanud, et alasti läbiotsimine võib olla külastajatele alandav, mistõttu tuleb sellise läbiotsimise vajalikkust igal korral kaaluda, st iga külastaja puhul eraldi. Seega ei väida Euroopa Inimõiguste Kohus ega õiguskantsler, et alasti läbiotsimine on keelatud, aga selle teostamiseks on kindlad reeglid, mida vanglad peavad järgima. Eriti oluline on reeglite järgimine laste puhul. Kui on vajadus isik alasti läbi otsida, siis inimväärikuse tagamiseks peaks läbiotsimist teostama poolenisti riidetatult, st ülakeha paljas ning alakeha kaetud ja vastupidi.¹⁶³ Autorile teadaolevalt peavad Eesti vanglates külastajad end täiesti alasti võtma, mis näitab, et ka poolenisti riidetuse nõuet ei täideta.

Selle alateema lõpetuseks toob autor välja mõned rahvusvahelised reeglid, mis samuti lähtuvad põhimõttest, et alasti läbiotsimine on äärmuslik meede. Mandela reeglite¹⁶⁴ art 50 sätestab, et läbiotsimist tuleb läbi viia viisil, mis austab kinnipeetava inimväärikust ning privaatsust ja alasti läbiotsimisel tuleb lähtuda proportsionaalsuse, legaalsuse ning vajalikkuse põhimõttest. Mandela reeglite art 52 lg 1 kohaselt on alasti läbiotsimine on lubatud üksnes juhul, kui see on vältimatult vajalik. Samad põhimõtted sisalduvad Bangkoki reeglite art-s 19 ja Vanglareeglistiku soovitude p-des 54.3 ning 54.4. Bangkoki reeglite art 20 nõuab ka alasti ja ulatusliku läbiotsimise asendamiseks alternatiivsete läbiotsimisvahendite ning -meetodite kasutamist. Bangkoki reeglite art 21 kohaselt peaks lapsi läbi otsima pädevad, asjatundlikud ja protseduuri delikaatsust teadvustavad vanglaametnikud.

Kokkuvõttes võib järeldada, et Eesti vanglad ei pea kinni õiguskantsleri ning Euroopa Liidu juhistest ega rahvusvahelistest reeglitest ja põhimõtetest. Pikaajalise kokkusaamisega on probleeme palju, kuid distsiplinaarkaristusena kokkusaamise keelamine, eelpääsلاس laste ajaveetmise võimaluste puudumine, lastega suhtlemise oskamatus ning kokkusaamiste ebamugavad ajad ei küündi kaugeltki alasti läbiotsimise probleemi suuruseni. Viimase puhul on tegemist konkreetse ja pideva inimõiguse rikkumisega, kuid vaatamata õiguskantsleri pingutustele pole suudetud sellele Eestis lõppu teha.

¹⁶³ EIKo 12350/04, *Wainwright vs. Suurbritannia*, p 44 ja 45; Report to the Government of the Netherlands on the visit to the Netherlands carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from the 2nd to the 13th of May 2016. CPT/Inf (2017) 1, p 73. – [II. Facts found during the visit and action proposed / B. Prison establishments / 5. Other issues / e. security related issues \(coe.int\)](#) (05.02.2021).

¹⁶⁴ The Nelson Mandela Rules, General Assembly 2016. – [Microsoft Word - N1544341 \(penalreform.org\)](#) (05.02.2021).

2.2.3. Kirjavahetus ja telefonikõned

Kirjavahetust, telefonikõnesid ning nende jälgimist reguleerivad VangS §§-d 28 ja 29. Kõikidel kinnipeetavatel on õigus vangla sisekorraeskirjas sätestatud korras kirjavahetusele ning telefoni (välja arvatud mobiiltelefoni) kasutamisele, kui selleks on tehnilised tingimused. Õigust kirjavahetusele ja telefoni kasutamisele võib vanglateenistuse ametnik piirata, kui õiguse tagamine ohustab vangla julgeolekut või korda või kahjustab vangistuse täideviimise eesmärke, välja arvatud VangS § 28 lg-s 3 märgitud isikutega.

Üldine telefonikõnede ning kirjade jälgimine tähendab seda, et kinnipeetav peab telefoni kasutamise avalduses või kirja saatmisel märkima inimese isikuandmed, kellele ta soovib helistada või kirja saata. Riigikohus on sellist jälgimist lubanud, kuna vanglal peab olema võimalus tuvastada, kas kinnipeetava helistamine ja kirjade saatmine on ikka toimunud isikutele, kellele helistamist või kirjade saatmist seadus ei luba piirata¹⁶⁵. Sarnaselt kokkusaamistele loa mitte andmisega, võib vanglateenistuse ametnik jätta kirja saatmata, kui (i) see ohustab vangistuse täideviimise eesmärke, vangla julgeolekut või korda; (ii) selle edastamine võib kaasa tuua kuriteo toimepanemise; (iii) see ohustab teise kinnipeetava vangistuse täideviimise eesmärke või (iv) see on koostatud salakirjas või loetamatult (VangS § 29 lg 3).

Niisiis võib VangS § 29 kohaselt kinnipeetava ning tema pereliikmete kirjavahetust ja telefonikõnesid jälgida. Grammatilise tõlgendamise teel võib jääda mulje nagu sõnumi saladus kinnipeetavate osas ei kohaldu. Tegelikult see nii ei ole ning seda on ka Jaan Sootak vangistuseseaduse kommentaarides välja toonud.¹⁶⁶ VangS § 29 on piirang EIÕK art 1 lg-s 1 sätestatu osas ja see on lubatud, kuna paragrahv sisaldab endas seaduslikku alust ning legitiimset eesmärki suhtluse jälgimiseks. Euroopa Kohus on mitmetes lahendites leidnud, et kirjavahetust ja telefonikõnesid ei tohi niisama jälgida, vaid üksnes ulatuses, mis on riigi huvide jaoks vajalik¹⁶⁷. Õiguskantsler analüüsis 2013. aastal VangS § 29 lg 2¹ põhiseadusele vastavust ning leidis, et säte on nii formaalselt kui ka materiaalselt põhiseadusega kooskõlas. Formaalselt õiguskantsler sätet pikalt ei analüüsinud, vaid keskendus materiaalsele põhiseaduspärasusele. VangS § 29 lg-e 2¹ legitiimseteks eesmärgiks on lühidalt öeldes vajadus kontrollida, kas

¹⁶⁵ RKHKo 31.10.2007, 3-3-1-54-07, p 11.

¹⁶⁶ Sootak, J. VangSK § 29/1.1.

¹⁶⁷ Murdoch, lk 240.

kinnipeetav on kontaktis kuritegeliku maailmaga. Õiguskantsler leidis, et säte on ka proportsionaalne nii sobivuse, vajalikkuse kui ka mõõdukuse poole pealt.¹⁶⁸

Jälgimismeetodid on sobivad, kuna kinnipeetavad teavad, et neid võidakse jälgida ja vanglateenistusel on selle kaudu võimalik julgeolekut tagada. Vajalik on ta seetõttu, et seni pole alternatiivset, vähem riivavat abinõud suudetud välja mõelda ning samas ei riiva väga see, et vangla jälgib, kellele kinnipeetav helistab ja kirjutab, tema era- või perekonnaelu. Mõõdukuse koha pealt leiab õiguskantsler, et kuriteo tõkestamine ning avaliku korra tagamine kui jälgimise eesmärgid ei ole näiteks piisavad kinnipeetava puhul, kelle osas ei ole põhjust arvata, et ta uut kuritegu plaaniks. Seega ei saa suhtlust jälgida "igaks juhuks". Samas tõdes õiguskantsler, et kuna esiteks on jälgimine vangla diskretsiooniotsus ja teiseks ei ole mõistlikult võimalik täie kindlusega öelda, milliste kinnipeetavate puhul peaks suhtlust jälgima ning milliste puhul mitte, siis on praegune regulatsioon mõõdukas ja ühtlasi ka põhiseadusega kooskõlas.¹⁶⁹

Ka 2015. aastal, kui üks kinnipeetavatest palus õiguskantsleril kontrollida VSKE §-i 51¹ vastavust põhiseadusele, leidis õiguskantsler, et telefonikõnede kohta andmete kogumine on põhjendatud ning selle põhiseaduspärasuses ei ole põhjust kahelda. Sama kehtib kirjade kohta. Isikuandmete kaitse seaduse¹⁷⁰ § 14 lg 1 p 1 alusel ei ole andmesubjekti nõusolekut vaja, kui isikuandmete töötlemine toimub seaduse alusel. Siin ongi tegemist seaduse ehk VangS § 29 lg 2¹ alusel andmete kogumisega.¹⁷¹

Kirja saatmise osas on teiseks jälgimise viisiks see, kus vanglateenistuse ametnik avab kinnipeetava juuresolekul kirja, et sealt keelatud esemed ära võtta. Selline kirjavahetuse kontroll ei sisalda kirjaga tutvumist¹⁷², mistõttu peaks sõnumite saladus kaitstud olema ja Euroopa Kohtu seisukohaga arvestatud. Kui aga kiri avatakse kinnipeetava juuresolekuta ning antakse seejuures valele adressaadile, sh eksimuse korral, siis on tegemist VangS § 29 lg 1 rikkumisega ja see on Tartu Ringkonnakohtu sõnul õigusvastane¹⁷³. Selles kaasuses oli kiri

¹⁶⁸ Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta. Õiguskantsleri 14.05.2013 kiri nr 6-1/130617/1302147, p 7 ja 17-22.

https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_kinnipeetava_kirjavahetuse_ja_telefonikõnede_jalgimine_vangs_ss_29_lg_2_prim.pdf (12.02.2021).

¹⁶⁹ Õiguskantsler 6-1/130617/1302147, p 23-38.

¹⁷⁰ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 04.01.2019, 11.

¹⁷¹ Telefonikõnede kohta andmete kogumine. Õiguskantsleri 15.12.2015 kiri nr 6-3/150536/1505554, lk 1. – [6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_telefonikõnede_kohta_andmete_kogumine.pdf](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_telefonikõnede_kohta_andmete_kogumine.pdf) ([oiguskantsler.ee](https://www.oiguskantsler.ee)) (15.02.2021).

¹⁷² Laos, S., Sepp, H. PSK § 43/23; Õiguskantsler 6-1/130617/1302147, p 6.

¹⁷³ TrtRnKo 01.09.2016, 3-15-2326, p 6.

muuhulgas PS § 43 kaitsealas. Kolmandaks võib sõnumite sisu kontrollida kriminaalmenetluse seadustiku¹⁷⁴ 3¹. peatükis ning vangistusseaduse 2. peatüki 3¹. jaos sätestatud alustel.

Autor leiab, et kirjavahetuse ja telefonikõnede jälgimine on hetkeolukorras põhjendatud ning seda just seetõttu, et muud viisi pole välja mõeldud. Ka autor ei oska muud võimalust välja pakkuda. Jälgimise käigus ei kuulata kõnesid pealt ega loeta kirjavahetust, v.a kui isik on seotud kuriteoga, seega ainuüksi selle jälgimine, kellega kinnipeetav suhtleb, ei riku sõnumi saladust. Juhul kui vanglaametnikud siiski loevad kinnipeetavate teadmata nende kirju või kuulavad kõnesid pealt ilma õigusliku aluseta, siis selline käitumine kujutab endas sõnumi saladuse rikkumist.

Eraldi kirja saatmisele sätestatud tingimusi leiab VSKE §§-dest 48 kuni 50. Kinnipeetav peab kirjade saatmise eest ise maksma. Juhul, kui kinnipeetaval on viimase poole aasta jooksul olnud vanglaarvel vähem kui 12,78 eurot ja teda pole tööga kindlustatud, võib talle anda ühe paberi tööpäevas iga vangla kulul saadetava kirja kohta. Tasuta paberi mõte on see, et kõik kinnipeetavad saaksid pöörduda oma õiguste kaitseks õiguskantsleri, vanglate, Presidendi kantselei, prokuröri, uurija ja/või kohtu poole.¹⁷⁵ Samas ei keela autori hinnangul mitte miski vanglat kinnipeetavale tasuta paberit andmast ka siis, kui ta soovib oma lapsele kirjutada. Kirjavahetusega on muuhulgas välistatud mitmed probleemid, mis muidu kaasnevad kokkusaamistega. Kirja saatmine maksab vähe nii kinnipeetavale, tema lähedastele kui ka vanglale, selle saatmiseks ei pea tänapäeval isegi kuhugi minema, vaid selle saab saata interneti teel (v.a kinnipeetav) ning kirjavahetuse puhul ei pea laps koolist või lasteaiast puuduma. Lisaks pole kirjavahetusele piiranguid sätestatud, st laps ja vanem võivad üksteisele nii palju kirju saata kui ise soovivad. Kõige olulisem on see, et kirjavahetuse puhul ei pea keegi ebameeldivaid ning inimväärikut alandavaid läbiotsimisi taluma.¹⁷⁶

Analüüsidest erinevaid allikaid, ei nähtunud, et kirjade saatmisega esineks vanglates erilisi probleeme. Kui välja arvata juhtumid, kus kiri antakse ekslikult valele kinnipeetavale või rikutakse muud moodi sõnumi saladust, siis on kirjavahetus autori hinnangul üks kõige

¹⁷⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 06.05.2020, 14.

¹⁷⁵ Tallinna Vangla kodukord, p 14.1.1 ja 14.1.7; Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 14.1.1 ja 14.1.7; Tartu Vangla kodukord, p 15.1.2-15.1.3 ja 15.1.12; 12. detsembri 2019. aasta Tartu Vangla kodukorra seletuskiri, p 15.1.12.

https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_5.pdf (14.10.2020); Viru Vangla kodukord, p 15.1.2 ja 15.1.10; Viru Vangla kodukorra seletuskiri, p 15.1.10.

¹⁷⁶ Sobol, lk 578.

paremini toimivaid vanglavälise suhtlemise viise¹⁷⁷. Omaette küsimus tõusetub sellest, kas ja kui palju kinnipeetavad ning nende lähedased kirjutada jõuavad. Näiteks väikelaste puhul on kirj vahetus välistatud, sest laps ei tunne veel tähtigi.

Helistamine on üks kõige populaarsem vanglavälise suhtlemise viis. Kuna kokkusaamisi on üsna vähe, siis aitab helistamine kokkusaamiste vahepeal peredel üksteisega kontakti hoida. Nii Tallinna, Tartu kui ka Viru Vangla kodukord näeb ette helistamise võimaluse vähemalt kord nädalas, mis tähendab, et võimaluse korral tagatakse seda tihedamini kui seaduses ette nähtud¹⁷⁸. Nagu kirj vahetuse puhulgi, on ka helistamise kulud oluliselt madalamad kui need on kokkusaamiste osas ja igasugune ajakulu (transport, koolist/lasteaiast puudumine jmt) ning läbiotsimine jäävad helistamisel ära. Sarnaselt kirj vahetusega puudub aga ka helistamisel füüsiline kontakt.¹⁷⁹ Helistamist võib piirata, kui see ohustab vangla julgeolekut või sisekorda või kahjustab vangistuse täideviimise eesmärke (VangS § 28 lg 3).

Eesti vanglad piirasid hiljuti seoses COVID-19 levikuga kinnipeetavate õigust helistamiseks. Seda vähendati ühele korrale nädalas. Õiguskantsler leidis, et selline piirang on ülemäärane ja võib isegi olla PS § 18 ning EIÕK art 3 kohaselt kinnipeetavate lubamatu kohtlemine. Kuna lähedastele helistamist on võimalik ilma nakkusohtu suurendamata võimaldada rohkem kui üks kord nädalas, siis tuleb õiguskantsleri sõnul seda ka teha. Kusjuures ÜRO Piinamise Ennetamise Alamkomitee¹⁸⁰ p 9.10 ja Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee põhimõtete p 7 alusel tuleks keerulistel aegadel nagu pandeemia võimaldada kinnipeetavatele helistamist just sagedamini kui muidu.¹⁸¹ Autorile teadaolevalt ei ole helistamisel enam niivõrd karm piirang, kuid teatud piirangud kehtivad tänaseni.

¹⁷⁷ Siinkohal soovib autor täpsustada, et kirj vahetus kui vanglavälise suhtlemise viis toimib hästi, aga kirj vahetus kui kontakti hoidmise viis ei ole kaugeltki niivõrd efektiivne ega oluline kui seda on kokkusaamised.

¹⁷⁸ Tallinna Vangla kodukord, p 12.3.3; Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 12.3.3; Tartu Vangla kodukord, p 13.8.1; Tartu Vangla kodukorra seletuskiri, p 13.8; Viru Vangla kodukord, p 13.9.1.1; Viru Vangla kodukorra seletuskiri, p 13.9.1.1.

¹⁷⁹ Sobol, lk 581.

¹⁸⁰ Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 2020. – <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/AdviceStatePartiesCoronavirusPandemic2020.pdf> (12.02.2021).

¹⁸¹ COVID-19 haigust põhjustava viiruse leviku tõkestamise meetmed. Õiguskantsleri 06.04.2020 kiri nr 7-7/200489/2001899, lk 2-3. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-19%20haigust%20p%C3%B5hjustava%20viiruse%20leviku%20t%C3%B5kestamise%20meetmed.pdf (12.02.2021).

Tänaasel päeval ei esine ka helistamisega väga suuri probleeme. Probleemne oli see kümme aastat tagasi, kui näiteks Tallinna Vanglas oli ainult üks telefon eluosakonna kohta, kus elas ca 90 kinnipeetavat. Telefoni sai kasutada kuni 6,5 tundi päevas ning helistamise järjekorra pidid kinnipeetavad ise moodustama, st inimesed seisid enamus päevast rivis selle asemel, et midagi kasulikku teha. See aga ei taganud seda, et kinnipeetav soovitud ajal helistada sai. Polnud välistatud olukord, kus nõrgemad või väiksema mõjuvõimuga isikud ei saanud üldse telefoni kasutada, sh ka seadusest tuleneva miinimumi ulatuses.¹⁸² Pärast õiguskantsleri kontrollkäiku oli eluosakonnas kaks telefoni¹⁸³ ja tänaseks on neid piisavalt palju, et tavaolukorras, kui helistamine ei ole piiratud, ei tohiks keegi helistamisest ilma jääda.

Mõningaid probleeme esines ka 2017. aastal, kui Tallinna Vangla said helistada üks kord nädalas kuni viis minutit, mille sisse arvestati ka numbri valimine ning kutsungitoonid. Kui vastaspool telefoni vastu ei võtnud, siis üldjuhul tuli oodata järgmise nädalani, sest viie minutiga ei jõutud rohkemat teha. Õiguskantsleri hinnangul oli selline aeg ebapiisav, et kinnipeetavad suudaksid perekondlikke suhteid säilitada. Mõned aastad varem, 2011. ja 2014. aastal, lubati Viru Vanglas helistada kord nädalas kuni 10 minutit ning juba siis leidis õiguskantsler, et see on liiga lühike aeg.¹⁸⁴ 2017. aastaks oleks Tallinna Vangla pidanud sellega kursis olema. Nagu eraldamiseta kokkusaamise puhul, tundub autorile, et ka selles küsimuses on üritatud aja jooksul õiguskantsleri soovitusi ignoreerida. Tänaeks peaks vähemalt Tallinna Vanglas helistamise probleem olema lahendatud, kuna kinnipeetavad saavad helistada mitu korda nädalas ja kui see kedagi ei sega, siis võivad nad rääkida nii kaua kui soovivad.

Helistamiseks on vaja kõnekaarti. Sellega seotud kulud kannab kinnipeetav ise (VSkE § 51 lg-d 1 ja 2). 2007. aastal leidis Riigikohus, et kinnipeetaval on õigus kõnekaart osta vangla poest ning see võib olla nii laetava kõneajaga kõnekaart kui ka vastuvõtja arvel kasutatav kõnekaart, kuna osadel kinnipeetavatel ei pruugi olla raha, et kõnede eest ise maksta¹⁸⁵. Vangla valib teenusepakkuja(d), kelle kõnekaarte vangla poes müüakse, kuid vangla peab järgima VangS § 23 lg-st 2 tulenevalt kohustust – kinnipeetava vanglavälise suhtlemise soodustamine – mistõttu peab ta kindlustama, et telefoniteenusele kehtestatakse hinnad, mis tagavad ka reaalse

¹⁸² Õiguskantsleri 2011. aasta kontrollkäik Tallinna Vanglasse, lk 9. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_tallinna_vangla.pdf (12.02.2021).

¹⁸³ Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks. Tallinna Vangla järelkontroll. Õiguskantsleri 20.01.2012 kiri nr 7-7/110248//1200275, lk 2. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_sovitus_tallinna_vangla_j_relk_ontroll.pdf (12.02.2021).

¹⁸⁴ Tallinna Vangla 13.03-15.03.2017 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 7-8.

¹⁸⁵ RKHKo 01.03.2007, 3-3-1-103-06, p 10.

võimaluse helistada¹⁸⁶. See on oluline, kuna kui laps on juba sellises vanuses, et ta oskab telefoni teel suhelda, on telefonis suhtlemine üks parimaid vahetu suhtlemise viise. Seda seetõttu, et helistada lastakse kinnises osakonnas üsna tihti ja kui selline võimalus on olemas, aga vangla peaks millegi tõttu liiga kalli teenusepakkuja valima, siis ei pruugi olla vähem kindlustatud peredel võimalust telefoni teel suhelda. Samuti peab võimalik olema vastuvõtja arvel kasutatav kõnekaart, sest võib juhtuda, et vabaduses olev lapsevanem on nõus lapse telefoni kulusid kandma, aga vanglas viibivat kinnipeetavat vabaduses olev lapsevanem või muud lähedased rahaliselt ei toeta või ei saa toetada. Kinnipeetaval on võimalus raha kõnekaardi ostmiseks teenida ka töötamisega, aga see ei pruugi olla piisav, et ta sobivas koguses helistada saaks.

Kui eeltoodu ei tundu olevat Eesti kontekstis relevantne probleem, kuna kõnede hinnad Eestis on küllaltki madalad, siis näiteks USA ja Suurbritannia vanglates on keeruline perekondlikke sidemeid telefonikõnede kaudu hoida, kuna hinnad on ebaoproportsionaalselt kõrged. Kõnede kõrged hinnad tähendavad küll suurt tulu sideettevõtjatele, aga suurt koormat peredele, kelle lähedane on vanglas. Kinnipeetavad peavad kõnede eest kordades rohkem maksma kui inimesed väljaspool vanglat. Samal ajal lubatakse näiteks Rootsis kinnipeetavatele, kellel on lapsed, osaliselt tasuta helistada.¹⁸⁷ Tänu Tallinna Halduskohtu 2016. aasta lahendile¹⁸⁸ Eestis sellist probleemi ei ole nagu Suurbritannias või USA-s, kuid Rootsist jääb Eesti veel maha.

2.2.4. Alternatiivsed võimalused telefonikõnede ja kirjavahetuse kõrval

Nutitelefon on tänapäeva maailmas väga levinud. Näiteks Eestis oli 2019. aasta jaanuari seisuga kasutuses 1,83 miljonit nutitelefoni, s.o. 140% kogu Eestis rahvaarvust.¹⁸⁹ Nutitelefonis on võimalik suhelda läbi mitmete rakenduste nagu näiteks Snapchat, Skype, Messenger jmt. Kuna nutitelefone kasutamine on niivõrd levinud, siis on vanglaväliseks suhtlemiseks välja pakutud ka nutitelefone kasutamist.

Nutitelefonis sõnumite saatmist on võrreldud kirjavahetusega, aga see on kordades lihtsam, efektiivsem ja odavam. Nagu kirjavahetuse puhul, puuduvad nutitelefone kasutamisel läbiotsimine, suured rahalised kulutused (näiteks transport), eelpääsلاس ootamine, piiratud aeg

¹⁸⁶ TlnHKo 21.06.2016, 3-14-53195, p 22.

¹⁸⁷ Easton, lk 144; Sharratt, lk 9; Sobol, lk 581-584.

¹⁸⁸ TlnHKo 21.06.2016, 3-14-53195.

¹⁸⁹ Mesipuu, B. Eestlaste internetikasutus. – Milos reklaam 03.02.2019.

ning laste jaoks eriti oluline – nad ei pea sellisel juhul vangla halva keskkonnaga kokku puutuma. Nutitelefonide kasutades saab suhelda siis kui pooled seda ise soovivad ja puudub viivitus. Posti teel kirja saates võivad tekkida üksteisest mööda rääkimised, kuna kiri jõuab viivitusega kohale. Vaba nutitelefonide kasutamine ei tohiks julgeolekule erilisi probleeme tekitada, kuna tänapäeval on mitmeid rakendusi, mis kas piiravad telefonide kasutusvõimalusi või jälgivad igat kasutaja tegevust.¹⁹⁰

Lisaks nutitelefonidele on juba aastakümneid olnud kasutusel arvutid ning ka neid saaks vanglavälise suhtlemise jaoks positiivselt ära kasutada. Arvutites on sarnaselt nutitelefonidele mitmeid rakendusi, mille kaudu teise poolega suhelda. USA on näiteks üks riikidest, mis on alustanud erinevate elektrooniliste vahendite kasutuselevõttu¹⁹¹. Paljud USA osariigid otsivad võimalusi, et kinnipeetavatele tasuta sülearvuteid võimaldada. Arvutite juures on positiivne ka see, et selle kaudu saab kinnipeetav veel õppida, sotsiaalprogramme läbida ja miks mitte ka töötada.¹⁹²

Samas on elektrooniliste vahendite kasutamisel ka miinuseid. Kui ainult telefoni või arvuti teel suhelda, siis puuduks kinnipeetava ning lapse vahel füüsiline kontakt. Lisaks on võimalik, et sõnumi saladust hakatakse rohkem riivama, kuna julgeoleku tagamiseks tuleb täpsemalt jälgida, mida kinnipeetav kellega räägib, sest suhtlus on lihtsam ja tihedam. Selline suhtlus nõuab ka internetti ning pole teada, kui palju teenusepakkujad interneti kasutamise eest Eesti vanglates küsiks. Eestis ei ole internet väga kallis, kuid peab arvestama, et osad pered ei jaksa lisaks muudele kuludele, mis vanglaga kaasnevad, nii endale kui ka kinnipeetavale internetti osta.¹⁹³

Kusjuures 2015. aastal räägiti vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu VTK-s, et tuleks kaaluda võimalust teha läbi interneti videokõnesid (näiteks Skype teel), mis võimaldaks tihedamat suhtlemist perega. Samas eelnõus kaaluti ka telefoni ja interneti kasutamisele seatud piirangute vähendamist, et toetada kinnipeetava taasühiskonnastamist (vt I peatükist, kuidas vanglavälise suhtlemine toetab kinnipeetava taasühiskonnastamist).¹⁹⁴ VTK-le andis oma hinnangu ka õiguskantsler, kes oli videokõnede poolt. Õiguskantsler märkis, et videokõned ei erine eraldamiseta kokkusaamise korraldusest, kuid võimaldaks kokkusaamisi ka neile, kellel

¹⁹⁰ Sobol, lk 585.

¹⁹¹ Vt nt Kaufman, E. In New York, All 51,000 State Prisoners Will Get Their Own Tablet Computers. – CNN 01.02.2018.

¹⁹² Sobol, lk 585-586.

¹⁹³ Sobol, lk 586-588.

¹⁹⁴ Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Justiitsministeerium: 2015, lk 17 (eelnõu Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).

ei ole võimalik füüsiliselt kokkusaamisele tulla ning lastele oleks võimalik pakkuda turvalisemat keskkonda. Videokõne aitaks kinnipeetaval olla rohkem kontaktis oma pere ja lastega, mis omakorda soodustaks kinnipeetava ning tema lähedaste vaheliste positiivsete suhete hoidmist. Õiguskantsleri hinnangul ei tähendaks videokõnede korraldamine vanglale ka suuri kulutusi, kuna vanglates on juba arvutid olemas ja kohtumenetlustes kasutatakse videosilda igapäevaselt. Videokõnede toimivust tõendavad Norra ja Tšehhi, kus on Skype juba kasutusele võetud.¹⁹⁵

Videokõne ei sea ka külastajate arvule piiranguid, seega saaks kogu pere kinnipeetavaga samal ajal suhelda. Lisaks annab videokõne kinnipeetavale võimaluse näha oma pere kodus. Kodus olles tunnevad lapsed end turvalisemalt ja vestlus peaks seetõttu paremini sujuma. Samas on uuringute käigus leitud ka hoopis vastupidist – video teel ei ole vestlus loomulik, usaldustunne võib olla puudulik, puudub intiimsus, sotsiaalne kontakt ning lastele võib see traumaatiline olla, sest nad ei saa aru, miks nad oma vanemaga füüsiliselt kokku ei saa.¹⁹⁶ Vaadates aga tänast lühiajalise kokkusaamise praktikat Eestis, siis on eelnimetatud uuringute järgi füüsilise kontakti puudumine videokõne ajal lapsele sama traumaatiline nagu on hetkel lühiajaline kokkusaamine.

Alternatiivsete suhtlemisviiside lisamine vanglavälise suhtlemise jakku vangistusseaduses aitaks suuresti kaasa perekondlike sidemete hoidmisele ja nende tugevdamisele. See oleks majanduslikult mõistlik ning juhul, kui kahtlustatakse seost kuriteoga, ka hästi jälgitav. Tänapäevani ei aga õigusaktidesse ega ka vanglate kodukordadesse või sisekorraeeskirjadesse lisatud võimalust suhelda pereliikmetega videoühenduse teel, kuigi vastavalt 2015. aasta väljatöötamiskavatsuse vormile oleks vangistusseaduse muutmise seadus jõustunud 2017. aastal. Autor ei ole selle kohta ka ühtegi suuremat arutelu leidnud.

2.2.5. Lühiajaline väljasõit ja väljaviimine

Lisaks eelnimetatutele on võimalik vanema ja lapse sidet tugevdada lühiajaliste väljasõitudega (VangS § 32). See on võimalik kahel alusel: erakorraline perekondlik sündmus (7 päeva) ning väljasõit nõuetele vastava plaani alusel ehk tavapärane väljasõit (21 päeva)¹⁹⁷. See ei ole kinnipeetava seadusest tulenev õigus, vaid soodustus¹⁹⁸ (VangS § 22), kuid autori hinnangul

¹⁹⁵ Õiguskantsler 18-2/150499/1501894, lk 7; Philbric, lk 107.

¹⁹⁶ Sobol, lk 588-589; Widra, E. In Their Own Words: The Value of In-Person Visitation to Families. – Prison Policy Initiative 09.05.2017; Philbric lk 27.

¹⁹⁷ Liba, lk 98.

¹⁹⁸ Sootak, J. VangSK § 23/3 ja § 32/3.3.

võivad tavapärase väljasõidu alla langeda perekondlikud sündmused nagu näiteks lapse sünd, lasteaia või kooli lõpetamine ja muud tähtsad elusündmused, millest iga lapsevanem peaks saama osa võtta. Kui kinnipeetav esitab nõuetele vastava plaani, siis ei tohiks olla oluline, mida kinnipeetav oma lapsega nende päevade jooksul teeb, mis talle väljasõiduks antakse. Ka 2018. aasta vangistusõiguse kohtupraktika analüüsis on märgitud, et „lühiajaline väljasõit aitab vältida kinnipeetavale oluliste sotsiaalsete sidemete katkemist ning on oluline selleks, et täita tema õiguskalele käitumisele suunamises seisnevat vangistuse eesmärki“¹⁹⁹ ja 2016. aastal ütles õiguskantsler, et „[p]eresidemete hoidmine on üks kaalukamaid lühiajalise väljasõidu lubamise põhjendustest“²⁰⁰.

Jaan Sootaku sõnul ei ole Euroopa Inimõiguste Kohus autoriga samal arvamusel, leides, et lapse sünd on erakorraline, mitte tavapärane perekondlik sündmus²⁰¹, st lapse sünni puhul kohalduks VangS § 32 lg 5. Sootak viitab Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendile *Plotski* (õige nimi *Ploski*) vs. *Poola*²⁰², aga konkreetset lahendit analüüsides ei leia autor, miks Sootak sellisele järeldusele on jõudnud, kuna Euroopa Inimõiguste Kohus räägib matustest ning lapse sünni seal ei käsitleta.

Lühiajalise väljasõidu loa saamiseks tuleb esitada taotlus. Selle rahuldamise otsustamisel võetakse arvesse kinnipeetava toimepandud kuriteo laadi, tema isiksuseomadusi või kriminogeenseid riske, käitumist vanglas, väljasõiduplaani täitmist eelmiste väljasõitude ajal, individuaalse täitmiskava järgimist, väljasõidu eesmärki ja selle eeldatavat mõju kinnipeetavale (VSkE § 82 lg 1 p-d 1-7). Väljasõidule lubamise otsustamisel on vanglal lai kaalutusruum ning on oluline, et igat taotlust kaalutakse eraldi ja üksikasjalikult²⁰³. Niisiis tuleb väljasõidule lubamist või mitte lubamist alati põhjendada (VSkE § 82 lg 2). Keeldumise alusteks on valeandmete esitamine taotluses, mitmete kinnipeetavate väljasõit samasse piirkonda, poolik väljasõiduplaan, kehtiv distsiplinaarkaristus ning muud põhjused, mis annavad alust arvata, et väljasõit on vastuolus vangistuse täideviimise eesmärkidega (VSkE § 83 p-d 1-4). Eelnimetatud keeldumise aluse lihtsõnalisest väljatoomisest ei piisa, vaid tuleb põhjendada, miks on näiteks väljasõidu lubamine vastuolus vangistuse täideviimise eesmärkidega²⁰⁴.

¹⁹⁹ Krillo. Vangistusõiguse kohtupraktika analüüs perioodil 01.01. – 31.03.2018, lk 10.

²⁰⁰ Lühiajaline väljasõit. Õiguskantsleri 18.10.2016 kiri nr 7-4/160630/1604194, lk 1. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/luhiajaline_valjasoit.pdf (12.02.2021).

²⁰¹ Sootak, J. VangSK § 32/7; Erakorralise perekondliku sündmuse puhul võimaldatud lühiajalist väljasõitu ei arvestata VangS § 32 lg-tes 1, 2 ja 3 nimetatud väljasõitude hulka.

²⁰² EIKo 26761/95, *Ploski vs. Poola*, p 35-39.

²⁰³ Õiguskantsler 7-4/160630/1604194, lk 1.

²⁰⁴ TrtRnKo 28.09.2006, 3-06-502, p 6.

Isiku korduv karistatus võib samuti olla loa andmisest keeldumise aluseks, kuid seda ainult teiste asjaoludega koosmõjus²⁰⁵. Seda just seetõttu, et vahel võib tunduda, et kui kinnipeetava käitub vanglas nõuetekohaselt, siis peaks ta ka ühiskonnas ohutu olema. Kui isik on aga korduvalt karistatud, siis võib see koos muude asjaoludega olla ohtlikkuse näitajaks, mistõttu ei saaks sellist isikut väljasõidule lasta. Veel võib lühiajalise väljasõidu taotluse mitterahuldamine sõltuda sellest, kas kinnipeetaval on vabaduses viibides rahalisi vahendeid enda ülalpidamiseks.²⁰⁶ Rahaliste vahendite piiratus võib viia järgmise kuriteoni.

Kinnipeetav peab taotluses lisaks põhiandmetele (näiteks aadress, kus ta põhiliselt viibib, külastavate isikute telefoninumbrid jmt) põhjendama väljasõidu vajalikkust, sest ka väljasõit peab vastavalt vangla sisekorraeskirjale täitma karistuse kandmise eesmärgi ja maandama kuritegelikust käitumisest tulenevaid riske.²⁰⁷ Õiguskantsler on leidnud, et väljasõidu põhjuseks võib olla lihtsalt soov kodus olla, st vangla ei pea otsustamisel vaid VSKE § 79 lg-st 3 lähtuma. Selle kohaselt on väljasõiduplaani koostamise eesmärk kirjeldada, kuidas kavatseb kinnipeetav väljasõidu ajal korraldada vanglast vabanemise puhuks töö-, õppimis-, eluaseme- ning muid asju. Ainult VSKE § 79 lg-st 3 lähtumine on vastuolus VangS §§-des 23 ja 6 sätestatud eesmärkidega soodustada kinnipeetavate vanglavälist suhtlemist ning suunata kinnipeetav õiguskauale teele.²⁰⁸ Viidatud õiguskantsleri arvamus on avavanglas viibiva kinnipeetava kohta, kuid autori hinnangul saab seda analoogia korras kohaldada ka kinnises osakonnas viibivatele kinnipeetavatele.

Autor on endiselt arvamusel, et kui soov kodus olla on piisav lühiajalise väljasõidu põhjuseks, siis peaks lapse sünd ja muud eespool välja toodud elusündmused olema piisavaks põhjuseks lühiajalise väljasõidu võimaldamiseks. Samas on selge, et lühiajaline väljasõit ei ole õigus, mida saab vabalt kasutada, vaid äärmiselt erandlik. Vangla peab arvestama ka ühiskonna üldise turvalisusega, mistõttu ei anta väljasõidulube välja kergekäeliselt.²⁰⁹ 2016. aasta info põhjal korraldas näiteks Maardu avavangla kinnipeetavatele lühiajalisi väljasõite keskmiselt kord kvartalis kolmeks kuni neljaks päevaks või üle kuu kuni kaheks päevaks²¹⁰. Kui kinnise

²⁰⁵ TlnRnKo 20.09.2006, 3-05-892, p 12.

²⁰⁶ Harku ja Murru Vangla 03.09.2013 käskkiri nr 62-kk (käskkiri Justiitsministeeriumi dokumendiregistris); TrtRnKo 12.02.2015, 3-13-70101, p 9.

²⁰⁷ Tallinna Vangla kodukord, p 13.1.1-13.1.2; Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 13.1.1-13.1.2; Tartu Vangla kodukord, p 14.1.1-14.1.2; Tartu Vangla kodukorra seletuskiri, p 14.1.1-14.1.2 ja 14.2.1; Viru Vangla kodukord, p 14.1.1; Viru Vangla kodukorra seletuskiri, p 14.1.1.

²⁰⁸ Õiguskantsler 7-4/160630/1604194, lk 2-3.

²⁰⁹ TrtRnKo 08.03.2018, 3-15-1688, p 18.

²¹⁰ Õiguskantsler 7-4/160630/1604194, lk 1.

osakonna kinnipeetavad saaksid vähemalt sama palju lühiajalisi väljasõite nagu 2016. aastal Murru Vanglas võimaldati, aitaks see autori hinnangul peresidemeid hästi hoida.

Juhul kui lühiajalise väljasõidu lubamine ei ole võimalik, on vanglal õigus anda luba kinnipeetava väljaviimiseks järelevalve all kuni kolmeks päevaks (VangS § 33 lg 1). Tartu Ringkonnakohus on selgitanud, et lühiajalist väljaviimist on võimalik kasutada eelkõige siis, kui vangistuse täideviimise eesmärkidest tulenevalt (kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ning õiguskorra kaitsmine) ei ole võimalik kinnipeetavale lühiajalist väljasõitu lubada. Sel juhul tuleb arvesse võtta ainult väljasõidu lubamisega kaasnevaid julgeolekuriske ja neil on otsustamisel oluline tähtsus.²¹¹ Autor järeldab kohtu selgitusest seda, et väljasõitu või vähemalt väljaviimist tuleb kinnipeetavatele võimaldada, kuid iga juhtum on individuaalne ning sarnases olukorras olevaid kinnipeetavaid võidakse väljasõidule lubada erinevatel tingimustel (näiteks üks saab kolm ja teine neli päeva). Igal juhul peab iga taotlus olema hoolikalt kaalutud ja otsus põhjendatud.²¹²

Töö jaoks erinevaid allikaid analüüsid, sh õiguskantsleri seisukohti selles küsimuses, ei nähtunud, et väljasõitude või -viimistega esineks palju probleeme. See võib aga nii kõigest tunduda, kuna autorile teadaolevalt ei saa kinnise osakonna kinnipeetavad vangistuse jooksul praktiliselt kordagi väljasõidu jaoks luba. Kuna Euroopa Inimõiguste Kohus on eraldi välja toonud, et matustel peab saama osaleda, siis seda on väljasõidu raames autorile teadaolevalt kinnipeetavatele võimaldatud, aga see on üldjuhul ainuke sündmus, mille puhul väljasõite ning -viimisi kasutatakse. Kuna algselt pidi magistritöö sisaldama ka empiirilist osa, siis soovis autor väljasõitude ja -viimiste rakendamise kohta kinnipeetavatelt rohkem infot saada, kuid Justiitsministeerium ei andnud küsitluse läbiviimiseks luba. Seega puudub autoril ülevaade sellest, kas ning kui palju väljasõite ja -viimisi reaalsuses rakendatakse ning kuidas need täpsemalt lapse ja kinnipeetava suhet soodustavad ja vangistuse täideviimise eesmärki täita aitavad.

²¹¹ TrtRnKo 19.04.2018, 3-16-2041, p 10-11.

²¹² Õiguskantsler 7-4/160630/1604194, lk 1.

2.2.6. Lisaõigused emadele

Naiste ja meeste võrdõiguslikkus tuleb harta art 23 alusel tagada kõikides valdkondades, järelikult ka vangistuses. Vanglareeglistiku soovitusel ei piira väikelaste vanglas elamist ainult emadega, vaid selle kohaselt võivad nad vanglas elada nii ema kui ka isaga²¹³. Samas ei takista võrdõiguslikkuse põhimõtte säilitamast või võtmast meetmeid, mis annavad allaesindatud soole (praeguses kontekstis naistele) erilisi eeliseid, mistõttu on Eestis sõltumata Vanglareeglistikus märgitust võimalik väikelastel elada vanglas vaid emadega.²¹⁴

2014. aastal kirjutab õiguskantsler, et naiskinnipeetavate eriliste vajadustega arvestamist ei tohiks pidada diskrimineerivaks meeste suhtes. Autorile jääb sellest mulje, et emade ning laste osakond ei diskrimineeri mehi, kuid 2015. aastal puudutab õiguskantsler teemat uuesti ja leiab, et naissoost ning meessoost lapsevanemate eristamiseks ei leidu siiski mõistlikku ja asjakohast põhjust, seega peaksid lapsed saama ka koos isadega vanglas elada. Teadmata põhjusel on seadusandja *a priori* välistanud isaga kooselu, kuigi vanemaga kooselamise osas, olgu see siis kas ema või isa, teeb otsuste eestkostetasutus, mitte seadusandja.²¹⁵ Lähtudes õiguskantsleri hilisemast seisukohast, võib autori hinnangul järeldada, et Eestis toimub isade diskrimineerimine. Diskrimineerimine soo tõttu on aga teadaolevalt tänapäeva maailmas nii siseriiklike kui ka rahvusvaheliste põhimõtete kohaselt keelatud.

Vangistusseaduse 2. peatüki 5. jaost leiab eritingimused naiskinnipeetavatele ning Tallinna Vangla kodukorras on eraldi peatükk emade ja laste osakonna kohta. Tartu ning Viru Vanglas selline peatükk puudub, sest (i) Viru Vanglas puuduvad naiskinnipeetavad ja (ii) Tartu Vanglas puudub sobiv osakond ning juhul, kui Tartu Vanglas peaks olema rase kinnipeetav või on emal võimaldatud lapsega koos elada, toimetatakse see isik Tallinna Vangla emade ja laste osakonda. Naistega seotud eriõiguseid reguleerivad lisaks riigisisestele õigusaktidele ka ÜRO kinnipeetavate kohtlemise standard-miinumireeglite²¹⁶ art-d 23 ning 37, ÜRO Bangkoki eeskirjade art-d 5, 42, 26 ja 51, Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee standardite²¹⁷ III osa p-d 64, 66 ning VII osa p 29.²¹⁸

²¹³ Vanglareeglistiku soovitusel, p 36.1.

²¹⁴ Õiguskantsler 7-7/141329/1404720, lk 2.

²¹⁵ Õiguskantsler 18-2/150499/1501894, lk 10.

²¹⁶ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, United Nations 1957. – [OHCHR | Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners](#) (04.02.2021).

²¹⁷ Council of Europe: Standards and tools. – [Standards and tools \(coe.int\)](#) (04.02.2021).

²¹⁸ Õiguskantsleri käsitlust nimetatud õigusaktide osas vt õiguskantsler 7-7/141329/1404720, lk 6-7.

Kui naiskinnipeetav soovib sündivat last vanglasse jätta või väljaspool vanglat elavat last enda juurde vanglasse tuua, tuleb nõuetele vastav taotlus esitada. Emal ja kuni kolmeaastaselt (kaasa arvatud) lapsel on võimalik ema soovil ning eestkostesutuse nõusolekul koos elada.²¹⁹ Emad peavad saama säilitada sidet alla 3-aastase lapsega, kui see ei häiri lapse normaalset kasvatamist ega avalda talle kahjulikku mõju. Riigikohus on 2016. aastal rõhutanud, et emal ei ole igal juhul õigust lapsega koos elada, vaid seda otsustatakse iga üksikjuhtumi korral eraldi lähtudes eeltoodud nõuetest²²⁰. Kui vangla taotluse rahuldab, sõlmivad pooled kokkuleppe, milles määratletakse kinnipeetava kohustused lapse kasvatamise ja osakonnas viibimise kohta, sh kohustus pidevalt oma lapse eest hoolitseda ning vastutada ebapiisavast järelevalvest tingitud tagajärgede eest. Mandela reeglite art 29 lg 1 p (a), Bangkoki reeglite art 42 lg 2 ja Vanglareeglistiku soovitude p 36.2 nõuavad vanglas lapsehoiu võimaluste loomist, et ema saaks vangla tegevustes osaleda. Juhul kui kinnipeetav töötab või õpib, peab ta muud tegevused lapse haigestumisel kuni ta tervenemiseni peatama.²²¹

Emade ning laste osakond on aastate jooksul palju edasi arenenud. Õiguskantsleri 2010. aastal Harku Vanglasse ja 2013. ning 2014. aastal läbi viidud kontrollkäik Harku ja Murru Vanglasse näitas, et emade ning laste osakond kui laste kasvukeskkond oli rahuldav. Harku Vanglas oli olukord veidi parem kui Murru Vanglas, kuid ka seal esines vajakajäämisi. Ühine joon oli laste psühholoogi puudumine ja Harku Vangla kontrollkäigu kokkuvõttes toodi lisaks välja, et laps peaks käima vanglast väljas, st tema elu ei tohiks asuda ainult vanglas. Lastepsühholoog on vajalik konsultatsioonideks lapse võimalike kognitiivse ning sotsiaalemotsionaalse arengu probleemide ja käitumishäirete diagnoosimisel, nõustamisel ning ravil.²²²

Rasedate naiste jaoks sisustatakse vanglas eraldi ruumid ning korraldatakse laste eest hoolitsemine (VangS § 54). 2016. aastal, kui Tartu Vanglas eksisteeris veel emade ja laste osakond, leidis õiguskantsler, et sealse emade-lastes osakonna kasvukeskkonna üldmulje on positiivne. Positiivne kasvukeskkond väljendus selles, et lastele oli tagatud ööpäevaringne ema hooldus ning rinnapiimaga toitmine. Emadel ja lastel oli omaette tuba, kus oli kõik vajalik olemas – võreaga voodi, mähkimislaud, jmt. Kuna vangla peab emale tagama õiged toiduained

²¹⁹ Tallinna Vangla kodukord, p 24.2.2-24.2.3.

²²⁰ RKO 11.05.2016, 3-2-1-26-16, p 20.

²²¹ Tallinna Vangla kodukord, p 24.2.4, 24.5.1 ja 24.5.4.

²²² Õiguskantsleri 2013. ja 2014. aasta kontrollkäik Harku ja Murru Vanglasse, lk 14. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_harku_ja_murru_vangla.pdf (12.01.2021); Õiguskantsleri 2010. aasta kontrollkäik Harku Vanglasse, lk 2-3. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_harku_vangla.pdf (12.02.2021).

ning võimalused, et ema saaks valmistada tervishoiutöötaja soovitatud lapsetoitu²²³, siis oli Tartu Vanglas 2016. aastal ema-lapse toas ka kööginurk²²⁴ koos oma tualeti/duširuumiga ja pesupesemise võimalustega. Vangla oli rajanud ka suure jalutusala koos mänguväljakuga. Tartus jäi aga vangla keskkond kahe- kuni kolmeaastastele lastele piiratuks. Üheks probleemiks oli lapse lasteaias käimine, mida Tartus tol ajal ei võimaldatud. See pärssis lapse sotsiaalemotsionaalset, käitumuslikku ning vaimset arengut. Samuti puudus Tartu Vanglas sarnaselt Harku ja Murru Vanglaga laste psühholoog, „kellel oleks oluline roll ema-lapse suhte kujunemise toetamise osas ning lapse võimalike kognitiivse ja sotsiaal-emotsionaalse arengu probleemide ning käitumishäirete kujunemise ennetamisel“.²²⁵

Viimati käis õiguskantsler emade ja laste osakonda vaatamas 2020. aastal. Selleks ajaks oli emade ning laste osakond kolinud uude Tallinna Vanglasse. Ka Tallinna Vanglas oli üldmulje osakonnast hea, kuid seekord esines rohkem vajakajäämisi kui 2016. aastal Tartu Vanglas. Näiteks ei olnud mängunurk piisavalt ohutu ega arendav ja kuna emade ning laste osakonnas viibis vaid üks ema koos oma lapsega, siis oli ema faktiliselt üksikvangistuses. Üksikvangistus mõjub aga nii emale kui ka lapsele halvasti. Üksikvangistuse negatiivsed mõjud on teaduslikult tõestatud ja need mõjud võivad ohtu seada ka lapse vaimse ning füüsilise tervise, kuna ema ei suuda olla toetav, kannatlik ega soe. Selle asemel on ema stressis ja rahulolematu. Probleemi lahendamiseks soovitati laste ning emade osakonda paigutada teisi naiskinnipeetavaid või muud moodi rohkem kontakte võimaldada.²²⁶

Vanglas viibiva lapse kasvukeskkond peab ÜRO Bangkoki reeglite art 51 lg 2 alusel olema võimalikult sarnane vabaduses oleva lapse kasvukeskkonnaga ning Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee p 29 sätestab, et lapsele tuleb tagada elukeskkond, kust puuduvad vanglale nähtavad tunnused. Eelnimetatud laste mängunurgal puudus näiteks vaip ning arendavad mänguasjad, seega ei saaks hetkel vanglas viibiv laps suuremaks kasvades piisavalt end arendada. Lisaks oli osakonnas palav ja madal õhuniiskus, kuna aknaid avada ei ole võimalik.²²⁷ Selle kohta, kas Tallinna Vangla emade

²²³ Sootak, VangSK § 54/3.

²²⁴ Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri, p 24; Tallinna Vangla kodukord, p 24.2.1.

²²⁵ Tartu Vangla 24.11-26.11.2016 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 12-13.

²²⁶ Kontrollkäik Tallinna Vangla emade ja laste osakonda. Õiguskantsleri 08.04.2020 kiri nr 7-7/200463/2001980, lk 1-3.
https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tallinna%20Vangla%20emade%20ja%20laste%20osakonda.pdf (12.02.2021).

²²⁷ Õiguskantsler 7-7/200463/2001980, lk 2.

ning laste osakonnas on vanglale nähtavad tunnused või mitte, autor tõendus põhised infot ei leidnud.

Vanglareeglistiku soovitusete p 37 kohaselt peab lapsel olema ka vaba ligipääs õuealale. Tallinna Vanglas see aga puudub. Õue ja tagasi pääsemisel tuleb emal ning lapsel kaua oodata. Paksude talveriietega hakkab lapsel tihtipeale taas oodates palav ja õues vastupidi külm. Vangla põhjendab puudust väheste töötajate arvuga ning halva hoone projekteerimisega. Seetõttu soovitas õiguskantsler Tallinna Vanglal mõned ümberehitused teha, mis tagaks laste vaba ligipääsu õue.²²⁸

Kuigi õiguskantsler seda sõna-sõnalt oma kontrollkäigu kokkuvõttes välja ei toonud, tundus autorile, et Tallinna Vangla ei võimalda emale lisaks eeltoodule ka piisavalt tuge lapse eest hoolitsemisel, kui ta sooviks käia koolis, tööl või osaleda muudes vanglasisestes programmides. Õiguskantsler on rõhutanud, et emadel peab olema võimalus jätta laps sobiva inimese juurde hoidu, kui nad eelnimetatud tegevustes osaleda soovivad.²²⁹

Kokkuvõttes võib öelda, et emade ja laste osakond on viimase aastakümne jooksul palju edasi arenenud, kuid vajakajäämisi esineb endiselt. Senise praktika järgi nähtub, et kui vangla lahendab ühe probleemi, siis tekib uus asemele, mistõttu ei vasta emade ja laste osakond vaatamata uuele Tallinna Vanglale endiselt kõikidele nõuetele. Emade ja laste osakonna nõuetele vastavus on oluline, kuna puudujäägid võivad lapsele halvasti mõjuda ning emad ei pruugi sel juhul lapsi vanglasse elama võtta. Samas on tähtis, et lapsel ja emal oleks võimalus arendada tugev side esimese kolme eluaasta jooksul, et emal oleks vanglast vabanedes seesama tugisüsteem, millest eespool pikalt räägitud on, või vähemalt tugev side oma lapsega.

²²⁸ Õiguskantsler 7-7/200463/2001980, lk 2.

²²⁹ Õiguskantsler 7-7/200463/2001980, lk 3-4.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, millised on Eesti vangistusõiguse kitsaskohad vanglavälise suhtlemise ning vangistuse täideviimise eesmärgi vahel. Kitsaskohtade leidmine ja nende uurimine on oluline, kuna vanglavälise suhtlemine saab palju kaasa aidata vangistuse täideviimise eesmärgi täitmisele. Perekonna, sh lapse ning vanema, vahelised sidemed on ühed tugevaimad, mistõttu saab lapsega kontakti hoidmine ja selle tugevdamine aidata kinnipeetaval mõista, miks ning kuidas õiguskuulekale teele suunduda. Vanglal on niisiis võimalus vanglavälise suhtlemise edendamiseks vähendada retsidiivsust. Selleks, et teada, mida ja kuidas vanglavälise suhtlemise juures parandada või muuta, tulebki alustada kitsaskohtade leidmise ning nende analüüsimisega. Uuriti nii Eesti kui ka välismaa vangistusõiguse praktikad, et teha kindlaks, millised kitsaskohad vangistusõiguses täna esinevad ja lisaks praktikale oli võimalik koos erinevate õigusaktide ning muude allikatega määrata kindlaks, millised kitsaskohad on täna aktuaalsed just Eestis.

Esimeseks ja kõige olulisemaks kitsaskohaks osutus pikaajaline kokkusaamine koos läbiotsimisega. Eestis otsitakse tänase päevani kõiki pikaajalisele kokkusaamisele minejaid täielikult alasti läbi, sh lapsi. Töö alapeatükist 2.2.2 nähtub selgelt, et tegemist on inimõiguste rikkumisega. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt on alasti läbiotsimine äärmuslik meede ning selle teostamiseks peab vanglal olema mõjuv põhjus, sealjuures ei ole mõjuvaks põhjuseks tänane Eesti vanglate praktika ehk üldsõnalised viited kodukorrale ja julgeolekule. Alasti läbiotsimine peaks olema äärmiselt erandlik, sest see on jõuliselt sekkuv ning alandav meede, mis ei saa olla tavapärane praktika. Autor järeldas Euroopa kohtupraktika ja rahvusvaheliste põhimõtetele tuginedes, et hetkel kehtiv justiitsministri 05.09.2011 määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ § 31 lg-d 1 ja 4 on põhiseadusega vastuolus, kuna need rikuvad PS §-i 3, mille kohaselt on Eestil kohustus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni täita. Tänapäevase seisuga, kui Eesti vanglad otsivad valimatult kõiki külastajaid alasti läbi, toimub suuremahuline põhiseaduse ning inimõiguste rikkumine. Ka õiguskantsler on sellele aastaid tähelepanu juhtinud, kuid vanglad pole oma praktikad muutnud, seega leiab autor, et selle kitsaskoha kõrvaldamiseks on lahendus kas määruse nr 44 muutmise või tuleks see probleem Euroopa Inimõiguste Kohtusse viia. Neil on pädevus Eesti riiki sellise rikkumise eest trahvida ja võibolla on just seda vaja, et Eesti vanglad oma praktikad muudaks.

Teiseks suuremaks kitsaskohaks on eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste keelamine. Rahvusvahelised reeglid ning põhimõtted nõuavad juba 24 aastat eraldamiseta kokkusaamist, kuid Eesti vanglad keelduvad seda võimaldamast, põhjendades keeldumist ruumide puudumise või julgeolekuohuga. Keeldumisel tuginetakse ka Eesti kohtupraktikale, mis ütleb, et "reegliks" on eraldamisega kokkusaamised. Kohtupraktika ja sellega seonduvate allikate põhjalik analüüs aga näitas, et "reegliks" on just eraldamiseta kokkusaamised. Need on olulised füüsilise kontakti võimaldamiseks. Uuringutega on tõestatud, et füüsiline kontakt tagab tugeva emotsionaalse sideme ja see omakorda tagab järjepideva suhtluse. Murdes füüsilist kontakti, murtakse ka sidemed kinnipeetava ning tema lapse vahel, mistõttu on õige järeldada, et eraldamiseta kokkusaamise keelamine on otseses vastuolus vangla kohustusega soodustada vanglavälist suhtlemist. Nagu alasti läbiotsimise puhul, on ka eraldamiseta kokkusaamiste võimaldamise osas õiguskantsler vanglatele mitmeid soovitusi esitanud, kuid praktika pole üldjoontes muutunud. Kuna töö käigus teostatud analüüs näitas, milline on Eesti ning Euroopa Liidu kohtute tegelik kohtupraktika eraldamiseta kokkusaamise osas, siis on lahenduseks vangistusseadusesse täpsustuse lisamine, et lühiajalised kokkusaamised toimuvad eraldamiseta. Sel juhul oleks vanglatel selge suunis lühiajaliste kokkusaamiste korraldamisel.

Alasti läbiotsimine ja eraldamiseta lühiajalised kokkusaamised ei olnud aga ainukesed kitsaskohad, mis töö käigus leiti. Näiteks pole Eesti vanglad suutnud tehnoloogia arenguga kaasas käia, mistõttu on kokkusaamiseta suhtlemisviisideks Eestis tänaseni vaid telefonikõne ning kirjavahetus. Viimastega pole küll suuri probleeme, kuid Eesti kitsaskohaks täna ongi see, et ühtegi võimalikku alternatiivset suhtlemisviisi ei ole kasutusele võetud. Eestil oleks võimalik võtta eeskju teistest riikidest nagu näiteks USA, kus üritatakse kõikidele kinnipeetavatele sülearvuteid võimaldada või Norra ja Tšehhi, kus kasutatakse videokõnedeks Skype'i. Alternatiivsed võimalused vähendavad potentsiaalselt ka kinnipeetava ning ta pere rahalist koormust. Siinkohal on lahenduseks alternatiivsete võimaluste katsetamine, teiste riikide kogemustega arvestamine ja kui mõni meede toimib, siis saab selle ka vangistusseaduse 3. jakku lisada ning kohaldama hakata.

Autor kirjutab vanglavälise suhtlemise viiside all ka lühiajalisest väljasõidust ja -viimisest, kuid kuna empiirilist uuringut ei olnud võimalik teha, siis palju infot tänasest praktikast ei leitud. Samas nähtus ainuüksi teoreetilisest materjalist, et lühiajalist väljasõitu ning -viimist on üsna keeruline saada, kuigi õiguskantsler on öelnud, et seda peaks võimaldama ka siis, kui kinnipeetav soovib lihtsalt kodus oma perega aega veeta (eeldusel, et muud nõuded on ka

täidetud). Lühiajalise väljasõidu ja -viimise osas tuleks esialgu läbi viia empiiriline uuring, et teada saada, milles probleem seisneb ning seejärel oleks võimalik hakata lahendusi otsima.

Viimaseks alateemaks vanglavälise suhtlemise viiside all oli emade ja laste osakond, mille osas nähtus, et see on aastate jooksul palju positiivselt edasi arenenud, kuigi ka seal leidub tänaseni vajakajäämisi. Lühidalt kokku võttes on hetkel emade ning laste osakonna kitsaskohaks see, et keskkond pole piisavalt lapsesõbralik ja see mõjutab nii laste kui ka emade vaimset ning füüsilist seisundit. Oluliseks probleemiks on ka eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste mittevõimaldamine, millest oli juttu eespool. Kui ema ei lahku koos lapsega tema 4-aastaseks saamisel vanglast, siis peab lapsel olema kontakt inimestega, kelle hoole alla ta läheb. Eraldamisega kokkusaamiste puhul ei ole sellist kontakti võimalik saavutada. Osakonna keskkonna parandamiseks on võimalik teha ümberehitusi ja -korraldusi ning lühiajaliste kokkusaamiste osas seadusemuudatus.

Lisaks eelnimetatule esines ka väiksemaid kitsaskohti, mida oleks võimalik väiksema vaevaga. Esiteks on lühiajalise kokkusaamise ruumid ebamugavad ja kokkusaamiste osas on üldiselt mureks vanglaametnike suhtumine lastesse ning nendega toimetulek. Vanglad ei soovita lastel seda külastada selle halva keskkonna tõttu, kuid vanglaametnikud on just need, kes peaksid selle keskkonna heaks ja turvaliseks muutma, alustades oma suhtumisest. Lahenduseks oleks keskenduda vanglaametnike väljakoolitamisel rohkem suhtlemisoskuste õpetamisele, eelkõige laste osas. Pikaajalise kokkusaamise juures nähtus veel, et eelpäaslas puuduvad tegevused lastele, mida annab lahendada mänguasjade ning muu vajaliku soetamisega ja tööpäevadel on kokkusaamisele võimalik jõuda kas oluliselt varem või hilinemisega, mille lahenduseks on kokkusaamiste aegade osas väikese muudatuse tegemine.

Autor analüüsis I peatüki lõpus ka laste õiguseid, mis peaksid vanglavälise suhtlemise võimaldamist soodustama. Justiitsministeeriumi sõnul lähtuvad vanglad vangide ning nende laste peresuhete soodustamisel alati lapse huvidest. Reaalsus on aga see, et laste õigustest ja huvidest mittelähtumine on sõltumata Justiitsministeeriumi hinnangust oluline kitsaskoht Eesti vangistusõiguses. Eesti vanglad ei arvesta laste õigustega ega lähtu nendest lastega seotud otsuste tegemisel. Seda tõendab eeskätt see, et Eestis puuduvad mõjuanalüüsid, mis tuleb vormistada, kui vangla teeb lapsega seonduvaid otsuseid. Mõjuanalüüside tegemine on õiguslikult siduv kohustus, mille on Eesti endale lapse õiguse konventsiooni ratifitseerides võtnud. Rahvusvaheliselt on mitmeid võimalusi laste õiguste edendamiseks, kuid Eesti pole veel nendeni jõudnud, mis omakorda mõjutab seda, et kinnipeetava era- ja perekonnaelu

puutumatus austamist vanglate poolt ei saa laste õigustega Eesti vanglates tugevdada. Probleemi lahendus on aga lihtne, kuna Eestil on võimalik ära kasutada teiste riikide kogemusi ning lähtuda lapse õiguste konventsiooni juhistest, mis aitaks jõuda selleni, et laste õigused ja nendega arvestamine toetaks vanglavälist suhtlemist ning selle laialdasemat võimaldamist.

Kokkuvõttes sai töö eesmärk täidetud, kuna erinevate allikate analüüsi käigus ilmnes mitmeid kitsaskohti ja probleeme, millega Eesti vanglad täna hädas on. Töö annab vastused ka kõigile sissejuhatuses esitatud uurimisküsimustele. Kõige olulisemaks leiuks autori hinnangul oli inimõiguste rikkumine alasti läbiotsimisel ning eraldamiseta kokkusaamiste mittevõimaldamine. Töös leiti lisaks eelnevalt teadaolevatele kitsaskohtadele veel mitmeid väiksemaid kitsaskohti, kuid ka need probleemid, mis on varasemalt vangistusõiguse praktikast läbi jooksnud, said töö käigus oluliselt põhjalikuma analüüsi ja teaduspõhised argumendid, mille alusel oleks võimalik Eesti vangistusõigust edendada hakata. Samuti näitavad töö tulemused, miks Justiitsministeeriumi hinnang, et magistr töö eesmärk ehk Eesti vangistusõiguse kitsaskohtade leidmine vanglavälise suhtlemise ning vangistuse täideviimise eesmärgi vahel ei ole vanglateenistuse töö eesmärkidega seotud, on väär. Seda just seetõttu, et vanglaväline suhtlemine ja vangistuse täideviimise eesmärk täiendavad üksteist – ilma esimeseta pole teist ning vastupidi.

SUMMARY

Nowadays the world still has many prisons with a lot of inmates and many of them have children who are left behind when their parent is imprisoned. They are often called forgotten children, co-victims and so on. Even though children have not done anything wrong, they are inevitably punished because they must also suffer all the difficulties associated with imprisonment. These are just some of the problems which have been studied in more detail in recent years because it is found that there is a connection between prisoner's contact with outside world, especially between a child and their parent, and the objective of execution of imprisonment. A bond between a child and their parent is one of the strongest bonds people can have in their life so the child's problems often become prisoner's problems and *vice versa*. Therefore, the author decided to write about prisoner's right to contact with their child to see, if and how a prisoner's contact with their child is enabled and/or supported in Estonian prisons.

The goal of this thesis is to find out what are the problems and shortcomings in Estonian prison system and how can prisoner's contact with outside world and the objective of execution of imprisonment complete each other. To find answers to the latter, it is important to find out bases on which the prisoners' right to inviolability of private and family life (incl. confidentiality of messages) is restricted; how is prisoner's contact with outside world connected with the objective of execution of imprisonment; are Estonian prisons following international principles for prisoner's contact with outside world; and if there are problems or shortcomings in the Estonian prison system, and how to possibly fix them.

Since empirical research among prisoners was prohibited by the Ministry of Justice, this thesis consists only of literary sources. Important sources are International and European Union law, internal legislation with the Constitution of the Republic of Estonia, Imprisonment Act, Prison Rules Act, and prisons' rules. Estonian and European Union case law, research articles, empirical research and other relevant sources were also analysed. The sources are not limited to the European Union since many problems in prison systems are universal. All sources were analysed thoroughly using interpretation and systematization as methods. A normative conclusion regarding the shortcomings and/or problems in Estonian prison system and what could be done better is drawn from both the analysis of the legislation and the results of empirical research.

The thesis consists of two main chapters. The first chapter called "Prisoner's right to respect for private and family life" explains that prisoners are the same members of society as are everybody else who are not in prison which means that the right to respect for private and family life applies to prisoners, too. A conviction does not change that. Any infringement of this right can affect prisoners a lot, especially if it is related to prisoner's family, incl. children. The chapter continues to explain that private and family life are quite similar in their core and it is every person's own choice who falls in their private or family life. Fortunately, there is no need to differentiate these two because contact with both people in private and family life is important and prisons with their officers must support these contacts to make sure that the prisoner has a support system waiting for them when they are released.

The right to respect for private and family life also consists of confidentiality of messages. Both inviolability of private and family life and confidentiality of messages are preventive rights but for the latter it is more difficult to set specific tasks as preventive measures since prisoner's contact with outside world varies in different countries and the circumstances requiring preventive action are difficult to identify. Therefore, confidentiality of messages does not have many preventive actions, and this is possibly why there are not many problems with confidentiality of messages.

Subchapter 1.2 gives an overview on how the right to respect for private and family life, incl. confidentiality of messages, can be restricted. International legal bases come from the Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms article 8 and Charter of Fundamental Rights of the European Union article 7. Restrictions must be in accordance with the law and necessary in a democratic society for national and social security, prevention of a crime, protection of health or the rights and freedoms of others. In Estonia, the legal bases come from the Imprisonment Act divisions 2 and 3 and they are necessary for the execution of the imprisonment. Imprisonment itself is, by its very nature, a restriction on freedom of movement which is why it is justified to intervene in a person's private and family life but since confidentiality of messages is not as connected to the freedom of movement as is the right to respect for private and family life, the confidentiality of messages should be left untouched, except in the case of exceptions. When it comes to preconditions for the application of restrictions it is important to remember that even when all preconditions are met, only restriction of a right is allowed; complete deprivation is never allowed. Dignified treatment must always be preserved.

It turned out that children's right to respect for private and family life could help defending the importance of the contact between a prisoner and their child and why it should be improved. There are different provisions which help prisons to orient better on issues related to children and one of those issues is the communication between a child and their parent. Although there is the Convention on the Rights of the Child on international level and the Child Protection Act on national level and they both give strict obligations to countries to support and improve the communication between a child and their imprisoned parent, Estonian prisons nor the legislative body do not consider children's rights when making decisions which affect them. The fact that children's rights are not considered can be proven with the lack of impact assessments which should be compiled with every decision related to children. Committee on the Rights of the Child, UNICEF and other non-governmental organizations have said that taking children's rights and their interests into account when making decisions affecting them is a mandatory obligation which means that impact assessments are also mandatory. There are no impact assessments nor references which would indicate that the best interests of a child are considered in Estonian prisons' decisions which affect children (e.g., denying visits between a child and their parent without separation by glass).

The second chapter is called "Prisoner's Contact with Outside World" and this is where it can be seen what problems and shortcomings the Estonian prison system has today and how it affects the objective of execution of imprisonment. First, it is important to note that prisoner's contact with outside world and the objective of execution of imprisonment are very closely related. Prisoners who have a strong support system at home can live a crime-free life more easily compared to the ones who must cope alone. The objective of execution of imprisonment is for an ex-prisoner to live a law-abiding life and it is proven by empirical research that the probability for that happening is much higher when the prisoner had contact with its family and children during imprisonment which helped to maintain a tight bond between them so that when the prisoner is released, they would have a home and a family to return to. If the communication is made difficult or too uncomfortable, it is very likely that the prisoner loses its connections and important bonds so when they are released, they have nowhere to go and no-one to help them with living a law-abiding life.

Subchapter 2.1.3 explains why physical contact is important and what its absence entails. Physical contact is the main way for a person to show their affection, love, and other emotions. Words have a strong meaning, but the best way to express affection is through physical contact. Without it a lot of connections can be lost. Prisons typically say that prisoners can connect with

their family and children through other means of communication, incl. short-term visits without separation by glass, and that long-term visits are not the only way to maintain connections. Words "connect", and "connection" have different meanings and if it is possible to connect with your child through telephone calls and letters, it is impossible to make a sincere connection without physical contact. Small children especially need their parent's physical contact since they may not understand the meaning of words that well and they themselves make connections through physical contact. For example, talking about one's day through telephone and hugging has a big difference in connecting.

Prisoner's connection with outside world consists of short-term and long-term visits to prisoners, correspondence and telephone calls, prison leave and prison leave under supervision. Female inmates also have an opportunity to live with their child in prison until the child reaches the age of four. The study of sources shows that there are different kinds of problems in the Estonian prison system. Most problematic were short-term and long-term visits to prisoners and the least problematic were correspondence and telephone calls.

When analysing short-term visits to prisoners it turned out that the biggest problem was that a prisoner and their child and/or other visitors are separated with a glass wall. Visits without separation are uncommon in Estonian prisons although both Estonian and European Union case law requires otherwise. Prisons justify separation with security issues, and they say that visits with separation is a rule from which they cannot deviate. They say that this rule comes from the Imprisonment Act and Estonian case law. There were cases in district courts in the year 2016 and 2017 which could be interpreted differently than what the Supreme Court stated in the year 2015 but subsequent court decisions have all said that the rule is that visits must be without separation, especially with children. Courts and Chancellor of Justice both have explained that short-term visits must be without separation so prisoner can establish and maintain their connections, especially with children since they may not know how to show and feel connection with their parent without the physical contact. Tartu District Court said that if a prison does not have a reasonable excuse for not enabling short-term visits without separation and still does not enable it, it is a violation of fundamental family rights and it is forbidden.

The analysis of long-term visits to prisoners revealed that there is a serious human rights violation which occurs every time when there is a long-term visit. Other problems were quite small, e.g., the negative attitude of prison officers and no activities for children in the entrance area. Human rights violation comes from the fact that all the inmates and visitors are searched

completely naked. It does not matter how old a person is or if there is no basis to conduct a naked search, everyone is searched completely naked every time they come to the long-term visit. European Union legislation and its case law do not allow naked search unless there is legitimate reason, e.g., a visitor has tried to smuggle forbidden things inside the prison, or a prison officer has a justified doubt since they should know prisoners and their visitors and if they would try to do something illegal. The procedure that the Estonian prisons have today where every visitor is searched naked without a justified and legitimate reason, is in violation with both European Union legislation and international principles. Even when there is a reason to search someone naked, it must be done in two parts – first the upper body and then the lower body so the person is half clothed at all times. This violates people's rights much less than completely naked search. In addition to the naked search, prisons also use a service dog, X-ray machine, metal detection device, groping and body scanner to search visitors. According to the European Union case law it is more than enough to use some of the mentioned ways to search a visitor and if all of them are used, there should not be any reason to conduct a naked search. Prisons justify naked search with Minister of Justice's regulation no. 44 of the "Supervision in prison" and its § 33 paragraphs 1 and 4. The author found that the latter is unconstitutional and should be invalidated.

Correspondence and telephone calls had problems in the past but nowadays they work as intended. Aside from COVID-19 and its restrictions, prisoners can call multiple times a week and if possible, talk as long as they want. Telephone calls are not very restricted. Correspondence also works well and the main, yet small problem is that letters move slowly which can cause misunderstandings. The fact that no additional possibilities have been implemented is the most important issue here. There are many alternative possibilities to communicate remotely, e.g., video calls with Skype, smart phones, computers etc. USA prisons have started to use laptops and Norway and Czech use Skype daily. If Estonian prisons would allow prisoners to make video calls, it would not bring any additional costs since prisons already have computers and video calls are often used with court proceedings. There were some thoughts about video calls in an intention to develop a draft bill for Imprisonment Act in 2015 but it must have gotten stuck somewhere since there have been no changes in the Imprisonment Act. To be clear, there have not been any substantive changes during the last 19 years in the Imprisonment Act, only some formal changes.

Prison leave and prison leave under supervision seemed to be quite problem-free but since empirical research was forbidden and theoretical literature did not give a lot of information on

this subject, it cannot be said with a certainty that there are no problems in this field. The Chancellor of Justice have said that a desire to go home to your family is a good enough reason to use prison leave (other prerequisites must be fulfilled also). The author is sure that many prisoners would like to visit their home and children if possible yet there does not seem to be many prison leaves. Even prison leave under supervision is not often used. The author thinks that prison leave should be allowed to use with important life events, e.g., childbirth, first day of school, graduations, etc. This would strengthen the bond between a prisoner and their child, and they would both feel that they have a greater place in each other's lives.

Finally, the additional rights for mothers were analysed. There is a department for mothers and children where a mother can live with their child until the child reaches the age of four. It is important to establish a strong bond between a child and their mother in child's early years so when the mother is released, they already have a foundation to build their relationship on. This department in Estonia has developed over the years but there are still some shortcomings that need to be fixed. The most problematic today is the fact that there is only one mother and her child in the department for mothers and children and it can affect them both negatively. It is proven with scientific research that solitary confinement makes the mother irritated, lonely, and distant towards her child. This can put the child's mental and physical health in danger, and it is possible that one day the child's guardianship authority decides that living in solitary confinement is too harsh for the child and the child will be taken away. When a mother is in prison, the child's guardianship authority is the one who makes decisions on what is good for the child and what is not.

In conclusion it is safe to say that the goal of the thesis was fulfilled, and all the questions found their answers. There were many problems and shortcomings in which the naked search with long-term visits and short-term visits without separations were the most important problems that the Estonian prisons and the Ministry of Justice must eliminate as soon as possible. There is no basis for today's practise in Estonian prisons. Some of the shortcomings and problems have been brought out before by the Chancellor of Justice but all the previous and new problems got more in-depth analysis and scientific arguments which can be used to improve the Estonian prison system. In their decision on not to allow the author to conduct an empirical study among the prisoners the Ministry of Justice said that one of the reasons they declined is that the goal of this master's thesis and the work of prisons are not related. This thesis with its results shows clearly that prisoner's contact with their child and the objective of execution of imprisonment aka the work of prisons complements each other and there cannot be one without the other.

KASUTATUD ALLIKAD

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Adalist-Estrin, A. Strengthening inmate-family relationships: Programs that work. – Corrections today 1995, no. 57.
2. Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 2020. – <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/AdviceStatePartiesCoronavirusPandemic2020.pdf> (12.02.2021).
3. Arditti, J. A. Locked doors and glass walls: Family visiting at a local jail. – Journal of Loss and Trauma 2003, no. 8.
4. Arvamus vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusele. Õiguskantsleri 29.04.2015 kiri nr 18-2/150499/1501894. – [6iguskantsleri_arvamus_vangistusseaduse_muutmise_seaduse_eelnou_valjatootamise_kavatsusele.pdf \(oiguskantsler.ee\)](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-6iguskantsleri_arvamus_vangistusseaduse_muutmise_seaduse_eelnou_valjatootamise_kavatsusele.pdf) (15.02.2021).
5. Boudin, C. Children of incarcerated parents: the child's constitutional right to the family relationship. – The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-) 2011, no. 1.
6. Brown, K., Dibb, L., Elson, N. No One's Ever Asked Me: Young People with a Prisoner in the Family. London: Federation of Prisoners' Families Support Groups 2001.
7. Bussi nr 160 Tallinn-Soodevahe sõiduplaan. – [Sõiduplaanid - Buss \(tallinn.ee\)](https://www.tallinn.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-160_Bussi_nr_160_Tallinn-Soodevahe_sõiduplaan.pdf) (26.02.2021).
8. Carlson, P. M. (toim.). Prison and jail administration: Practice and theory. Visiting in prison. Gaithersburg, MD: Aspen Publication 1999.
9. Christian, J., Mellow, J., Thomas, S. Social and economic implications of family connections to prisoners. – Journal of Criminal Justice 2006, no. 34.
10. Chui, W. H. Pains of imprisonment: narratives of the women partners and children of the incarcerated. – Child & Family Social Work 2010, no. 2.
11. COVID-19 haigust põhjustava viiruse leviku tõkestamise meetmed. Õiguskantsleri 06.04.2020 kiri nr 7-7/200489/2001899. – [https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-19_haigust_pohjustava_viiruse_leviku_tõkestamise_meetmed.pdf)

[19%20haigust%20p%C3%B5hjustava%20viiruse%20leviku%20t%C3%B5kestamise%20meetmed.pdf](#) (12.02.2021).

12. Cunningham, A. Forgotten Families: the impacts of imprisonment. – Family Matters 2001, no. 59.
13. DeVuono-Powell, S. Who pays? The true cost of incarceration on families. Oakland, California: Ella Baker Center for Human Rights 2015.
14. Duwe, G., Clark, V. Blessed Be the Social Tie That Binds: The Effects of Prison Visitation on Offender Recidivism. – Criminal Justice Policy Review 2011, no. 3.
15. Easton, S. Prisoner's Rights. Principles and practice. New York: Routledge 2011.
16. Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest Eesti Vabariigi kolmanda ja neljanda perioodilise aruande kohta. *Sine loco*: Õiguskantsler 2015. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_ur_o_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf (18.01.2021).
17. Eraldamiseta lühiajaline kokkusaamine. Õiguskantsleri 31.03.2013 kiri nr 7-4/151006/1601363. – [eraldamiseta_luhiajaline_kokkusaamine.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (15.02.2021).
18. Eraldamiseta lühiajaliste kokkusaamiste korraldamine. Õiguskantsleri 05.11.2019 kiri nr 7-4/191395/1905411. – [Eraldamiseta_luhiajaliste_kokkusaamiste_korraldamine.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (26.02.2021).
19. Festen, M. From Prison to Home: The Effect of Incarceration on Children, Families and Communities. – Conference Report January 2002. The Department of Health and Human Services. – <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/74976/report.pdf> (02.03.2021).
20. Fulcher, P. A. The Double-Edged Sword of Prison Video Visitation: Claiming to Keep Families Together While Furthering the Aims of the Prison Industrial Complex. – Florida A & M University Law Review 2013, no. 1.
21. Gabel, K. (toim.), Johnston, D. (toim.), Hairston, C. F. Children of incarcerated parents. Fathers in prison. New York: Lexington Books 1995.
22. Guenther, L. Solitary Confinement: Social Death and Its Afterlives. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press 2013.
23. Hairston, C. F. Family Ties During Imprisonment: Important to Whom and For What? – The Journal of Sociology & Social Welfare 1991, no. 1.
24. Hammarberg, T., Holmberg, B. Lapse huvide esikohale seadmine – põhimõte ja protsess. – Pedak, P. (toim.). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. Tallinn: Lastekaitse Liit 2005.

25. Haney, C. Reforming Punishment: Psychological Limits to the Pains of Imprisonment. Washington, DC: APA Books 2006.
26. Harku ja Murru Vangla 03.09.2013 käskkiri nr 62-kk (käskkiri Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
27. Hollihan, A., Portlock, M. Video visiting in corrections: Benefits, limitations, and implementation considerations. Washington, DC: US Department of Justice, National Institute of Corrections 2014.
28. Isad ei saa Tallinna Vanglas lastega vabalt kohtuda – vangla kaebab otsuseid edasi. – Kuuurija 10.06.2019.
29. Jefferson, A. M., Martin, T. M. Connecting and Disconnecting: Exploring Prisoners' Relations with the Outside World in Myanmar. – The Cambridge Journal of Anthropology 2020, no. 1.
30. Johnson, R., Toch, H. Pains of Imprisonment. Ameerika Ühendriigid: Sage Publications 1982.
31. Justiitsministeeriumi 27. jaanuari 2021 e-mail (e-mail on autori valduses).
32. Justiitsministri 14.08.2020 vastus õiguskantslerile nr 10-2/4285 (kiri on Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
33. Kaufman, E. In New York, All 51,000 State Prisoners Will Get Their Own Tablet Computers. – CNN 01.02.2018.
34. Kikerpill, H. Euroopa Vanglareeglistiku kohaldamine Eesti vangistusseaduses Tallinna Vangla näitel. Uurimistöo. Juhendaja Merika Kadanik. Tallinn: Tartu Ülikool 2018 (uurimistöo autori valduses).
35. Kilkelly, U. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe 2001. – <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/13cf271736f4ad8cb93d144ca5c897d9.pdf> (01.02.2021).
36. Kokkusaamine lapsega. Õiguskantsleri 21.09.2020 kiri nr 6-7/201158/2005051. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kokkusaamine%20lapsega.pdf (12.02.2021).
37. Kontrollkäik Tallinna Vangla emade ja laste osakonda. Õiguskantsleri 08.04.2020 kiri nr 7-7/200463/2001980. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tallinna%20Vangla%20emade%20ja%20laste%20osakonda.pdf (12.02.2021).

38. Krillo, K. Vangistusõiguse kohtupraktika analüüsid 01.01.2015 ... 31.03.2020. Tartu: 2015 ... 2020 (analüüsid Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses).
39. Käsper, K., Meior, M. Õigus austusele perekonna- ja eraelu vastu. – Käsper, K. (toim.), Meior, M. (toim.). Inimõigused Eestis 2011. *Sine loco*: SA Eesti Inimõiguste Keskus 2012.
40. Lapsega kokkusaamise tingimused. Õiguskantsleri 15.12.2020 kiri nr 7-4/202089/2007058. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Lapsega%20kokkusaamise%20tingimused.pdf (12.02.2021).
41. Laste ja noorte õigused. Õiguskantsler. - <https://www.oiguskantsler.ee/et/laste-ja-noorte-%C3%B5igused> (26.03.2021).
42. Liba, P. Korrektsiooniline sotsiaaltöö: rakenduskõrgkooli õpik. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2017.
43. Lühiajaline väljasõit. Õiguskantsleri 18.10.2016 kiri nr 7-4/160630/1604194. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/luhiajaline_valjasoit.pdf (12.02.2021).
44. Madise, L. (toim.), Pikamäe, P. (toim.), Sootak, J. (toim.). Vangistusseadus. Komm vlj. 2., täiend. ja ümbertööt. tr. Tallinn: Juura 2014.
45. Madise, Ü. (toim.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5., parand. ja täiend. vlj. Tartu: SA Iuridicum 2020.
46. Mesipuu, B. Eestlaste internetikasutus. – Milos reklaam 03.02.2019.
47. Mills, A., Codd, H. Prisoners' families and offender management: Mobilizing social capital. – Probation Journal 2008, no. 1.
48. Murdoch, J. The treatment of prisoners. European standards. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2006.
49. Naylor, B. (toim.), Debeljak, J. (toim.), Mackay, A (toim.). Human Rights in Closed Environments. Melbourne: The Federation Press 2014.
50. Nesmith, A., Ruhland, E. Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. – Children and Youth Services Review 2008, no. 10.
51. Olesk, M. Kinnipeetava õigus vanglavälisele suhtlemisele. Magistritöö. Juhendaja Madis Ernits. *Sine loco*: Tartu Ülikool 2010 (magistritöö TÜ digitaalarhiivis DSpace ja autori valduses).
52. Pereliikmete vastuvõtmine vanglas. Õiguskantsleri 20.01.2020 kiri nr 7-7/191450/2000290. – [Pereliikmete vastuvõtmine vanglas.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (04.02.2021).

53. Petersilia, J. When Prisoners come home: Parole and prisoner reentry. New York: Oxford University Press 2003.
54. Philbric, K., Ayre, L., Lynn, H. Children of Imprisoned Parents. European Perspectives and Good Practice. Pariis: Children of Prisoners Europe 2014. – http://www.academia.edu/7444964/Children_of_Imprisoned_Parents_Ed (12.10.2020).
55. Report to the Government of the Netherlands on the visit to the Caribbean part of the Kingdom of the Netherlands carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from the 12th to the 22nd of May 2014. CPT/Inf (2015) 27. – [II. Facts found during the visit and action proposed / BONAIRE / B. Dutch Caribbean Correctional Institution - JICN / 4. Other issues / b. contact with the outside world \(coe.int\)](#) (05.02.2021).
56. Report to the Government of the Netherlands on the visit to the Netherlands carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from the 2nd to the 13th of May 2016. CPT/Inf (2017) 1. – [II. Facts found during the visit and action proposed / B. Prison establishments / 5. Other issues / e. security related issues \(coe.int\)](#) (05.02.2021).
57. Roagna, I. Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe 2012. – https://is.muni.cz/el/law/jaro2020/MVV21468K/RE2/Protecting_the_rights_to_respect_for_private_and_family_life_Art_8_.pdf (01.02.2021).
58. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta. Õiguskantsleri 14.05.2013 kiri nr 6-1/130617/1302147. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_kinnipeetava_kirjavahetuse_ja_telefonikonedega_jal_gimine_vangs_ss_29_lg_2_prim.pdf (12.02.2021).
59. Sharratt, K. Children's Experiences of Contact with Imprisoned Parents: A Comparison Between Four European Countries. – European Journal of Criminology 2014, no. 6.
60. Smith, P. S. Children of Imprisoned Parents in Scandinavia: Their Problems, Treatment and the Role of Scandinavian Penal Culture. – Law Context: A Socio-Legal J. 2015, no. 32.
61. Sobol, N. Connecting the Disconnected: Communication Technologies for the Incarcerated. – Wake Forest Law Review 2018, no. 3.
62. Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks. Tallinna Vangla järelkontroll. Õiguskantsleri 20.01.2012 kiri nr 7-7/110248//1200275. –

- https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_soovitus_tallinna_vangla_j_relkontroll.pdf (12.02.2021).
63. Sõna "piirama" tähendus. Eesti keele seletav sõnaraamat. – <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=piirama&F=M> (22.09.2020).
64. Žurakovskaja-Aru, K. Lapse õigus vs. võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest ümberpööratuna. – Juridica 2015, nr 6.
65. Tallinna Vangla 03.08.2018 otsus nr 5-11/18/16654-4 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses).
66. Tallinna Vangla ja pereema vaidlus: „Olen õnnelik, et meie kohtusüsteem...“. – Kuuuurija 03.07.2019.
67. Tallinna Vangla koduleht, rubriik "Pikaajaline kokkusaamine". – [Pikaajaline kokkusaamine | Vanglad](#) (26.02.2021).
68. Tartu Vangla 02.12.2019 otsus nr 1-13/210-2 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
69. Tartu Vangla 05.03.2020 vastus nr 2-5/293-2 (vastus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
70. Teder, M. Õiguskantsler: vangide suhtlus oma lastega tuleb lihtsustada. – Postimees 02.12.2015.
71. Telefonikõnede kohta andmete kogumine. Õiguskantsleri 15.12.2015 kiri nr 6-3/150536/1505554. – [6iguskantsleri seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta telefonikõnede kohta andmete kogumine.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (15.02.2021).
72. Tudball, N. Doing it hard: A study of the needs of children and families in Victoria. Australia: VACRO 2000.
73. Uibopuu, H.-J. Inimõiguste rahvusvaheline kaitse. Salzburg/Tallinn: Juura 2000.
74. UN Office on Drugs and Crime. Handbook for prison managers and policymakers on Women and Imprisonment. New York: United Nations 2008. – <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women-and-imprisonment.pdf> (12.02.2021).
75. Uue Tallinna Vangla kinnipidamistingimused. Õiguskantsleri 14.11.2014 soovitus nr 7-7/141329/1404720. – [6iguskantsleri soovitus_uue_tallinna_vangla_kinnipidamistingimused.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (04.02.2021).
76. Van Dijk, P., Van Hoof, G. J. H. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. London/Boston: Haag 1998.

77. Vangide arv ja jaotus. Vanglateenistus. – <https://www.vangla.ee/et/print/637> (24.09.2020).
78. Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Justiitsministeerium: 2015 (eelnoõ Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
79. Vanglates peatatakse ajutiselt kokkusaamistele registreerimised. – Delfi 27.08.2020.
80. Vastus teabenõudele. Justiitsministeeriumi 18.01.2021 kiri nr 11-8/299-2 (kiri Justiitsministeeriumi dokumendiregistris ja autori valduses).
81. Viru Vangla 28.08.2014 otsus nr 6-10/41435-4 (otsus Justiitsministeeriumi dokumendiregistris).
82. Viru Vangla kontrollkäigu kokkuvõte. Õiguskantsleri 07.08.2019 kiri nr 7-7/181264/1903882. – [Kontrollkäik Viru Vanglasse.pdf \(oiguskantsler.ee\)](#) (05.02.2021).
83. Widra, E. In Their Own Words: The Value of In-Person Visitation to Families. – Prison Policy Initiative 09.05.2017.
84. Õiguskantsleri 2010. aasta kontrollkäik Harku Vanglasse. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_harku_vangla.pdf (12.02.2021).
85. Õiguskantsleri 2011. aasta kontrollkäik Tallinna Vanglasse. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_tallinna_vangla.pdf (12.02.2021).
86. Õiguskantsleri 2013. ja 2014. aasta kontrollkäik Harku ja Murru Vanglasse. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_harku_ja_murru_vangla.pdf (12.01.2021).
87. Õiguskantsleri kontrollkäik Viru Vanglasse 19.11.2014-21.11.2014. – [Kontrollkäik Viru Vanglasse 2011 \(oiguskantsler.ee\)](#) (05.02.2021).
88. Õiguskantsleri Tallinna Vangla 13.03-15.03.2017 kontrollkäigu kokkuvõte. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tallinna%20Vanglasse_kokkuv%C3%B5te_0.pdf (12.02.2021).
89. Õiguskantsleri Tartu Vangla 24.11-26.11.2016 kontrollkäigu kokkuvõte. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tartu%20Vangla_kokkuv%C3%B5te_0.pdf (12.02.2021).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Siseriiklikud õigusaktid

90. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
91. Haldusmenetluse seadus. – RT I, 13.03.2019, 55.
92. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 04.01.2019, 11.
93. Justiitsministri 05.09.2011 määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“. – RT I, 24.07.2019, 7.
94. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 06.05.2020, 14.
95. Lastekaitse seadus. – RT I, 12.12.2018, 49.
96. Perekonnaseadus. – RT I, 27.10.2020, 15.
97. Vangistus seadus. – RT I, 06.05.2020, 43.
98. Vangla sisekorraeskiri. – RT I, 12.06.2020, 4.
99. 12. detsembri 2019. aasta Tartu Vangla kodukorra seletuskiri. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_5.pdf (14.10.2020).
100. 20. detsembri 2019. aasta Tallinna Vangla kodukorra seletuskiri. – [tallinna_vangla_kodukorra_seletuskiri_al_29.09.2020.pdf](https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tallinna_vangla_kodukorra_seletuskiri_al_29.09.2020.pdf) (26.02.2021).
101. 26. septembri 2019. aasta Viru Vangla kodukord. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/21_o_viru_vangla_kodukord_muudetud_26.09.2019_kk_1-1-89_joust_01.10.2019.pdf (14.10.2020).
102. 26. septembri 2019. aasta Viru Vangla kodukorra seletuskiri. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/21.1_o_viru_vangla_kodukorra_seletuskiri_muudetud_26.09.2019_kaskkirjaga_nr_1-1-89_joust_01.10.2019.pdf (09.12.2020).
103. 27. augusti 2020. aasta Tartu Vangla kodukord. – https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukord_12.pdf (09.12.2020).
104. 29. septembri 2020. aasta Tallinna Vangla kodukord. – [tallinna_vangla_kodukord_terviktekst_al_29.09.2020.pdf](https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tallinna_vangla_kodukord_terviktekst_al_29.09.2020.pdf) (26.02.2021).

Euroopa Liidu õigusaktid

105. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT 2012/C 326/02.
106. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II, 2000, 11, 57.

Muud aktid

107. Austria vangistuseseadus. – <https://www.jusline.at/gesetz/stvg> (26.02.2021).
108. Council of Europe: Standards and tools. – [Standards and tools \(coe.int\)](https://standardsandtools.coe.int) (04.02.2021).
109. Islandi karistuste täideviimise akt. – <https://www.althingi.is/altext/145/s/1025.html> (26.02.2021).
110. Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
111. Ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta, Euroopa Nõukogu ministrite komitee 2006. - <https://rm.coe.int/16806f4023> (24.02.2021).
112. Norra karistuste täideviimise akt. – <https://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html> (26.02.2021).
113. Rootsi vangistuseseadus. – https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/fangelselag-2010610_sfs-2010-610 (26.02.2021).
114. Soome vangistuseseadus. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767> (26.02.2021).
115. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, United Nations 1957. – [OHCHR | Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners](https://www.ohchr.org/en/instrumentsandmechanisms/instruments/standard-minimum-rules-for-the-treatment-of-prisoners) (04.02.2021).
116. Taani korraldus vanglate külastuse kohta. – <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/108> (26.02.2021).
117. The Bangkok Rules, General Assembly 2011. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf (23.02.2021).
118. The Nelson Mandela Rules, General Assembly 2016. – [Microsoft Word - N1544341 \(penalreform.org\)](https://www.mandela.rules.org/) (05.02.2021).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

119. PSJVKo 16.11.2016, 3-4-1-2-16.
120. RKHKm 16.05.2012, 3-3-1-11-12.
121. RKHKo 01.03.2007, 3-3-1-103-06.
122. RKHKo 08.05.2014, 3-3-1-12-14.
123. RKHKo 15.04.2015, 3-3-1-3-15.
124. RKHKo 25.10.2012, 3-3-1-28-12.
125. RKHKo 30.01.2015, 3-3-1-40-14.
126. RKHKo 31.10.2007, 3-3-1-54-07.
127. RKo 11.05.2016, 3-2-1-26-16.
128. RKo 13.10.2005, 3-3-1-45-05.
129. RKo 26.05.2005, 3-3-1-21-05.
130. RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10.
131. RKPJKo 20.06.2014, 3-4-1-9-14.
132. RKPJKo 26.11.2007, 3-4-1-18-07.
133. RKÜKo 03.01.2008, 3-3-1-101-06.
134. RKÜKo 07.12.2009, 3-3-1-5-09.
135. RKÜKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01.

Ringkonnakohtu lahendid

136. TlnRnKo 02.03.2017, 3-15-1951.
137. TlnRnKo 20.09.2006, 3-05-892.
138. TlnRnKo 21.04.2016, 3-15-566.
139. TlnRnKo 30.04.219, 3-18-1596.
140. TrtRnKo 01.09.2016, 3-15-2326.
141. TrtRnKo 08.03.2018, 3-15-1688.
142. TrtRnKo 08.12.2016, 3-14-52552.
143. TrtRnKo 09.11.2017, 3-15-2989.
144. TrtRnKo 12.02.2015, 3-13-70101.
145. TrtRnKo 19.04.2018, 3-16-2041.
146. TrtRnKo 27.06.2019, 3-18-604.
147. TrtRnKo 28.08.2018, 3-14-52552.
148. TrtRnKo 28.08.2019, 3-18-1910.

149. TrtRnKo 28.09.2006, 3-06-502.

Maakohtu lahend

150. HMKm 03.06.2015, 2-15-6950.

Halduskohtu lahendid

151. TlnHKo 21.06.2016, 3-14-53195.

152. TlnHKo 29.03.2016, 3-16-861.

153. TrtHKo 13.06.2013, 3-13-358.

Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Kohtu lahendid

154. EIKo 10730/84, *Berrehab vs. Holland*.

155. EIKo 113/1997/897/1109, *Söderbäck vs. Rootsi*.

156. EIKo 12350/04, *Wainwright vs. Suurbritannia*.

157. EIKo 13134/87, *Costello-Roberts vs. Suurbritannia*.

158. EIKo 15817/89, *Wakefield vs. Suurbritannia*.

159. EIKo 16563/08, *Julin vs. Eesti*.

160. EIKo 22070/93, *Boughanemi vs. Prantsusmaa*.

161. EIKo 24205/06, *Bogusław Krawczak vs. Poola*.

162. EIKo 26761/95, *Ploski vs. Poola*.

163. EIKo 31827/02, *Laduna vs. Slovakkia*.

164. EIKo 35968/97, *Van Kück vs. Saksamaa*.

165. EIKo 39633/10, *Costel Gaciu vs. Rumeenia*.

166. EIKo 39758/05, *Trosin vs. Ukraina*.

167. EIKo 42615/06, *Varnas vs. Leedu*.

168. EIKo 4451/70, *Golder vs. Suurbritannia*.

169. EIKo 44599/98, *Bensaid vs. Suurbritannia*.

170. EIKo 9635/13, *Dejnek vs. Poola*.

171. EIKo 9697/82, *Johnston jt vs. Iirimaa*.

172. EKo C-292/97, *Karlsson and others*, ECLI:EU:C:2000:202.